LILABATI

(A DRAMA.)

BY

RAMSANKAR ROY.

ଲୀ ଲା ବ ତୀ

ନାଟକ ।

[illegible]

ଓ

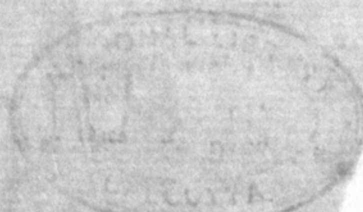
[illegible] ।

the Cuttack Printing Company Ld.

1912

[illegible]

25 % Extra

ଭୂମିକା ।

ଏବେବା ଏକ ସ [illegible] ଠାରୁ ଉତ୍କଳର ଅବସ୍ଥା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଜାତିମାନଙ୍କ ସମାଜର ଅବସ୍ଥା ଦେଖିଲେ ଅନୁଭବ କରାଯାଉଛି । ଏମନ୍ତ ସମୟରେ କେତେକ ଶିକ୍ଷିତ ଲୋକମାନଙ୍କର ସ୍ୱାର୍ଥ ତ୍ୟାଗସ୍ୱୀକାରଶକ୍ତି ଅଧା ଛାଡ଼ି ଅଛି ଏବଂ ତାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା କ୍ରମଶଃ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବା ଦୁଷ୍କର ହୋଇଅଛି । ମୁଁ ସେହି ଦୁଃଖରେ ଉତ୍ସାହିତ ହୋଇ ଏହି ଗୀତିକ ଗ୍ରନ୍ଥ ରଚନା କରିଅଛି । ଶିକ୍ଷିତ ସମାଜର ଯାହା ଉପଯୁକ୍ତ ହେବ ଉଚିତ ମୁଁ ତାହା ନ ପାରିଲେ ମାତ୍ର ଏହାଦ୍ୱାରା ସମାଜର କଥା ହେଉଛି ଉତ୍କଳ ଦୁଃଖ ଯାହା ହୋଇ ପାରିଲେ ମୋର ସମୁଦାୟ ଶ୍ରମ ସଫଳ ହେବା ଜ୍ଞାନ କରିବି ।

୬-୮-୮[illegible] ଶ୍ରୀ ରାମଶଙ୍କର ରାୟ ।

ନାଟକୋଲ୍ଲିଖିତ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ନାମ ।

ପୁରୁଷ ।

ବୈଷ୍ଣବ ମିଶ୍ର	ସ୍ୱାଧୀନଚେତା ବ୍ରାହ୍ମଣ ।
ମାଧବ ମିଶ୍ର	ବୈଷ୍ଣବର ପୁତ୍ର ।
ମୋହନ	ବୈଷ୍ଣବର ଭ୍ରାତୃଷ୍ପୁତ୍ର ।
ମନମୋହନ	ମୋହନର ସଖା ।
କୃଷ୍ଣକାନ୍ତ	ଅନନ୍ତ ଦେବର ଜାମାତା ।
ଚନ୍ଦ୍ରେନ ଶରଣଥୀ ଅଚ୍ୟୁତ ଦାସ ନୀଳକଣ୍ଠ ଦାମୁଦ ଅବିନାଶ ମହାନ୍ତି	
ଜୟମଙ୍ଗଳ ଦାସ୍ୟପାତ୍ର, ଗଦାଧର ଦାବନ୍ଦର ଶ୍ରୀଧର ପୁରୋହିତ	ଦୁଷ୍ଟ ପତ୍ରିକା ।
ବୃନ୍ଦାବନ ସ୍ୱାମୀ	ଅନ୍ଧଧର୍ମ-ପ୍ରଚାରକ ।
ଲୋକା ସୁଦ୍ରା	ଦୁଷ୍ଟ ଯୁବକ ।
ଶ୍ୟାମ ଘଷାଦ ସନ ସାହୁ	ଗ୍ରାମ୍ୟଲୋକ ।

ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ, ଦୁଷ୍ଟ ପତ୍ରିକାବର୍ଗ, ଦଳ ମୁକଦମ୍ମନ, ଭଦ୍ରଗଣ, ନେପଥ୍ୟ ଲୋକାଦି ।

ସ୍ତ୍ରୀ ।

ହେମମାଳୀ	ଅନନ୍ତ ଦେବଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ।
ଲୀଳାବତୀ	ଅନନ୍ତ ଦେବର କନ୍ୟା ।
ଚନ୍ଦ୍ରକଳା	କୃଷ୍ଣକାନ୍ତଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ।
ମାଳତୀ [illegible]ସ	ଲୀଳାବତୀଙ୍କର ସଖୀ ।
	ଗାୟିକା ।
	ଦୁଇ ଯୁବତୀ ।
	ମେହେନ୍ତରାଣୀ ।
	[illegible]ଣ୍ଡନ ନେପଥ୍ୟ ।

ଲୀଳାବତୀ

ନାଟକ ।

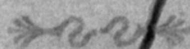
ପ୍ରସ୍ତାବନା ।

[ଅନୂଷ୍ମ-ଭୂମାବାମାନଙ୍କର ଗୀତ ଗାଇଁ ଗାଇଁ ପ୍ରବେଶ ।]

ଅଃ ଲୂଃ ।— (ନୃତ୍ୟ ସହିତ ଗୀତ)—

ରାଗିଣୀ ବେହାଗ-ଖମ୍ବାଜ । ତାଳ ଏକତାଳୀ ।

ଆସ ଆନନ୍ଦେ ଉତ୍କଳ-ସନ୍ତାନେ ।
ଲଗ ପ୍ରାଣପଣେ ସର୍ବେ ସୁଖମନେ ସ୍ୱଦେଶ-କଲ୍ୟାଣ-ସାଧନେ । ଘୋଷା ।
ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ପଙ୍କରେ ଦେଶ ନିମଜ୍ଜିତ,
ଦେଖି ଜନେ ନହିଁ ଢିଲାନ୍ତୁ ଯତନ,
ଯେପରେ ଦଳନ, ମଳନ, ଭଞ୍ଜନ, ଛାଡ଼ିବ ଉଯାଡ଼େବ ଲଭଟିବ ନିଜ ଯତନେ ।
ଶିକ୍ଷା ଏକମାତ୍ର ଉପାୟ ତାହାର,
ଲାଗ ସାଜବଡ଼ି ଛାଡ଼ ନ ହୁଅର,
ସାଧ ରେ ଏକତା, ହୁଅ ସମ୍ମିଳିତ—ଆଉ ମାଇ ପ୍ରଭେଦ ଭରମ,
ନିଜୀ ହୋଇ ଧର ଜାତୀୟ-ଜୀବନେ ଉତ୍କଳ-ଉହଳି [illegible] ।

ପ୍ରଥମ ଅଭିନୟ ।

ପ୍ରଥମ ଦୃଶ୍ୟ । ଅନ୍ତଃପୁରସ୍ଥ ପ୍ରକୋଷ୍ଠ ।

[ହେମମାଳୀ ଏକାକିନୀ ଆସୀନା ।]

ହେମ ।— (ସ୍ୱଗତ) ମୋର କପାଳଗୁଣରୁ ଏହା କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଘର ଗୁମାସ୍ତାଝିଏ ହିଉଚ ।—ଓହୋ ! ଏ କାଳ ପୁଣି ଏତେକ ଅସହ୍ୟ ହେଲାଣି ମାଲୁ ପାଖରୁ ଆଉ ଜେଇକ ମୋ ଅଛି ଦୂର ସର୍ବସ୍ୱ ଖାଇ ପଡ଼ ରହିମି !— ଓଃ ଦେଶରେ ବଡ଼ ବଡ଼ ଘରକୁ ଏମାନେ ଭଲା କରୁ ଦେଲେଣି ! ଆଗେ ଗ୍ରାମଗୁଡ଼ିକ ପୂରୁଣା ହେଲେ ଜମାର୍ଷୀ ହେଉଥିଲେ—ଏବେ ହେଇ ଖଟ ଆଉ ଦାନ୍ଧାପିଥା ହେଇ ଯାଉଛନ୍ତି ! କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଏହା ସମସ୍ତଙ୍କଠାଉଁ ବାହାର !

[ଦାସୀର ପ୍ରବେଶ ।

ଦାସୀ ।—ଯାଆନ୍ତୁଗି, ଗୁମାସ୍ତାଙ୍କୁ ଡାକିଥିଲେ—ସେ ଆସିଲେଣି ।

ହେମ ।— ଡାକଆଣ ।

[ଦାସୀର ପ୍ରସ୍ଥାନ ।

(ସ୍ୱଗତ) ଯେତେବେଳେ ଅନେକର ଖାଇବା ଘରକୁ ଯିବ ହଟି ଆସନ୍—ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଗୋରୁଘର କଥା ଓଳି ନାହିଁ ।

[ଜଳ୍ପାଳ ହୋଇ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ରର ପ୍ରବେଶ ।

ଆସ, କୃଷ୍ଣଚ ଆସିଲ !—କେମିତି ଅଛ ।

କୃଷ୍ଣ ।— ହଁ ମା, କୁଶଳ ଅଛି । (ଉଚ୍ଚ ଉପବେଶନପୂର୍ବକ ଭୂଷାବକସ୍ଥ ଫିଟାଇ) କାଳ ମୋଟ କରିବାକୁ ବାହାରିଲି—ଦାଉଥିବା ବଗଦ ଚହଳର ମୋଟ ହେଲା ଦଶଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ଆଉ ଖାଉଛ ଯାହା ଋଣ ଦଅଯାଉଚ ତାହା ସୁଦ ସହିତ ଆଦାୟ ହେବ ଏଣାଉଳାୟ ।

ହେମ ।— ସେଥିରୁକ କଣ୍ଟ ବୃଭବ ନାହିଁ ?

କୃଷ୍ଣ ।— (କଣ୍ଠାବଧାନପୂର୍ବକ) ଏ ଘରର ଋଣ ଖାଇ ମୁଁ ବୁଢ଼ା ହେଲିଣି— ଏମନ୍ତ କଣ୍ଟାକାନ କରିବ ଯେ ଖାତୁଗାଁଟିଏ ବୁଡ଼ିଯିବ !

ହେମ ।— ଭଲ, ମୁଁ [illegible] ଭିତ୍ତି ମନ୍ଦ ସେ ଜାଣେଁ !—ଆଉ ଖାଜ ?

[illegible] ।— (ବସ୍ତା [illegible]) [illegible] ଭଳ ପ୍ରାଣର ଅମାରରେ ଦଶହଜାର ବରଣ ଖାଜ [illegible] ଅଛି । ଦାନଳ [illegible] ଯାଉଥିବା ଖାଜ ଏ ମାସ ଶେଷ ସରିବ ପରସ୍ମ ବୁଝାଇ [illegible]ରଣ ଆଦାୟ [illegible] ହବ । ଏବର୍ଷ ଫସଲ ଶୋଚୟଣ ।

ହେମ ।— ଭଲ, ଅମୁକ କହୁବା ସହାୟେ ଧାନଚାଉଳ ଠିକ ରଖିଛ ତ ? ମସୁଡ଼ିର ମାସ ପୂରିବାକୁ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଅଛି, ତହିଁ ଉପରୁ ପୁଣି ଗଲେ ମାଘ ।

ଲୁଞ୍ଚି ।— ମା, ତୁମ୍ଭର ଅନୁ ଗ୍ରହ ଏ ବିଷ କାର୍ଯ୍ୟରେ କେବେ ହେଲା ହୋଇ ନାହିଁ କ ହେବ ନାହିଁ । (ଖଣ୍ଡିଏ ବହି ଉଠାଇ ଦେଖାଇ) ଏଥିରେ ଯେଉଁ ମଉଯାଉ ଦେଇଁ ଲୋକ ଯେତେ ଦାଦନ ନେଇଛି ଓ ବାଲ ଘାବକ ହୋଇ ମାଘ ମାସରେ ଯେତେ ହେବ ସବୁ ଲେଖା ହୋଇଛି ।

ହେମ ।— ଅଚ୍ଛା ସୁନାମ୍ଭାଏ, ଯେତେ ଧାନ ଅଛି ଅକାଳ ପଡ଼ିଲେ ତୁମେ ଦେଶଯାକ ଲୋକଙ୍କୁ ଗୁଜରାଣ ଚଳେଇ ପାରିବଟି ତ ?

ଲୁଞ୍ଚି ।— ଈଶ୍ୱର ନ କରନ୍ତୁ ମାଇ ମେଘମାଏ ଗଲେ ନାମ ରହିଯିବ ?

ହେମ ।— ଈଶ୍ୱର ନ କରନ୍ତୁ ଏହା ସମସ୍ତଙ୍କ ଇଚ୍ଛା ମାତ୍ର ମଙ୍ଗଳମୟ ଭଗବାନ ଲୋକଶିକ୍ଷା ପାଇଁ କେବେକେବେ ଦାରୁଣ ଦୁଃଖର ବସନ୍ତ କରି ଦେଇ ଥାନ୍ତି । ସବୁବେଳେ ଆପଦ ବିପଦ ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ରହିବା ଉଚିତ ।—ଦେଖ ସୁନାମ୍ଭାଏ, ସାହେବମାନେ କେମନ୍ତ ଅଗାଧନ୍ଦ ସ୍ୱଦେଶ ସବୁ କଥାକୁ ତିଆର ହୋଇ ରହିଥାନ୍ତି ।

ଲୁଞ୍ଚି ।— ଯାହା ଆଜ୍ଞା ହେଲା ମା, ତାହା ସତ୍ୟ । ଆମର ମେଜେଷ୍ଟର ସାହେବ ଆଜ ଅସି ଅଉ ଗ୍ରାମ ମଧ୍ୟରେ ଗଉଣୀ ଗଣାଇବେ ।—ପରୁଆନା ଆସିଛି—ଉପାୟ ଯୋଗାଡ଼ କରିବାକୁ ହେବ ।

ହେମ ।— ସେଥିରେ ଆଉ କଥା ଅଛି ?—ଅନେକ ଯେଉଁମାନ ଚାଲି ଆସୁଛ ସେହିପରି ହେଉକୁ ଗଣ୍ଡମୂଳ ଉଣ୍ଡାରେ ଚାଉଳ, ଡାଲି, ଘିଅ, ଚୁଡ଼ା, ଗୁଡ଼, ତେଲ, ଲୁଣ ସବୁର ଯୋଗାଡ଼ କରିପାର ବସ । ମାଇନ ଦେଖ ତାହାରଠାରୁ ପଇସାଟିଏ ନେବ ନାହିଁ । ଗରିବ ଅମଲା ଉପକାରୀ ଆମର ସ୍ୱଦେଶୀଙ୍କୁ ଯେପରି ସୋରଗୋଳ ଲାଗିରେ ପଡ଼ିବ ନାହିଁ ।

ଲୁଞ୍ଚି ।— ତୁମେ ବନବଳ ସେହିପରି କର ଆସୁଛ ମା । ପୂର୍ବ ଥର ଥାନରେ ଆଗରେ ପଇସା ଅଧଲ ହୋଇଣି ପୁରୁଷ ବର୍ଗ ହୋଇ ଉଣାଯାଉଥିଲେ—ସାହେବ କେତେକେତେ ଉଦାରଙ୍କ କରିବାକୁ ଆସିଲେ ମୁହଁରେ ଭାଉ ବଡ଼ା ହୁଏ ଆଉ ଏ ପଇସା ଥିଲେ ଦେଖେଇ ଦଉନ୍ଥିଏ । ସାହେବ ଖୁବ ତାରିଫଣା ଦେବାଇ ଦେଇ ଖୁସି ହୋଇ ଯାଆନ୍ତି ।

ହେମ ।— ସୁନାମ୍ଭାଏ, ମୁଁ ଜାଣେ କେତେ ଜେଲ ବେଟା ବଡ଼ ଜମିଦାରମାନେ ଉଦାର ହେଲ ବଡ଼ ଦରବାରରେ ଯାଆନ୍ତି ଆଉ ଅମଲା ଉପକାରୀମାନେ କ ନଉ ଅବୁଝା—ଜିନିଷ କରି ନେବାକୁ ଦେଉଁଠି ସଙ୍ଗ । ତଥାପି

ଲଗାଇ ଆମକୁ ଶୁଦ୍ଧଭାଷା ଦେଇଗଲେ, ତାଙ୍କ ପେଟବୁଦ୍ଧିରେଇ ହାଲ ଟେକ୍‌ଟା ଶୁଣିଲେ ଆମର କଣ୍ଠ ଅଟକିବ ନାହିଁ ।—ସାହେବ କେତେଦିନ ରହିବେ ? "

କୃଷ୍ଣ ।— ସ୍ୱଳ୍ପଦିନ ।

ହେମ ।— ନାହିଁକି ? ଏବକାଳର ସାହେବମାନେ ତ ଏ ଦେଶ ଆସିଲେ ସେ ଦେଶ ଭୁଲିଯାଉଥିଲେ—ଏ ସାହେବ ସ୍ୱଳ୍ପଦିନ ରହିବେ କେଁ ?

କୃଷ୍ଣ ।— ଏବେ ଉପରୁ ହୁକୁମ ହୋଇ ଆସିଛି । ଆଗେ ସାହେବମାନେ ଗାଁକୁ ଗସ୍ତ କରିବାକୁ ଆସି ଘୋଡ଼ା ଚଢ଼ିବାର ଶିଖାଉଥିଲେ, ଏବେ ଲାଟସାହେବ ଭାରି କଡ଼ା ହୁକୁମ ଦେଇଛନ୍ତି ଯେ ଗ୍ରାମ ଗ୍ରାମ ବୁଲି ଲୋକଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମିଶି ତାଙ୍କ ହାଲଚାଲ ସବୁ ଦେଖି ଯେପରି ସେମାନେ ସୁଖରେ ରହିବେ ତହିଁର ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରିବାକୁ ହେବ । ଏ କମିଶନରଙ୍କ ସାହେବଙ୍କ ମଧ୍ୟ ବଡ଼ ଭଲ ସ୍ୱଭାବ—ଓଡ଼ିଆ କହିବାରେ ତାଙ୍କର ଯାହା ଆଗ୍ରହ କହନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଏ ସହର, ଏ ଗାଁ ଲୋକର, ଏ ଘର, ଏ ଚୁଲି, ସମସ୍ତଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସମାନ ଭାବରେ ମିଶି କଥା ବାର୍ତ୍ତା କରି ଦରବାରଣୀଠାରୁ ନେଇକରି ବାଟିଆଯାଏ ସବୁ ବୁଝି ନେଉଛନ୍ତି ।

ହେମ ।— ଭଲ ।—ଏ ଭଳି ହାକିମ ଆଗେ ଗାଁକୁ ଆସିବା ଶୁଣାଥିଲା । ସାହାବେଉ ଲଖଦରେ ଯେପରି ଏ ସୁଖ ନ ହୁଏ ସେଥିକି ଆଖି ରଖିବ ।—ଲୀଳା ଗଲାଣି ? (ଉଚ୍ଚସ୍ୱରେ) ଲୋ ଲୀଳା—ଲୀଳା ଲୋ ?

[ଦାସୀର ପ୍ରବେଶ ।

ଦାସୀ ।— ଆସି ଯାଆନ୍ତି—ମୁଁ ଯାଉ ଡାକୁଛି । (ପ୍ରସ୍ଥାନ ।)

କୃଷ୍ଣ ।— ବୈଷ୍ଣବ ମିଶ୍ରଙ୍କ ଘରେ ମୁଁ ଅଇଲାବେଳେ ଦେଖି ଆସିଲି ପଢ଼ୁଥିଲେ—ପଢ଼ିବାରେ ତାଙ୍କର ଖୁବ ଶ୍ରଦ୍ଧା । ମାତ୍ର ଗୋଟିଏ କଥା ଅଛି :—ବୈଷ୍ଣବଙ୍କ ସାନ ଭଉଣୀର ପୁଅ ଗୋବିନ୍ଦ ଭାରି ମୂର୍ଖ ଟୋକା—ମୁଁ ତାକୁ ମନ ଭାବରେ ଲୀଳା ଉପରେ ଆଖି ପକାଉବାର ଦେଖିଛି । ଆଜ ସାନ ମାଉସୀକୁ ଲୀଳା ଉଠି ଯେମିତି ପାନ ଦେଲା ସେମିତି ସେ ଟୋକା ମୁରୁକେଇ ହସି ଲୀଳା ହାତକୁ ଚିମୁଟି କରି ପାନ ନେଇ ଖାଇଦେଲା ।

ହେମ ।— ଏବେ [illegible] ଛାଡ଼ି ଏହିପରି ଲୁଚାଇ [illegible] ! ଏଥିକି [illegible] ମୁଁ କିଛି ବେଅଡ଼ା କଥା ଦେଖେଁ ନାହିଁ ।

କୃଷ୍ଣ ।— ([illegible]) [illegible]—ମୁଁ [illegible] ଲୀଳାକୁ [illegible]

ଆଉ—ସେ ମୋତେ ଦେଖି ନାହିଁ, ମାତ୍ର ତା ମୁହଁରେ କଣ୍ଠ ହରଣ ଦେଖାଗଲା ନାହିଁ। ତା ଭଙ୍ଗୀ, ତା ଠାଣି ଯେମନ୍ତ ସରଳ ତେମନ୍ତ ଥିଲା।

[ପୁସ୍ତକ ହସ୍ତେ ଲୀଳାବତୀର ପ୍ରବେଶ।

ଲୀଳା।— କାହିଁକି ଡାକିଲୁ ମୋତେ ?

ହେମ।— ସେ କି ବହିଟି ?

ଲୀଳା।— ଇଂରେଜୀ ଲକ୍ଷ୍ମୀ-ନିତ୍ୟ ପୁସ୍ତକ—ଏମନ୍ତ ସୁନ୍ଦର ଲେଖା ଯେ ମୁଁ ଅଧାଘଣ୍ଟା ହେଲା ନ ଛାଡ଼ି ପଢ଼ି ପାରିଲି ନାହିଁ। କଥା ବି ସରାଇ ନ ପାରି ଉଠିଲେ ନାହିଁ।

ହେମ।— ଗୋବିନ୍ଦ କାହିଁକି ଆସିଥିଲା ?

ଲୀଳା।— ସେଟା କେମନ୍ତେ; ବଡ଼ ପଢ଼ିଲା ବେଳେ ଅନ୍ୟ—କିମ୍ବା କିଛି ମନକୁ ଶୁଝୁଯାଏ।

ହେମ।— ତୁ ତାକୁ ଥାନ ଦେଲୁ କାହିଁକି ?

ଲୀଳା।— କିଏ କହିଲା ?

ହେମ।— ଗୁମାସ୍ତାଏ କହୁଥିଲେ ସେ ଆଜି ଦେଖିଲେ ମୁହୂର୍ତ୍ତକେ ହସି ସେ ବ୍ୟାଘ୍ରକୁ ଝୁଣ କରି ପାନ ଦେଇ ଖାଇଦେଲା। ଏ କଥା ମିଛ ?

ଲୀଳା।— (ହାସ୍ୟ) ନୋଇ, ସେ ବଳେ ନୋଲି ସ୍ୱରକୁ ଦ୍ୱାର କଥା କହୁଥିଲେ ଅଚ ତାକୁ ମନା କରୁଦେଲେ। ସେ ଟେମଟେ ଅସିଲା ପାନ ମାଗିଲା। କଥା ତାକୁ ପାନ ଦେବାକୁ କହୁଥିଲେ—ମୁଁ ପାନ ଦେଲାରୁ ସେ ତେଜରେ ଚାଲିଗଲା।—ତୁମର କଣ୍ଠ ରେଖୁଛି କଥା ଶୁଣି ଦେଖିଛୁ, ନନ୍ଦୁ!

ହେମ।— (ହାତ ଧରି ଲୀଳାକୁ ଆଗରେ ବସାଇ ମୁହଁ ପୋଛି) ଲୀଳା— ତୋ ମାଟା ଧନ—ଜାଣିଲା! ଗୁମାସ୍ତାଏ ତୋର କଣ୍ଠ ଭଙ୍ଗୀ ଦେଖି କାନ୍ଦାଇ ବୋଲି କହିବାରୁ ମୁଁ ଭୁଲି ଥିଲି—ତୋ ମନକଥା ଜାଣିବାପାଇଁ ତାଙ୍କର ଆଗରେ ତୋତେ ଏକଥା ପଚାରିଲି। ବୈଷ୍ଣବଜନା ପୋର ବାପ ଥିଲା। ସେ ଯୁବକାଳରେ ଅପଣା ପୁଅକୁ ଇଂରାଜୀ ପଢ଼ାଇଥିଲେ—ବ୍ରାହ୍ମଣେ ଘରେ ଭର ତାକୁ ଏଡ଼ାଇବାକୁ କହିଲେ, ସେ ମାନିଲେ ନାହିଁ।

ଭୃତ୍ୟ।— ଓଁ ସେ କ ଇଂରାଜୀ କ ହୁକ ଶବ୍ଦୁଥିରେ [illegible] ପତ୍ର—ସାହେବମାନଙ୍କ ତାଙ୍କୁ ଭୁଲ ଖାତର କରନ୍ତି।

ହେମ।— (ସ୍ୱଗତ) ମୋର ବାପ [illegible] ଅକାଳରେ ସ୍ୱର୍ଗସ୍ଥଙ୍କୁ ଶୋକରେ

ଉତ୍କଳଦେଶର ସ୍ୱର୍ଗରୁ ଖସିଗଲେ ! ତୋର କପାଳ ଏମନ୍ତ ପୋଡ଼ା ଯେ ଶଙ୍କରଦେବଙ୍କ ତୋ କପାଳ ଫାଟିଲା—ଶାସ୍ତ୍ରପାଠ ହେଉଥିଲା କାହିଁ । ମୋ କପାଳକୁ ତୁ ପୋଡ଼ିଦେ ବୋଲି କହ—ଏବେ ଧନ ସମ୍ପତ୍ତି ଗଲାସ ! ଚୈତନ୍ୟଦେବଙ୍କ ଘରକୁ ତୁ ଯିବାର ଦେଖିଲେ ବ୍ରାହ୍ମଣେ ମୋତେ ଅଟକ କରନ୍ତେ, ଏଥିପାଇଁ ମୁଁ ତୋତେ ତହିଁ ଭଳ ଭଳୁଛ । ଯାହାର ପାଠ ଶାଠ ନାହିଁ ସେ ସଂସାରରେ ଅନ୍ଧ—ସେଥିପାଇଁ ମୁଁ ତତେ ପାଠ ପଢ଼ାଉଛ । ତୋର ତ ପାଠ ନ ପଢ଼ି ଅଉ କ ଗତି ଅଛି—ଏବେ ଅଙ୍ଗମୃତ ସମ୍ପଲକୁ ବା କଷର ? କନାକୁ ମନ୍ଦା କରନ୍ତୁ ସେ ଅଭ୍ର ଏବଳ ତୋହାଙ୍କୁ ଶାଙ୍କ ଘର ମନ୍ତ୍ରୀର ହେବେ ନାହିଁ !— (କୁଞ୍ଜବିହାରି ପ୍ରତି) ସ୍ୱାମୀଏ, ତୁମ୍ଭେ ଘଣ୍ଟେବେଳକୁ ଚୈତନ୍ୟଙ୍କ ଘରକୁ ଯିବ ନାହିଁ ଯିବ । ଯାଅ, ଉତ୍ତର ହେଲାଣି—ଯାଉଛି ମୁଁ ଭିଲାକୁ ଶୁଣିବି ।

[କଥାଭାଷା କୁଞ୍ଜବିହାରୀର ଓ ଲୀଳାର ଆଗ ଘର
ହେମମାଳୀର ପ୍ରସ୍ଥାନ ।

ପଟ ପରିବର୍ତ୍ତନ ।

ଦ୍ୱିତୀୟ ଦୃଶ୍ୟ ।

ଉଦ୍ୟାନସ୍ଥ ସଭାଗୃହ ।

[ମଧ୍ୟସ୍ଥଳରେ ଚୈତନ ଓ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ଚୌକି ଉପରେ ଗୌରେନ୍ଦ୍ର, ମାଳ-କଣ୍ଠ, ଅଦ୍ୱୈତ, ଅନ୍ୟ ପ୍ରଭୃତି ଯୁବକବୃନ୍ଦ ଆସୀନ]

ଗୌର ।— ଜନ୍ମଦାତା ଅନାଥା ଦେହରୁ ଉତ୍କଳ-ଗୌରବ
ଯିବାକୁ ବସିଛି, ଯେବେ ମଉଳି ଫୁଲ
ଉପାସିଦ୍ଧ କଥା ସେନ ଏତ୍ରିକ ରକ୍ଷିଣ
ବୃନ୍ଦାବନେ ଯେବେ କେବେ ବୁଝିବେ ସେ ନାହିଁ ।—
ସିଂହପାର ହେଲେ ଯିବ ଜାଗଟା ସଳଷେ
ଯେବେ ଜ୍ଞାନ ଅର୍ଜ ଯେବେ ତୁଅ ନା ପଣ୍ଡିତ—
ଏ ଭଲ ଯା ମନ ଶାଙ୍କୁ ଦୂରକୁ ହୁଡ଼ାଇ;
ତାଙ୍କୁ ହେବ ଦେବେ ଆଉ କ ହେବ ବେଳର ?

ମାଳ ।— ଦୂର ହୋଇଥିଲେ କଥା କୁଅନ୍ତା ଉଦାଥା—
ଉଡ଼ିଛନ୍ତି ଯେଉଁ ଯେଉଁ ପାଷ୍ଟ କଥାକୁ ସ୍ମୃତି,
ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ଶ୍ରୀତ ମୁଖେ ଶରଣ୍ଡା ଶର,

କଳ୍ପନାର ମୂଳ ଭାବ ଉଦ୍ଦେଶ ଅବଶେଷେ—
ନାଲି ଖାଇଫୁଟା ଯାହା ଲୋକ-ଶମ୍ଭୁବାକ୍ ।
ସତ୍ୟ ।— ଯଥାର୍ଥ ଏକଥା, ଯଦି ମିଥ୍ୟାପ୍ରାୟମେଷା
ହୁଇବେ ହାଣ୍ଡରେ ଲମ୍ବଲୁଷ୍ଟ ଖାଲିଗୋଡ଼େ
ମିଳେ ନାହିଁ ଏହା ମିଥ୍ୟା ବୁଧାଦ ହ୍ୱାଲୁହି
ଦେଶର ଲୋକଙ୍କୁ ଶିକ୍ଷା ଦେଇବାକୁ ସଦା ।
ନ ଦେଖିଲେ ଏ ମାନଙ୍କୁ ଯିବ ରସାତଳେ
ସ୍ୱରଗ ସମ ଜନ୍ମଭୂମି ମାତୃଦେଶ ।
ଅଣ ।— ବିଦ୍ୟାର ଗୌରବ ବୃତ୍ତି ପବିତ୍ର ଧରିଅଛ
ଅବଜ୍ଞ ଦେଖିଲ ସେହି ଶାସ୍ତ୍ରସ୍ପର୍ଶା ଠାରେ;—
ସିନ୍ଧୁ ପାରୁ ଫେରାଇ ଯେବେ ହୋଇବ ତୁ ଏସ୍ ସି
ଅଥବା ଏ ଏଲ୍ ଡି ଅବା ଥାଉ ଏମ୍ ଏସ୍ ସି ଏସ୍
କଦାପି ଅନୁଷ୍ଠ ତୋହର ରମ୍ଭାଲ ସମାନ—
କର ପ୍ରାଣ୍ପଣ୍ଣି ରେ ସେଥିରେ ନରଙ୍କ କୁକର୍ମ ।
ଗୀତ ।— ଶିକ୍ଷିବାକୁ ହେବ ଏହା ଦୃଢ଼ପଣ କରି
କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପଥରେ — ନେଇବ ଅଛି ମନ୍ଦ ଲେଶ—
ମାତୃଲୀ ସ୍ୱାବଲମ୍ବୀ ହେବେ ନୂଦ୍ର ବଇଲଭ
ଅଥବା ଶିକ୍ଷିତ ସନ୍ମାନ ସର୍ଗେ ଯିବା ପାଇଁ ।
ବିଦ୍ୟାଧନ ଅଜି ନଜ ଉଦ୍ଭବ ବଲାଡ଼ିବା
ଅଥବା ଆପଣା ଜାତି ଦେଶର ଗୌରବ
ବଢ଼ାଇବା ନୁହେଁ ହେବେ ପାଷଣ୍ଡ ଲକ୍ଷଣ—
ପାଷଣ୍ଡ ଅନ୍ତର ବେଦ-ଶରୁ-ଅସ୍ତ୍ର ।
ଯେ ବେଦେ ଅଗ୍ନିବସାଇ ଆକାଶ-ବିମାନ
ଶିଳ୍ପି ବୃବର୍ଦ୍ଧ ରେଲପଥ ଅଗଣ ବିହୁଲ,
ଯନ୍ତ୍ରରେ ବଣିଜ ଯାନ ଦେଶ ଦେଶାନ୍ତର
ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଉପାସନା କରି ମହାବିଦ୍ୟାବଳେ
ଅତୁଳ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ଅବା ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ଅର୍ଜିବା
ଅଛି ଦେଶ ବାଲମ୍ବାର, କେତେବେ ଉପେକ୍ଷି
ମନୁଷ୍ୟତ୍ୱ ସେହ କୃଷ-ମୂର୍ତ୍ତି ଅକାରେ,
ଅଥବା ଦେଶ ଲେଜପନ୍ଥୀ ଖାଉଛନ୍ତି ରଇଲ

ଅପଣାଙ୍କୁ ବଳି ଜଳ ପ୍ରଦାନ କରିବା
ନ ଦେଖେରେ ଏକାଳେ—ଏହି ବିଶ୍ବସଭାରିରେ ।
ଦେବଗଣ୍ଣ ସଂସ୍କରେ ବନ୍ଧୀ-ବାଣିଜ୍ୟ-ବଳରେ
ପାରଦ୍ୱୀପ ଅସ୍ତ୍ରଶିକ୍ଷ ଚୌରଙ୍ଗୀ ଦେବରେ
ଅଙ୍ଗନ୍ତ ଭାରତ—ସ୍ବର୍ଣ୍ଣ ସ୍ମୃତ ଜଗତେ—
ଭଣେଲ ଜଗତେ, ତେଣେ ପବିତ୍ର ଶାସ୍ତ୍ରୀଏ
ବାହାବାଲୁ କୁଳାବତ ଯୋଗ୍ୟ କରା ହେଲେ ।

[ବିଶ୍ବମ୍ଭର ପ୍ରବେଶ ।

ବିଶ୍ୱ ।— (ଦେଖି ଧରରେ) ବଡ଼ଙ୍କୁ ସାକ୍ଷୀ ଭଟ ବିଶ୍ୱାସିରାମରେ
ମ୍ଲେଚ୍ଛ ଲାଞ୍ଛନାର, କୁହେ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟ ।
ଧର୍ମ ପାଠ ଏ କାଶୀ ର ଦଳବାକ୍ୟ ଏଠି
ଦେବମୋକ୍ଷାରେ ବସିଛନ୍ତି କୁଳାଗ୍ରରେ ଯେବେ । (ଶାସ୍ତ୍ରୀଏ
ତର୍କି କରେ ଉପଦେଶରେ ।)

ପାଳ ।— (କ୍ରୋଧଭରେ) ସମ୍ଭାଳ ଲୁପ୍ତେବ ଶାସ୍ତ୍ର ଗୁରୁ ମହାଶୟ,
ଏ ନୁହେ ଜଗାଇବ ନ—ସ୍ୱର୍ଗ ସନ୍ଧ୍ୟାକର ।
ଶାସ୍ତ୍ର ଯଦି ଦେବାଳୟର ଅଧର ଶୁଣେର ।
ପଡ଼ି ପାଠ ଧରି ଅଛି ଦେଶୋଦ୍ଧାର ବ୍ରତ
କଙ୍କାଳ ଦେବାଦ୍ଧ ସବୁ ହରଚ୍ଚି ଜନ୍ମ ଲ ।
ନୁହେ ଦେବଯୋଗର ଶାଳି ଶିକ୍ଷା ଭାଷା ଦେବା—
ଅଧର୍ମ ଅପାସ୍ତ କଥା ଅଛି କ ସ୍ତୁତିରେ ?

ବିଶ୍ୱ ।— ସ୍ତୁତି ଲାଜା ଦର—ତୁମ୍ଭେ ଯିବ ଅଧଃପାତେ—
ନାହିଁ ଭଣ୍ଡ ସୁଧାପାନ ଶୁଦ୍ଧ-କର୍ତ୍ତବ୍ୟରୁ ।
କଳ୍କି ଯୁ ମନା, ଶୁଣ ବୃଦ୍ଧର ବଚନ—
ଦେବଗ୍ରନ୍ଥ ବିଷୟରେ ନ ଭଲ ଦେବବେଧେ;
ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ କଥା ଲୋକେ ପ୍ରଚଳ ଯାହା—
ଯଦ୍ୟପି ଶିଷ୍ଟଂ ଲୋକ ବିରୁଦ୍ଧଂ
ନାଚରଣୀୟଂ ନାଚରଣୀୟମ୍ ।

ଅପ ।— ଏସ ପ୍ରଭୁ ଦ୍ରୁଣାପାଠ ଲଣ ଚୋର ଦେବ
ବ ଷଣ୍ଡାମାନ ଯୋଗ୍ୟ ନୁହେ ଯଦ୍ୟା କଥା;
ଜନ୍ମାଲେ ଘଣ୍ଟାଘାଟ ଧର୍ମସୂତ୍ର ଅଟଳ—

ସନ୍ଧିଲ ଅଟଳ ଏବଂ ଶାନ୍ତି-ଯୁକ୍ତି-ଖଣ୍ଡ ।
ହାୟରେ ବଳୁର ଯାଉ ତେବେ ଲାଭ-ଭୂଷଣ
ପିତାମାତା ସହି, ଅଛୁ ଏ ଯୋଗ୍ୟ ଶାସ୍ତ୍ରରେ
ଦ୍ରୋହିତେବଳ ଆହ ଏବେ ଉତ୍ତରସ୍ମାନଙ୍କୁ !

ଅବ ।— ଦେଶ ଦେଶାନ୍ତରେ ଲକ୍ଷ୍ମୀ-ସରସ୍ୱତୀ-ଯୋଗ—
ଲାଭ କର ବାର୍ଯ୍ୟ ବନ୍ଧୁ-ଙ୍କ ଦେହରୁ ଜନ୍ମରେ
ବାଧା ସନ୍ଧ୍ୟାଭ ଦେବେ କିଆଁ ଜନଙ୍କ ?—
ଆପଣା ଦୁର୍ବାଳିଲା-ମୂଳେ ଜ ମାର କୁଠାର ।
ନେତ୍ରରେ ବହର ଯାହା ସୁମାଏ ସୁଗତେଶ—
ସମସ୍ତ-ସ୍ରୋତରେ ପୁଣି ବ୍ୟୋଉଛ ରା ଲୋଡ଼ା ।

ଭବ ।— ଦେଶାନ୍ତରେ ବଦ୍ୟାଧିକ ଅର୍ଜନ ସହାଶେ
ଅଛୁ ଯାଅ ଶମକରେ—ଅର୍ଥବସ୍ଥାନରେ
ଲାଭ ଯିବ ଆରେ ମ୍ଲେଚ୍ଛମେଳେ ଶାସ୍ତ୍ର ଶାଠ ।

ଗଙ୍ଗେ ।— ବ୍ରାହ୍ମଣ ରଖିଲ ବସି ଏକାର ଜାଦରେ
ଦେଉଛନ୍ତି ଯାଉ, ଲାଭ ଯାଉଛୁ ଦେଶକୁ ?—
ଖାଇଲେ ବଞ୍ଚିବେ ବଳ ପ୍ରାଣରକ୍ଷା ପାଇଁ
ତେବ କାହୁ ଲାଭରକ୍ଷା—ଦେଖି ଦେଶ ପାଠ ?

ଦଶ ।—(ଉଚ୍ଚୈଃସ୍ୱରେ) ଅନୁଷ୍ଠା ଦୋଷାଙ୍କ ତେମେଳ ବୁଦ୍ଧର ବଚନ
ବନ୍ଧୁଙ୍କୁ ବଠନ ବୁଝା,—ଅଶାଦୀ-ଦେଶକବ
ଲାଭ ଜାଣ ସଲ, ବରେ ବନ୍ଧୁବର ଯଦା
ପ୍ରବଳ ପ୍ରୋଥିତ ଯାହା ଅର୍ଥ୍ୟ ଧମନୀରେ
ନରେନ୍ଦ୍ର ଜଉନ୍ନଇ ।

ଶାଳ ।— ଏବେ ଆସଲ ଲାଭରେ,
ଯାହି ଚନ୍ଦ ଅଛୁ ଶାରି କେବଳ ପ୍ରମାଣ ?
ପୂର୍ବ ଝର କର ବାର୍ଯ୍ୟ, ପିତାମହ ସଙ୍ଗ
ଶାଉବ ସ୍ୱାଧୀନ-ମାଧ ସିନ୍ଧୁ ଯାଉଥିଲେ
ଯିବ ଲାଭ ଏକାଦେବଳେ, ଏବେ ସାଣ କଥା
ଆପଣା ମନରୁ ବେଉ ଯନ୍ତ୍ରାଳର ହଗଲ ।
ଦେବାଦାନବାଦନବୃନ୍ଦ ଦେଖିକାଦେ ଅଶ୍ରୁ

ବ୍ରାହ୍ମଣ ମଧ୍ୟରେ ? କେବେ ସ୍ୱପ୍ନ ଭିତରେ
ଧର ଭାବିଲୁଁ କି ପୁଣି ଦେଖିଲୁ କଥା ?
କଥା—ହୋଇଲେ ମୁଁ ସଙ୍କଳ୍ପ ଭାବରେ
ବ୍ରାହ୍ମଣେ ଦେଇଲୁ ଦାନ, ବେଶ୍ୟାଙ୍କୁ ଦେଇଲ,—
ଏ ସବୁ କହିଲ ଧନ୍ୟ !—ତାହାଙ୍କ ଉକ୍ତିରେ
କେବେ ଧନଲବ ଦାସୀ ଅଛନ୍ତି ଭ୍ରମର,
ଯେ ଜନ ଅତ୍ୟନ୍ତ—ପରିଣିତ-ଦାସଭାବ ।

ଦ୍ରୁ । —(କ୍ରୋଧେ ମେଜରେ ହାତ ମାରି) ସାଧବ ଅଛନ୍ତି ଭାଇ ଯିବା ଭାବନ୍ତୁ;
କେବଳ କେବଳ ବଳେ ବଳେ ଯାଉଛି ତା ସବୁ,
ଜାତିତ୍ୟାଗ କେବ ତୁମ୍ଭେ—ଭାବେ ମୁଁ ସତ୍ୟ
ବ୍ରାହ୍ମଣ ପଣ୍ଡିତଙ୍କର ।—ସ୍ଥିରିଛି ସକଳେ
ଶାସ୍ତ୍ର ଦେଖ ଭାବାର୍ଥ, ଲଙ୍ଘିଅଛି ଜଣ,
କରାଇବ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ ଏକ-ଏକ ବର,
ହୋଇଲେ କି ଅବ ତାମ ଶୁଦ୍ଧ ବିଶ୍ୱମ୍ଭର ।

ଅବ । —(ମେଜରେ ବଳରେ ମାରି) ଏତେବଡ଼ କଥା—ଅହୋ ସ୍ୱାର୍ଥ ଦୁରାଗମଣି !
କୃତଘ୍ନୀ ଶିଖାଇ ଦେଶ-ଦ୍ରୋହୀ ମର୍ଷଣ ! (ଉତ୍ତର ଶୁ-
ମୁଖର ସତ୍ୟଅର୍ଥୀ ଦମ୍ଭରେ ଧିଶା ବାହିଦେଲ ଅଜଲୁ ଅସି)
ଲୁଣ୍ଠିତ-ଦାସତ୍ୱର ଲୁପ୍ତ କେଉଁଠି
ଆସିଥାଉ ସ୍ୱାର୍ଥପିଶାଚଙ୍କ ଏଠାରେ । (ଶିଷ୍ୟ ସମ୍ଭାଳଦେବା)

ଦ୍ରଣ । —(ଅଭିକ୍ରୋଧେ ଆସନୁଁ ଉଠି) ପାଷଣ୍ଡ ! ନିର୍ବୋଧ ! ଏଡ଼େ ଅଶିଷ୍ଟ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ !
ଶତ୍ରି ଶାଠ ଶାସ୍ତ୍ରି ସାତ୍ତ୍ୱି ଦୁର୍ବଳ ଜାତୁରା
ସତ୍ୟମୂଳେ ! ଅଣ୍ଡା କି ତା ଲଂଘାକା ଶାଠରେ ?—
କହିବା ଏ ସ୍ଥାନେ ଅଭି କଠିନ ଭୁଲର । (ଗମନୋଦ୍ୟତ)

ଅଦ । — ଯାଅ ଲଭି ଦାନ ଦେଲ ରହିଲେ ଅଛନ୍ତି
ଅତି ଅପମାନ !—ପଦ୍ୟ ଶାନ୍ତି ସ୍ଥିର ହେବେ
ନଦୀ ଜଳ ଉଠିଲ କେତେ ଛୁଞ୍ଚିବ ବାଟରେ
ଏ ଲୋକ ଦେବାଙ୍କ କେତେ ଯନ୍ତ୍ରିତ ମନକୁ
ନାହିଁ ଅପରାଧ ଆଉ ଉପରେ ଭାଗ୍ୟକୁ !

ଦସ । —(ଅତି କ୍ରୋଧେ) ଯିବୁ ଅର୍ଥଯୋଗେ ଭୁଞ୍ଜିଅଛ ଭୁଲାଇବ !

ପିତୃପିତାମହଙ୍କର କୃତଜ୍ଞ ପାଇଁ
ଯୋଗ୍ୟସ୍ୟ ପୁତ୍ର ଏବେ ହେଲା ମୋର ଜନମ ।   (ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ଅପ ।— (ସ୍ୱଗତ) ଗଲା ପାପ, କେତିକେ ଅସୁଖୀ ଲୋକଙ୍କ,—
ସ୍ୱପ୍ନଟି ଦେଖାଇ କେତେ ଦ'ଶାପୁର ସୁଖ ।
ମୂର୍ଖଙ୍କୁ ବୁଝାଏ ଦେଖା ସତ୍ୟରେ ସ୍ୱର୍ଗର,
ସେ ନ୍ୟାୟ ଅଛିଲ ଏଠି— ସତ୍ୟ-ମାର୍ଗରେ !—

ଅଖ ।— (ସମ୍ମୁଖରୁ) ଏତମାତ୍ର ବାଟ ଯୋଡ଼େ ଶିଖିଲ ପୁରତେ
ଅବଶ୍ୟ ପ୍ରବୃତ୍ତି-ପଥେ ତୁଷ୍ଟ ଅଜଠାରୁ
ପ୍ରକାଶ୍ୟ ଭାବରେ ଖାଇ ଦେଖ୍‌ବଙ୍କ ଗହର
ଦେଖାଇବ ଜଳ-ତଳ—ସବେ ଏହ ଦେଶେଲ
ହୃଷ୍ଟଚିତ୍ତେ ହୃଦୟାଙ୍କ, ହେବ ଦେଶୋଦ୍ଧାର ।

ସମନ୍ତେ ।— (ଗାଲ ବଜାଇ) ଏହ କଥା ଯାର ହେଲା ଅଜଠାରୁ ଜାଣ ।

[ଡାକପିଅନର ପ୍ରବେଶ ।

ରଘୁ ।— (ହାତ ବଢ଼ାଇ) ବୈମ୍ରବ ବାବୁଙ୍କ ଖବର ଅଛିକୁ ।

ଲାଲ ।— (ଖବର ଉପରଭାଗ ଦେଖି) ଏହ ମୋହୋର ନାମର—(ଖବ ନେଇ ଖୋଲି ପଢ଼ି) ବଡ଼ ଶୁଭ ସମ୍ବାଦ !

ସମନ୍ତେ ।— (ଉତ୍କଣ୍ଠିତ ଭାବେ) କଣ – କଣ ?

ଲାଲ ।— ମୁଁ ପଢ଼ୁଛି ଶୁଣ । (ପତ୍ରକୁ ଅନାଇ) ପ୍ରିୟ ଲାଲନାଥ, ମୋର ପୁତ୍ରୀ ଶ୍ରୀମାନ୍ ସାଧବ ଜାମାଇର ସକଳ ପରୀକ୍ଷାରେ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ସଚ୍ଚରିତ୍ରତା ଇତ୍ୟାଦିର ସାର୍ଟିଫିକେଟ ନେଇ ଏହାଠେଲଲେ ଷ୍ଟ୍ରାଟ ମେଜେଷ୍ଟ୍ରେଟଙ୍କ କର୍ତ୍ତୃକ ଅସାଧାରଣ ଯୋଗ୍ୟତା ହେତୁ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ-କଲେକ୍ଟରର ପଦରେ ନିଯୁକ୍ତ ହୋଇ ବାହାରକୁ ଯାତ୍ରା କରିଅଛନ୍ତି । ମୁଁ ଆଶା କରେଁ ଏଥିରେ ତୁମ୍ଭେମାନେ ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ ଆମ୍ଭ ଗୃହରେ ଆଜ ସନ୍ଧ୍ୟା ସମୟରେ ଭୋଜନ କର ଉପକାର କରିବ ଓ ସମସ୍ତ ସମସ୍ତ ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ନେଇ ଆସିବ । ତୁମ୍ଭର ଚିର ମଙ୍ଗଳାକାଂକ୍ଷୀ ବୈଦ୍ୟନାଥ ।

ସମନ୍ତେ ।— (ଆନନ୍ଦ ଉଠି ଆନନ୍ଦରେ ଲମ୍ଫ ପ୍ରଦାନ କରନ୍ତି) ଜୟ ଜଗଦୀଶ୍ୱରଙ୍କ ଜୟ ! ଜୟ ବୈଦ୍ୟବଙ୍କ ଜୟ ! ଜୟ ଶିକ୍ଷିତ ସମାଜର ଜୟ !

ସରେ ।— (ଦମ୍ଭରେ) ଆଜର ପ୍ରତିଜ୍ଞା ଅଚ ହୋଇବ ସଫଳ ।—
ଦେଶକୁ ବୁଝାଏ ପୁଣ ଏକଥାରେ ମାତ୍ର
ଓ ଜୟ ଭାରତ୍ର ! ହେବ ବର୍ଷ ଆଜ ଏବେ ।

ଶାଉ ।— ରଘୁପତି ! ତୁମ୍ଭେ ଏ ମେଳ ରେଖିଲ ସବୁ ଉପାୟ ବଳ — ବର୍ତ୍ତମାନ ପିଲମାନେ ଯାଇ ଏପୋଟେଇ ଅଛନ୍ତି । ମୁଁ ଛକିଏ ଘୁରି ଆସୁଛି, ପଦ୍ମାଲୟ ପଶ୍ଚିମ ଦ୍ୱାରେ ରେଖିଲ, ଅଧ୍ୟାଦିତ୍ୟ ଯାଆଁ ନ ମେଳକେ ଭଲବ ନାହିଁ ।

[ସାମନ୍ତଙ୍କର ପ୍ରସ୍ଥାନ

ରଘୁ ।— (ଚେଁଖେ ଲୁଚାଇ) ଲେଚନର !

[ବେଦେଶଙ୍କ ପ୍ରବେଶ ।

ଏ ମେଳ ଧର !— ପଢ଼ା ଛଡ଼ି ଏମାନଙ୍କର ଆଉ କିଛି କାମ ନାହିଁ ।

ବେଦନ ।— ରଘୁପତି ଭାଇ, ଦେଖୁଛନ୍ତି ଏମାନେ ବଣା, ଗୁଡ଼ିଆ, ଦେଖ, ଚାଳିଲା ଟୋକାଙ୍କୁ ପ୍ରମାଦ ଭିତରେ ଲେମଙ୍କୁ ସୁଧାର ଦେଲେଣି । ସମ୍ଭାଳିବ ଲୋକେ କୁରଙ୍ଗ ଅଛି, ପାଠଗାଠ ଦେଖି ଜାଣି ପୁଣି ମେଳ ଗଲେ — ଏମାନଙ୍କୁ ଧନ୍ୟ ଧନ୍ୟ କହୁଛନ୍ତି । ଏମାନେ ଏବେ ସବୁ ଉପଦ୍ରବରେ ପରିଣତ — ଖାଲି ଯତ୍ରା, ବଲ୍ଲୁଗା —

ରଘୁ ।— (ହସି) ଆଉ ବଲ୍ଲୁକ ଖଟା !

ବେଦେ ।— (ହସି) ଦେଖନ୍ତୁ ଦେଖନ୍ତୁ — ସେ ବୁଢ଼ା କାଲଠାରୁ ସେହିଠାରେ ଶାସ୍ତ୍ର । ସେମାନେ ଲାଗିଲେ ଦେଲ ଗୁଡ଼ିଆ ଯେମନ୍ତ ନ ପଢ଼ନ୍ତି ସେଥିପାଇଁ କ କଣ ସୁନ୍ଦର ଲାଗେଉଛନ୍ତି ? ଏମାନେ ଏକ ଦୋଇ ପରେ ପଲେ ବୁଦ୍ଧ ପିଲାଙ୍କୁ ନେଇ ଆସିଲେ — ଦୁନିଆର ଲାଜ ମୋଡ଼ି-ମୋଡ଼ ଭଇଁଲେଣି ଦେ ।

[ମେଳ ଧର ରଘୁପତି ଓ ବେଦେଶଙ୍କ ପ୍ରସ୍ଥାନ ।

ପଟ୍ଟ-ପରିବର୍ତ୍ତନ ।

——୦——

ତୃତୀୟ ଦୃଶ୍ୟ । ରାଜାଗାର ।

[ଦୂତ ମୁଳର୍କର ଗୋବିନ୍ଦ ଓ ଚନ୍ଦ୍ରମୋହନ ଦୃଷ୍ଟବନ୍ତ ।]

ଗୋବି ।— ଗୋବିନ୍ଦା ମୋ ମନରୁ ଏମନ୍ତ ମୋହିନେଉଛି ଯେ ମୁଁ ପତ୍ନୀ ସୁବ୍ରତା ଠାରୁ ଧାଇଁମାର ଆସୁନାହିଁ । ତା ମୁଖ ଦର୍ଶନରୁ ଆଉ ତା କଣ୍ଠ ଠିକ ଠାଉରୁ ନଲେ । ତା ପାଣି, ତା ଶୁଦ୍ଧାମି ଯେ ଦେଖିଲି ସେହି କାରଣ— ଲୋକେ ଉତ୍ତଲୋଭୁମା, ଦୁର୍ବଳା, ଉନ୍ମାଦ ଅସମ୍ଭବ କଥା ପୁରାଣରେ ଶୁଣାଯାଉଛି ମାତ୍ର ତାହାର ରୂପ ବର୍ଣ୍ଣନ ଭାଷାରେ ସରୁନାହିଁ — ସେ ଶୋଭିଏ ଶୁଦ୍ଧଳରେ ଗଡ଼ା ଆଉ ନକ୍ଷତ୍ରମଣ୍ଡଳରେ ସେ ଶୋଭିବ । ମୁଁ ପାଠ ଦୋଷି ପାରିଲିନାହିଁ ବୋଲି ପାଠ ଛଡ଼ିଲି ମାତ୍ର ମୋ ମନ ସଦାବେଳେ ଲୀଳାବତୀ ଦର୍ଶନ ହେଉଛି ।

ଚନ୍ଦ୍ର ।—ଯାହାହେଉ ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କ ମାଉସୀଙ୍କ ମୁଁ ଜାଣେ, ମାତ୍ର ସେ ମୋ ହାତରେ ପଡ଼ିବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ ନାହିଁ ।

ଗୋବିନ୍ଦ ।—ଆରେ ମୋ ଏମିତି କେତେ ଦେଖିଛୁ—ମାଉସୀଙ୍କ ହାତରେ ପଡ଼ିଲେ କେତେ ହୋଇଯିବେ ।

ଚନ୍ଦ୍ର ।—ଅଚ୍ଛା ସେ ତା ପଛରେ କେବେ ହୋଇଥିଲେ ଯାହା ହୋଇଥାନ୍ତା— ସେ ତ ସେଥିରୁ ପରିଚୟ ଦିଏ ନାହିଁ ।

ଗୋବିନ୍ଦ ।—ଆରେ ମାଉସୀଙ୍କ କଥା ବୁଝିବା ସହଜ ନୁହେଁ । [illegible] ଦେଖିଲେ ତୁଁ ଜାଣିପାରିବୁ ଆଉ ସେଇଟି ତାହାଙ୍କୁ କିଛି ଜାଣିପାରି ନାହିଁ ସେଇଟି ତାଙ୍କରେ ପଡ଼ିଲେ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ମିଳେଇଯାଏ ।

ଚନ୍ଦ୍ର ।—ତୁମ୍ଭ କେବେ ତାଙ୍କ ଘରକୁ ଯାଇଛ,—କେଉଁ ବେଳେ କେବେ ଅଚେଇଥିଲ ? ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଯେତେବେଳେ ଯେଉଁଠି ଦେଖିଛି ସେ ଶାନ୍ତମୂର୍ତ୍ତି ଲକ୍ଷ୍ମୀସ୍ୱରୂପ—ସେ ମୂର୍ତ୍ତି କେବେ ହାତ ବଦଳାଇ ନୁହେଁ ।

ଗୋବିନ୍ଦ ।—ତାଙ୍କ ଶାନ୍ତମୂର୍ତ୍ତି ଦେଖି ତୋର ଭ୍ରାନ୍ତି ହୋଇଛି । ତାଙ୍କ ଲକ୍ଷ୍ମୀସ୍ୱରୂପ ଠାରି ମୋର ଭାଗ୍ୟଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କ ଚଞ୍ଚଳା ହୋଇଛି । ତାଙ୍କ ସେଦିନର ମାମୁଙ୍କ ଘରେ ସେ ଯେଉଁ ରଙ୍ଗରେ ଆସି ମୋତେ ଧାଇଁ ଦେଲା, ମୋତେ ନ ଅନାଇ ସହନ୍ତେ, ମୋ ମନ ତାଙ୍କ ଏଣେ ତେଣେ ଲାଗିଗଲା—ମୋତେ ତାହାଙ୍କ ଧରି ଘର ଦଶୁଛି । ତାଙ୍କ ଯେ ରୁଦ୍ରମୂର୍ତ୍ତି—ହୋଇଥିଲେ ତା ଘରକୁ ଯାଇ ସନ୍ଧାନ ନେଉଥାନ୍ତି କହିଲେ ପୁଣି ସେ ଶୁଣାଯାଉ ଝିଅ ଦୁହିଁ ଆଉ ତା ଭଉଣୀ ଦୁହିଁ ସବୁବେଳେ ତା ପଛେ ପଛେ, କେବେ ଦଣ୍ଡ ଅଛି ତାହାଙ୍କ ହାତରେ—ହୋଇଥିଲେ ଏତେବଡ଼ ଘରର ସୋଳବର୍ଷୀ ମାଉସୀଙ୍କ ତାହାର ହାତ ନ ଛାଡ଼ି ବି ରହିଥାନ୍ତା ? (ମୁଣ୍ଡରେ ହାତ ମାରି) [illegible] କେତେ କେତେ ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଇଁଟି କେଉଁ ବାଟେ ମରିଯାଉଛି, ଏବଂ ଆଉ ପାଇବ କାହିଁ ନ ମରିବ !

ଚନ୍ଦ୍ର ।—ତାଙ୍କ ଝିଅ ଲୁଅଟେ ଥିଲା ?

ଗୋବିନ୍ଦ ।—ହାଇ ଏଇଟିକି ଅଛି ନ ଥିଲା କି ? ଲୋକେ କହୁଛନ୍ତି [illegible] ହୋଇଗଲା—ଅଇଁଲାବେଳକୁ ସେ ବାହାରିଗଲା ! ଏ କଥା କଥା-କହେ—ଦିନେ ଭୁକଲେ ଯାଉବେଳକୁ ଖାଲି ଥିଲେ ଥିଲେ ନ ଥାଏ ।

ଚନ୍ଦ୍ର ।—କାହିଁ ? ଏବେ [illegible] ଗଡ଼ିଏ ହୋଇଗଲା—ଆଉ କେତେବେଳେ ଆସିବ !—ଏହି ଆଡ଼କୁ ଆସିବ କିପରି ?

[ଭୃତ୍ୟଦ୍ୱୟର ପ୍ରବେଶ ।

ଭୃତ୍ୟ ।— ସଲାମ ହଜୁର !

ମାଜି ।— ଦେଖ ଭୃତ୍ୟଦ୍ୱୟ, ତୁମ୍ଭର ସାକ୍ଷ୍ୟ ନ ଥିଲେ ଏ ବଦମାଏସମାନେ ଗୋଟାଏ ବଡ଼ ଗୁରୁତର କାମ କରିଥାନ୍ତେ । ଗୋବିନ୍ଦର ଅନେକ ଖରାପ କାମ ମୋ କାନକୁ ଆସିଛି ।

ଗୋବି ।— (ସ୍ୱଗତ) ହଜୁର ମୁଁ କେବେ କିଛି ଖରାପ କାମ କରିନାହିଁ — ମୁଁ ଭଲ ଲୋକ ।

ରଘୁ ।— (ସ୍ୱଗତ) ହଜୁର ମୁଁ କେବେ ନାହାକ ଖିଆଲେ ଖଟିନାହିଁ ।

ମାଜି ।— ମୋତେ ସବୁ ଜଣା ଅଛି ।— ଏ ମୋକଦ୍ଦମା କାଲି ହୁଇଯିବ । ତୁମ୍ଭେ ଏ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନଙ୍କୁ ଘରକୁ ନେଇ ଯାଅ । ଏ ଦୁଇଜଙ୍କୁ ଜେଲ୍‌ମାଲିଙ୍କ ଜିମ୍ମା କରିଦେବ ଏବଂ କହିଦେବ ଅମ୍ଭେ ଜାଣିଲୁ ମୁରିହୁଅନ୍ତି — ସେ କିଛି ଚିନ୍ତା କରିବେ ନାହିଁ, ଏ ଦୁଇଙ୍କର କିଛି ଦୋଷ ନାହିଁ । ମୁଁ ଏମାନଙ୍କୁ ଜାମିନରେ ଦେଉଛି ।— କାଲି କଚେରୀ ବେଳେ ଆଣି ହାଜର କରିବ ।

ଭ, ଦ୍ୱୟ ।— ଯୋ ହୁକୁମ ହଜୁର !

[ଇନ୍ଦୁଲେଖା ଓ ଲୀଳାବତୀ ସହିତ ଭୃତ୍ୟଦ୍ୱୟର ପ୍ରସ୍ଥାନ । ଗୋବିନ୍ଦ ଓ ରଘୁମୋହନଙ୍କୁ ଧରି କନେଷ୍ଟବଲ ଦ୍ୱୟ ଓ ଜଏଣ୍ଟ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ ଓ ଇନସ୍ପେକ୍ଟର ପ୍ରସ୍ଥାନ ଓ ଅଦୃଶ୍ୟ ଭୂମ୍ୟାଗଣଙ୍କ ଗୀତ ଗାଇ ଗାଇ ପ୍ରବେଶ ।

ଅ: ଭୂ: ।— (ଦୁଇ ସହର ତାଳ)

ଧନିଶା ଶମ୍ଭୁଜ । ତାଳ ଜବାଲ ।
ଇନ୍ଦ୍ରିୟାକୁ ଯେତେ ଯିବେ ଧର ନାହିଁ ।
ସର୍ବଦା ପଣିତ୍ୟ ବଶୀ ଥାଉ । ବୋଲି ।
ଭୂଷଣର ବନ୍ଦରେ ଭୂଷି ଘଟେ ଘଟେ
ପ୍ରେତଙ୍କୁ ଯାଏ ପ୍ରାଣ କମ୍ପିଲା ହୋଇ । ୧ ।
ଲୁଗାଦ ଭୂଷଣ ଲୁ-ଣ୍ଠନ ପ୍ରତି
ଜାଣେ ମନୁଷ୍ୟ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଭୋଗଇ । ୨ ।
ଦେଖି ଶିଖ ଏବେ ଧରି ସଦାକୁ—
ସନ୍ତୋଷ-ନୁହେ ମହାଫଳ ଥାଉ । ୩ ।
ଦୋଷ ଦ୍ରୋହ ବଢ଼ୁ ମନ୍ଦସ୍ୱାର
ପ୍ରଭୁ-ଅଧୀନାରେ ରହିଥିବ ହୋଇ । ୪ ।
ଯବନିକା ପତନ ।

—:•:—

ଦ୍ୱିତୀୟ ଅଭିନୟ ।

ପ୍ରଥମ ଦୃଶ୍ୟ । ତପୋବନସ୍ଥ କୁଟୀର ।

[କୁଟୀର ସମ୍ମୁଖରେ ବ୍ରହ୍ମା କୁଶାସନରେ ଉପବିଷ୍ଟ, ସମ୍ମୁଖରେ ଅଗ୍ନି ପ୍ରଜ୍ୱଳିତ ଓ ଆଜ୍ୟାଧାର ସ୍ରୁକ୍ ସମିଧ ଆଦି ପାର୍ଶ୍ୱରେ ସ୍ଥାପିତ ।]

ବ୍ରହ୍ମା ।— (ସ୍ରୁବ ଦ୍ୱାରା ଅଗ୍ନିରେ ଆହୁତି ଦେଇ) ଓଁ କବିମଗ୍ନିମୁପସ୍ତୁହି ସତ୍ୟ ଧର୍ମାଣମଧ୍ୱରେ । ଦେବମମୀବଚାତନଂ ସ୍ୱାହା । (ଆହୁତି ପ୍ରଦାନ ।) ଓଁ ପୁରମ୍ପୁନର୍ଧ୍ୟ ବା ଜବଣମଗ୍ନେ ଜିନାଜନାସୁତ । ଉଦ୍ନୋ ବିଶ୍ୱସ୍ୟ ଦର୍ମଣୋ ଧର୍ତ୍ତା ନକ୍ତୀ ସୁରକ୍ଷଂଦଃ ସ୍ୱାହା । (ଆହୁତି ପ୍ରଦାନ ।) ଓଁ ସ ନଃ ପିତେବ ସୂନବେଽଗ୍ନେ ସୂପାୟନୋ ଭବ । ସଚସ୍ୱା ନଃ ସ୍ୱସ୍ତୟେ ସ୍ୱାହା । (ଆହୁତି ପ୍ରଦାନ ।) ଓଁ ହିରଣ୍ୟଗର୍ଭଃ ସମବର୍ତ୍ତତାଗ୍ରେ ଭୂତସ୍ୟ ଜାତଃ ପତିରେକ ଆସୀତ୍ । ସ ଦାଧାର ପୃଥିବୀଂ ଦ୍ୟାମୁତେମାଂ କସ୍ମୈ ଦେବାୟ ହବିଷା ବିଧେମ ସ୍ୱାହା । (ଆହୁତି ପ୍ରଦାନ ।) ଓଁ ଯ ଆତ୍ମଦା ବଲଦା ଯସ୍ୟ ବିଶ୍ୱ ଉପାସତେ ପ୍ରଶିଷଂ ଯସ୍ୟ ଦେବାଃ । ଯସ୍ୟଚ୍ଛାୟାମୃତଂ ଯସ୍ୟ ମୃତ୍ୟୁଃ କସ୍ମୈ ଦେବାୟ ହବିଷା ବିଧେମ ସ୍ୱାହା । (ଆହୁତି ପ୍ରଦାନ ।) ଓଁ ମା ନୋ ହିଂସୀଜ୍ଜନିତା ଯଃ ପୃଥିବ୍ୟା ଯୋ ବା ଦିବଂ ସତ୍ୟଧର୍ମା ଜଜାନ । ଯଶ୍ଚାପଶ୍ଚନ୍ଦ୍ରା ବୃହତୀର୍ଜଜାନ କସ୍ମୈ ଦେବାୟ ହବିଷା ବିଧେମ ସ୍ୱାହା । (ଆହୁତି ପ୍ରଦାନ ।) ଓଁ ବିଶ୍ୱାନି ଦେବ ସବିତର୍ଦୁରିତାନି ପରାସୁବ । ଯଦ୍ଭଦ୍ରଂ ତନ୍ନ ଆ ସୁବ ସ୍ୱାହା । (ଆହୁତି ପ୍ରଦାନ ।)

[ସତ୍ୟେନ୍ଦ୍ର, ଅଜୟ, ନୀଳଚନ୍ଦ୍ର, ଅଦନ ପ୍ରଭୃତି ଶିଷ୍ୟ ଯୁବକଗଣର ପ୍ରବେଶ ।

ସତ୍ୟେନ୍ଦ୍ର ପ୍ରଭୃତି ।— (ହାତ ଯୋଡ଼ି ନମସ୍କାର କରି) ନମସ୍ତେ !

ବ୍ରହ୍ମା ।— (ଉଠିକରି) ନମସ୍ତେ ! ନମସ୍ତେ ! ନମସ୍ତେ ! — ଠିକ୍ ତମେ ହୋମ ଶେଷ ହେଲାବେଳେ ଆସିଛ ।

ସମସ୍ତେ ବସିପଡ଼ିଲେ ;—

ସତ୍ୟେନ୍ଦ୍ରପ୍ରଭୃତି ।— [ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କର ସମ୍ମୁଖ ଉପବିଷ୍ଟ ।]

ବ୍ରହ୍ମା ।— ... ବଳେବେଳେ ଆ...

ଅସିଲ ମୋ ଭୂମିରଳ— ପ୍ରଭାତଶୁଦ୍ଧମ

ଛନ୍ଦମ୍ ଛନ୍ଦୁରମମେ ବେଦବାଣୀଭଟମ

ଛୁଞ୍ଚିକି ଏ ଦରିଦ୍ରୀ ଅଙ୍କିବ ଶକ୍ତି
ନବ ଦୁର ଶ୍ରେଷ୍ଠାଙ୍କ ସମାଗମ ହେଲ ।
ଭଗବ ଆଜ୍ଞେ ବୁଝି ସମ୍ଭବେଶ୍ୱାରେ
ମହିମ୍ବୀଶକଲେ ଯାର ଦୁଷ୍କର୍ମ ଜାତ
ପ୍ରତିନି ଅବଶ ତାର, ହୃଦ-ଅଗ୍ନି ଦେଇ
ଉଦ୍ଧକର୍ମ ପଦ୍ମେ ତାର ଦୁଃଖ ଅନ୍ଧକାର—
ତାର ସହେ ସମ୍ମାନ, ସମ୍ପର୍କ, ପ୍ରୀତି
ଅନ୍ତରରୁ ଦର୍ଶେ—ତୋମାର ଦୂରଦର୍ଶୀ ଅଛି !
ଦରେର ।—(ସ୍ୱଗତଭାବରେ) ସ୍ୱାର୍ଥ କରଣ ଶୁଣ—ମାତ୍ର ଏ ପ୍ରଶ୍ନର
ଅନ୍ଧ ଅନ୍ତରେ ସ୍ୱପ୍ନ—ଶାନ୍ତି ଅଗୋଚର ।
ଯେ ଭଗ୍ନ-ଆଶାସ୍ୱ-ଆଶା-ପ୍ରେମରେ ବନ୍ଧୁଳ,
ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ-ଅନଳରେ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ତାର
ଅତି ଦେଶକୁ ପ୍ରାଣପଣେ ସମାଗିର ଦୋଷ
ଦେଶନ-ଦୁଃଖେ ଅନ୍ଧ-ଜୁଆଖାନାର ଧର
ପ୍ରାଣେ ପ୍ରାଣେ ଦୁଃଖଭାର ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ ଯୋଗି
ମୁକ୍ତ-ଆଶ ଉନ୍ନତର ପଥ ପ୍ରାପ୍ତିଲରେ,
ସେ ସର୍ବ ମଙ୍ଗଳେ ତାହା ହେବ ଶୁଭ ଅପେ—
ଅଭାବର ସଂସାରର ଏ ଦେବ ଅଧିକ ?
ତେବେ ସନ୍ତୋଷକୁ ଶାନ୍ତ ; ତେବେ ଅବା ହୃଦ୍ୟ
ଅତୀତ ଅଭାବ ବିପଦ-ବଶ-ଅନ୍ତରରୁ
ଆଣିକି ? — ଦୁର୍ଭାଗ ନାମ ଦୁଃଖର ସାର୍ଥକ
ସଂସ୍କୃତ-ଦରିଦ୍ରଷ୍ଟ ଭୂମିର ଆସରେ ।
ଅସ ।— (ଉନ୍ମୁକ୍ତଭାବରେ) ସଂସାର -ଭ୍ରମ-ଦ୍ୱେଷ ଦୋଷ ଜର୍ଜର
ସଂସାର-ସ୍ୱାର୍ଥପରେ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା-ମଧ୍ୟରେ
ତୃଷ୍ଣା ଲୁଚିଯାଏ ଯାର, ବିବାଦ-ଅଗ୍ନିରେ
ଜନ୍ମେ ଦଲକୁ ଜଳ ଜନାରଣ୍ୟେ ଦେଶେ,
ସେ ଜନ ସକଳ ଯଶ୍ଚ ପ୍ରବଦର କାଳ
ଜ ସେହର ହେଲେ ତେବେ, ଏତିକ ଅନ୍ତ—
ତେବେ ସଦୟ ଲାଗେ ଅଶ୍ରୁ ହୃଦୟ,
ଦେଶ ହେବେ ସା ଶାନ୍ତିର ହେବାର ଦେଉଛ

ଧର୍ମ-ଅର୍ଥ-କାମ-ମୋକ୍ଷ ଅର୍ପଇ ସକ୍ଷମ ।
ଦେଉଛନ୍ତି ଜଗତ ପାଇଁ ସର୍ବ ଉପଦେଶ
ଅଲକ୍ଷ-ଚନ୍ଦ୍ରାଲୋକ-ପୂର୍ଣ୍ଣ ରଜନୀର ବେଶରେ
ଲୀଳାକାନନ ସୁମଧୁର ନିକ୍ଷେପିବ ଶର
ଏବେ ବନଫୁଲଦାମ ପିନ୍ଧି ଅଙ୍ଗେ,
ସମ୍ଭାଷଣ ଭାଇ ଏବେ ପ୍ରୀତି ସମ୍ଭାଷଣ
ଜୀବନ୍ତ ପ୍ରାଣକୁ କରେ ମୁକୁଳାଏ ବକୁଳ
ଏହି ପ୍ରୀତି ସ୍ୱାମୀଙ୍କର ଉଦାର ପ୍ରକୃତ—
ଆମ୍ଭ ସମସ୍ତଙ୍କ ବନ୍ଧୁ ସଫଳ ଜନମ ।

ଗୀତ :— (ଭଇରବୀ) ଝାମ୍ପିନ୍ !

ଅପାଣ୍ଡବ ଦେଶେ ଯେବେ ଅଫୁଟା ଧଳ୍ଳୀ
ଦେବଦଳ ଅବଦାନେକେ ପ୍ରସୂନ ଦେଇଲ—
ଜଗନ୍ନ ଚନ୍ଦ୍ରାନେ ମୋଦେ ଅମଳ-ଲକ୍ଷ୍ମୀ
ଅପଣା ବସନ୍ତ ଅକାଳର ଦେଲୁ ।
ତାହିଁ ପତ୍ୟ ଶାସ୍ତ୍ରଧର୍ମ ନାହିଁ ଅଲୋକନ
ନାଚଇ ଦେଶମାଜ ଅପଣା ମର୍ଯ୍ୟାଦା
ଇଦ୍ୟାର ଅବଲେ ଲାଜ ଆଦର ବନ୍ଧାଇ,
ଲଭି ଶିଷ୍ୟ ପାଶେ କେତେ ଅଜ୍ଞାନ ଅନ୍ଧାରେ
ଅଜ୍ଞାନ ମଣନ୍ତି ସ୍ତ୍ରୀ ସ୍ୱ ଉଲ୍ଲଟ-ପସ୍ତେ
ବାଲବାଳିକା ସାଧୁ ଲଙ୍ଘ ଅନ୍ତର
ପ୍ରମଦା ବହିଁରେ, ଦେଶେ ବନ୍ଧୁକାହିଁ ଆଜି
ସଦାଚ ଥଇସ ଅଧା ସତ୍ୟବେଦ-ଜ୍ୟୋତି !
ଅଗ୍ରମ ମଧ୍ୟ ଲାଭ ବୁଦ୍ଧିରଶ୍ମି ପ୍ରଭା
ଦୀପ୍ତ ଏକାନ୍ତରେ ଏବେ ! ପୁଷ୍ପଫଳ ଧର
ଅଭ ସ୍ୱଦେଶ ନାରୀ—ଦେଖ ବାଳିକା ଉଦ୍ୟାନ
ଦାଅନ୍ତି ପ୍ରୀତି ଲଭ ସୁଖସୌରଭ
ଯୌବନ ଭୂମିରେ ସମାଜେ [illegible]
ଧନ୍ୟ ଦେଶ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଲୋଭେ ଅଙ୍ଗନା ବାଳିକା
ଆଜ ସ୍ୱାଧୀନ ଲେଖ ଦେଶ ଦଳନେ ।
[illegible]

ଦେଖିଲେ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱରେ ଦେଖିଲେ ଶୀରଶିଖ ଲାଗି
ଲାଗି କୁଳ ଧୂସର ଗଗନ ଗହିରେ
ନେତ୍ର ନୀଳିମା—ଯାହା ଚିତ୍ରପଟେ ଥାଇ
ଅପାର ରହିବାର ଭ୍ରମର ଦୂରାନ୍ତି ।
ଗୋଧୂଳିଶାନ୍ତିକୁ ଅଛ ଦେଖିଲେ କୁଳାଗାର
ନାନ୍ତି ଦାଣ୍ଡକାର—ଯାହିଁ ଦେବତା ରହିଲେ,
ଦକ୍ଷିଣୀ ଭଙ୍ଗି, ତାକୁ ଦେଖିବାକୁ ଭଲେ
ସାଗରର ଉଦ୍ଧତ ତୋରଣେ ସଙ୍ଗରେ ।
ମନ ଶାନ୍ତ ଅଛେ, ଯାହିଁ ସାଗର ଦେଖାଣା,
ଦେଖିଲେ ଲୋକଦେବଙ୍କ ଦେବ ତାଙ୍କର ଅବନି !
ପ୍ରଭାତ ବେଳା ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଦେଖିଲେ ଦେଶ !—
ଦୂର ଜଳ-ଜଗତ ଓ ଏମନ୍ତ ଆକାର ?
ଏଇଠି ଉତ୍ତର ଭାବେ ଚିନ୍ତା ନବନ୍ଧୁଲୀ—
ଯୂଥ ଯେବେ ଦେଲେ ଏକା ଭୂମି ଅନ୍ଧ-ରଙ୍ଗେ ।
ଅଥ !—(ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟପ୍ରଦେଶେ) ଉତ୍କଳଜନନୀ ଭୂଲିତ ପ୍ରଭୁପଦେ
ଯୋଗ ଦେବଯୋଗୀ ଦେଶଙ୍କ ତାହରେ !—
ଉତ୍ତରରେ ଯିବା ଭୂମି ଶୁଭେଦେଇଁ ଉଠନ୍ତି—
ଦେହ ଦେଖି ଭୂମି ଜଳ ଧାରଣା ଭୂମି,
ଅବିନ୍ଦୁ ଅଭେଦ ପ୍ରେମ ସନ୍ଦେହ ଉଦାର
ନାଥ ଭବ ସନ୍ତାନଙ୍କୁ ନିଦ୍ରାରେ ଯାଉ,
ସଖିଙ୍କ ତୋ ତଥା ଏବେ ଶ୍ରୀଚିତ୍ର ସଙ୍ଗରେ,
ଲଭିବେ ଚନ୍ଦ୍ରଭଗବେ—ତୋରାଇବ ଲାଗୁ
ଦେବଲୋକ ପ୍ରଭିତ ଦେଶ ପ୍ରକଟାନ୍ତିକରେ;
ଯାଇ ଦେବଶାସ୍ତ୍ର ଅତି ଦୃଷ୍ଟି ଉଦର-
-ମଣ୍ଡଳ ଦେବାଲୟ ଯେତେ ସଙ୍ଗୀତ-ଆଳାପ—
ଶୁଣୁଣି ଜାହ୍ନବୀ ତିରୀ ଏହ କହିଲେ ଏତେ ।
ଦେଖିଲୁ ଦେବେ କରୁଥିଲେ ବୋଲି—
ଥିଲା ଯାଇ ଯୁଦ୍ଧ ଯୁଗେ ଜାଣୁଥିଲ ତାଳ
ଏ ଦେହ ଜିଣିଲ ଅନ୍ତ ଓ ଆତ୍ମା ଜାଣିଲୁ ।
ଦେବଙ୍କ ଭବେକ ଭୂମି ବୋଧନ୍ତି ଉଦରା

ଉଦାସ୍ୱରାବଳରେ—ସଦା ଉଠିଲ ତୃପ୍ତରବା !
ପଥରା ଦେହାରୁ ଛିଡା ନଦୀ ଗାନ୍ଧର୍ଣ,
ହମ୍ବାରବେର ଅବହାଣ ପନ୍ଦିର ହମାଳ,
ନୃପଦ୍ୱାର-ଅପଲାର ଲଗିଲେ ଉସ୍ତ—
ଭୁବଣ୍ଡଳ ଶାଣ ଦେଇ ଜ ଯାତ୍ରୁ ବୃତଦ୍ରୁ !
ଅତଳରେ ପାଷଣାର ଉ ସ୍ଥଳକ୍ରି ଥରେ
ଯାତ୍ରୁପଣେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଯେତୋବ୍ରୁ ବର୍ଷ ରେ
ଶୁଣାଇ ଗାନ୍ଧ ଲସ୍ତୁର ନସ୍ତୁର ଯାତା !
ଭୂପଦ୍ମାମ ନବିଶ୍ୱ ଧର୍ମର ଧମନ
ଶୁଣି ଶୁଭ ଧନଙ୍କ ଯାଉଅଛୁଁ ଭର
ଚିଦ୍ରିଜ-ସମାଜ-ଭସ୍ତ ଶଦ୍ଦର ସକଳେ !—
ଉଦତ୍ମ ଏହାଙ୍କ ଦେଖେ ଦୂରର ଶଙ୍ଖ
ଭୂବନର ମନୋରମ,—ଅପଦାରେ ରେନେବ
ହୁଏ କଉପଣ ? ଜାହିଁ ଶୁଣି ବିଶ୍ୱାର
ଯାଦର ଅଲାବେ ? ଧନ୍ୟ ଉଷବନ ଏକା
ଦେହାରନ୍ତି ନନ୍ଦାରସେ—ତବ ଆଗମନେ—
ଦେଖାଉଅଛି ସର୍ବେ ଧନ୍ୟ ଭବ ଦର୍ଶନେ !
ଅନ୍ୟ ସୁରବନ୍ଧୁ !— (ହାତଯୋଡ଼ି) ତାଙ୍କ କଥା ଏଥି ବାର ଅମ୍ଭମାନଙ୍କର
ଅବଧାନ ହେଉ, ସ୍ୱାମିନ୍ ! ଉପାୟ ଏହାର ।
ବୃଦ୍ଧା !— (ସହାସବଦନରେ) ସାଧୁ ! ସାଧୁ ! ସାଧୁ !
ଧନ୍ୟ ଦେବ ରମ୍ଭ ଯାଇ ଅଟ ସୁସନ୍ତାନ !
ଦେବର ନନ୍ଦନ ଧନ୍ୟ ! କୁଳର ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ !
ମହାପ୍ରିୟ ସରସ୍ୱତୀ ମହାଲକ୍ଷ୍ମୀ ସ୍ୱନ
ତୁମ୍ଭମାନ ଦେବଗଣ ଶକ୍ତି ବାହୁର ସୁଜାତ
ତୁଷ୍ଟ ସବୁ ମେଘେ ଶିଖି ସକଳେ
ଦେଶର ଦର୍ଶନ ଜ୍ଞାନ ମୋହନ ମନରେ ।
ଯାଉଛ ସିଦ୍ଧ ନେଇ ସୁଦ୍ଧ ଆଗରେ,
ଲୁହାରର ଦେଖୁ—ସାକ୍ଷୀ ହାଉନ୍ତୁ ଭସ୍ମର !—
ଦ ରୋଗର ଅବୁଝାଣ ବନ୍ଧନ-ସମାଜେ,
ବୋଲର ଏପାଳେ ତବ ଶକ୍ତି ସୁର୍ଗ

ଅଭିମାନ ଅକୁଣ୍ଠିତ-ସ୍ୱାଧୀନ ଚିନ୍ତନେ;
ସାଧନ ଉନ୍ନତ ସାଧୁ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ମାର୍ଗରେ
ଅଭିଳାଷୀ ହେବା—ଏହି ଫଳେ ମହାଫଳ
ଉଦ୍ୟମ କଲେହେଁ ଲାଭ ହେବଟି ନିଶ୍ଚିତ ।

ନୀଳ ।— (ସକ୍ରୋଧରେ) କହନ୍ତୁ ଶୁଣିବି ଆଉ ଯେତିକି ମାତ୍ର ଚାହ —
ଭବିଷ୍ୟ ଜଳଦ ଏହି ଶୋଚ-ସମାଜ ?

ବୃଦ୍ଧ ।— (ଗମ୍ଭୀରଭାବେ) ନ ବୁଝ ଅଧୀର, ଶୁଣ ସୁମନ୍ତ୍ରଣା ଏହା,
ଜାତି ଜନନୀ ଜନନେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ-ସାଧନ ;
ହିନ୍ଦୁ ଜାତି କେବଳ ଧର୍ମ ଅବସ୍ଥା ନିତ୍ୟ
ସନାତନ ଧର୍ମ କେବଳ ଦୃଢ଼ ସ୍ଥାପିତ—
ସେହି ସେ ଅଟଳ ସତ୍ତା ଜଳନ୍ତି ଜୀବନ ।
ତାହା ସର୍ବେ ବୁଝିବ ଯାଇ, କରି ସ୍ଥିର ଚିତ୍ତ,
ଅଟଳ ପର୍ବତ ସମ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ-ପାଳନେ
ନିଶ୍ଚୟରେ ପ୍ରଧାନ ଜୀବନେ ଯା ଭ
କର୍ତ୍ତବ୍ୟ-ସାଧନ ଅବା ମରଣ ପଥରେ ।
ଜାତୀୟ-ଗୌରବ ଯାହା ପୂର୍ବପୁରୁଷ ସ୍ଥାପିଲେ,
ଦେଖାଅ ଅଶକ୍ତ ନାହିଁ—ଯେ ତାର ବାହାକୁ,
ଶୁଭ ପ୍ରାଣପଣେ ସଦା ଧର୍ମପଥେ ଚଳିବେ ।
ଏ ଜୀବନରେ ଶୁଭ୍ରଯଶ ହେବ ତୁମ୍ଭ ତେଣୁ—
ତାହା ନ କରି ଅସମର୍ଥ ହୋଇ କାର୍ଯ୍ୟ ହେଲେ—
ଅପମାନ-ଅନ୍ଧକାର ଦେଖୁଁ ପଳାଇବ ଶରେ ।

ଯାଦ ।— (ସରୋଷେ) ସ୍ୱାମିନ୍ !
ଯା ବୋଲିଲେ ସର୍ବ ସତ୍ୟ ହେଲ ହେବ ତାହୁଁ—
ଅଧର୍ମ ଅଭୟ ହୃଦୟ ଜାଣିଲ୍ଲି ସବଳେ ?

ବୃଦ୍ଧ ।— (ଗମ୍ଭୀରଭାବେ) ଏ ଭଲ ଜାଣିବ ?— ଜାଣ ସିଦ୍ଧିକାଳରେ ।
ଜାତିଁ ବୁଝି ଜାତି ମୁହିଁ ଦୃଢ଼ ଓ ଏକନ—
ଅଧୀନ ଦେଶରେ ଏଣା ଅଭିଯାନ କରିବେ ।
ଦେଶକୁ ଉଦ୍ଧରେ ଅଧିକାର ଯୋଗକୁ
ଧର୍ମ ସଦା ମାନ ରକ୍ଷିବ ଚିନ୍ତାରେ
ସ୍ୱଜ ଧର୍ମରେ ସଦା ଦେଶ-ଗୌରବ ଦୟନ୍ତୁ

ଜବାକୁ ମୁଦନରେ ଦେଖି ଶୁକ୍ଳ ଖାଳପର ।
ଏ ଉତ୍ତର ଶୁଣଇ—ସେହିକ୍ଷଣ ମାନବ ମୋ ଚିଆ—
ଖଇଟିଲା ଘୋଟେଟେଲି—ଗଙ୍ଗ ସୃଷ୍ଟ ଛାୟା
ସହମାଳ-ଉତ୍ତ୍ର ସନ୍ଧ୍ୟା ଶାସ୍ତ୍ର ବର୍ଣ୍ଣ ସଙ୍ଗେ
ଉଦାର ବରୁବ ଯେତେ ମଙ୍ଗଳ ଶିଖାରୀ
ଜାହାଙ୍କୁ ଯେ ପାଠ ଧରି ଭୁମ୍ଭ ଦେଶ ଦେବୀ
ଦ୍ୱାରେବ ଉତ୍ସାହ ଗାଠ ଶତିକାରେ ସହିତ—
ଦୋହଦେ ଯଉଳା ସାଥୁ ଆରଣ୍ୟ ଶାରି ।
ନୂତନ ଲୁହାର ଜେତି ସୁଧା ଦେବେ ଦେବ
ଦେଶାଉଦ ସଦା ଦେହେଲ କଲ କର୍ମେ ଧାର୍ଯ୍ୟ—
ଏକଥାର ମୁହି ତାହା ଭାଗିବଦଲ ଦେଖିଲ
ଅଜ୍ୟାତ୍ସ୍ୟ ଅଣ୍ଣର ଜାତି-ଦାସତ୍ୱ-ବନ୍ଧନ,—
ସଜାଣି ଏ ଜାତି-ବନ୍ଧ ସ୍ୱାଳି ବା ଗଢ଼ିବ
ଦେଶାଳ-ଜାଗିଣୁ-ନନ୍ଦ ସ୍ୱାଳ ସ୍ତୁଦାଲ !
ଦେଖିଛୁ ମୁଁ ଭୂମି କମଲେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜାତିରେ
ଏକାଧିକ ଜୋଡେ ଛତ୍ରି ଏକାଧିକ ଗ୍ରାମେ—
ବ ଭଣ୍ଟ ଭୁମ୍ଭର ? ଜେବା ଉଦ୍ଧାରନ କାତି
ତିଳଥିବ ଯେବେ ତୁମ୍ଭେ ଏକତାଳୀକ ଦୃତେ ?
ତାଙର ସମ୍ପର୍କ ଦଣ୍ଡ ଦେଖିଲ ଉତ୍କଳ-
ଗ୍ରାମ ଗ୍ରାମ ଫିରି ମୁହିଁ କହଇ ଏ କଥା,
ଯହିଲେ ଆପଣା ଜାତି ମଧ୍ୟରେ ରହ
କ୍ରମଶଃ ଉନ୍ନତି କରି ମିଳନ ଉଦ୍ଦେଶେ ।—
ଦେଖ ଏହାଦେଲେ ଆର୍ଯ୍ୟ-ସମାଜ ନିଶାଇ
ବୃଦ୍ଧ ଆନ୍ଦୋଳନ ପାଇଁ ଅଟ୍ଟନ ଏ ଶାଳ,
ଆର୍ଯ୍ୟ ସମାଜର କାଜ ଆଶ୍ରବ ନିବିଷ୍ଟ—
ଧୃବ ଆର୍ଯ୍ୟ ଋଷିଙ୍କର ଅଳା ଶାଳା ସହ—
ଉଳାର ସ୍ୱନାହିଁ ଜ—ଏହା ମଥା ଶାଧ୍ୟ
ତର ହୋମ, କର ରକ୍ଷା, ଆର୍ଯ୍ୟ ଶିକ୍ଷା ଯୋଗେ,
ସାଧୁ-ସଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷାଦାର୍ଯ୍ୟ ଛାଡ଼ ସାର୍ବ ଦେଶେ,
ଦୁରଳବଳ ଶିକ୍ଷ ଜାଣ ଅବାଧ-ପ୍ରମାଦ

ଉଠାଅ ବନ୍ଦୀଗଣେ, ରକ୍ଷ ବେଦର ମର୍ଯ୍ୟାଦା,
ଗୁଞ୍ଜାଅ ଜଗତ-ବ୍ୟାପୀ ସୁଖ ଯଶ ଘେନ ।
(ବାଳ ବସ୍ତ୍ରାଉଦେଇ) ଧର ବସ୍ତ୍ର ମୋର, ସର୍ବେ କର ଏ ପ୍ରତିଜ୍ଞା,
ଦୁର୍ବଳଙ୍କ ରକ୍ଷାକୁ ଯତ୍ନ କେବେଳୁ ଏଥିରେ ।
ଶତେ ।— (ବସ୍ତ୍ରାଞ୍ଚଳ ଧାରି ଧରି) ଧର୍ମ କଥା ଏହି—ଏଥୁଁ ବାହିଁ ମୋର ଆନ—
ଏ ମୋର ପ୍ରତିଜ୍ଞା—ଅତୋତ୍ରୁ ଏହି ଧର୍ମ । (ବାଳ ଛାଡ଼ିବା)
ଅଘ ।—(ବଦ୍ଧାଞ୍ଜଳି) ଏ ମୋର ପ୍ରତିଜ୍ଞା ସ୍ୱର୍ଗ-ବସଇବ ସାର ! (ବାଳ ଛାଡ଼ିବା ।)
ଅଭ୍ୟାସଗଣେ ।— (ଗଦ୍‌ଗଦ) ଜୟନ୍ତି ଯାଜକ ଏବଂ ଅଭିଷ୍ଟ ସକଳେ ।
(ବାଳ ଛାଡ଼ିବ ।)

[ଲକ୍ଷ୍ମୀଦେବୀଙ୍କର ପ୍ରବେଶ ।

ଲକ୍ଷ୍ମୀ ।— (ପ୍ରଣାମ କରି) ନମସ୍ତେ ସ୍ୱାମିନ !

ବ୍ରହ୍ମା ।—(ନମସ୍କାର କରି) ନମସ୍ତେ ! ବସ ବସ ।—ତୁମ୍ଭେ କେଉଁଠାରୁ ଆସିଲ ?

ଲକ୍ଷ୍ମୀ ।— (ଉପବେଶନ କରି) ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ପାଖରୁ ବଡ଼ ଦୂର ହୋଉଛି— ସମସ୍ତେ କହିଲେ ଆଉ କିଛି ନ ହେଲେ ଭଲ ହେବ ନାହିଁ । ମାନବଙ୍କ ମାୟା ମଧ୍ୟ ବାଢ଼ୁଅଛି, ଅପରନ୍ତ ଅନେକଦିନ ହେଲା ଆଉ ପଦ୍ମମୁଖ ଦେଖି ନାହିଁ—ଅନୁଗ୍ରହ କରି ଥରେ ଦେଖିବାକୁ ଯିବେ ।

ବ୍ରହ୍ମା ।— (ହସିଣ୍ଣ ଭାବେ) କେମନ୍ତାଳୀକି ଦୂର ହୋଇଛି ? କେତେଦିନ ହେଲା ? ମୁଁ ଶୁଣିଅଛି ତୁମ୍ଭର—ଅବସର ନୋହିବାରୁ ଆମ୍ଭ ଯାଇପାରୁନାହିଁ ।

ଲକ୍ଷ୍ମୀ ।— ଦୂର ହେବା ଆଜି ସ୍ୱଭାବ ହେଲା !

ବ୍ରହ୍ମା ।— ଏ ଅଶାନ୍ତ କଥା ! ସ୍ୱଭାବ ହେବା ଦୂର ହେଲାଣି, ସେଠାରେ ସମ୍ବାଦ ଦେଲ ନାହିଁ !— ଯାଅ ତୁମ୍ଭେ ଯାଅ, ମୁଁ ବ୍ୟୋମବ୍ରତ ସାରି ଉଠି-ବେଳ ଯାଉଛି !

ଯମ ।— ଆଜ୍ଞା ହେଲେ ଆମ୍ଭେମାନେ ସମସ୍ତେ ଯିବୁ ।

ବ୍ରହ୍ମା ।— ହେଉ ଆସ, ଯାଏ ଯେତେବେଳ ମୁଁ ଏଠାରେ ଥିବ ପ୍ରତ୍ୟହ ସନ୍ଧ୍ୟାସନ୍ଧ୍ୟ ହେଲେ ଏଠାକୁ ଆସି ବେଦାର୍ଥ ଶୁଣିବ, ଏଥିରେ ତାହାର ଦୋଷମାନ୍ତ ହେଲା ନ ହୁଏ !

ଗିଃ ଷଃ ସମସ୍ତେ ।— ଏମନ୍ତରେ ବେଳ ଶୁଣି ନ ରହୁ ।— ନମସ୍ତେ (ହାତ ଯୋଡ଼ି ପ୍ରଣାମ କରଣ) ।

ବ୍ରହ୍ମା ।— (ହାତ ଯୋଡ଼ି) ନମସ୍ତେ ! ନମସ୍ତେ ! ନମସ୍ତେ !

ଲକ୍ଷ୍ମୀ ।— ମୁଁ ଯାଉଛି—ନମସ୍ତେ (ପ୍ରଣାମ କରଣ) ।

ବୃଦ୍ଧା ।—(ହାତ ଉଠାଇ) ତଥାସ୍ତୁ ! ତୁମ୍ଭେ ଅନେକ ଅନେକ ଫୁଲ—ମୁଁ ଏହି ବାହାରିଲି । (ଦ୍ରୁତି ବଣ୍ଡାସ୍ତୁଯାନ) ।

[ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତଙ୍କର ପ୍ରସ୍ଥାନ ।

(ଅନ୍ୟ ପାହାଡ କୁଟୀରରେ ବସି) ସେଷ ଯୋଗ ସଂସାରରେ ସୁଖମୂର୍ତ୍ତି ସବୁ ଲାଗି ରହିଛି । ଯାଏଁ ଦେଖି ଆସେଁ—ମନ ବଡ଼ ପାଣି ହେଉଛି ! (ପ୍ରସ୍ଥାନ ।)

ଷଷ୍ଠ-ପରିବର୍ତ୍ତନ ।

—∘✽⸾⁂⸾✽∘—

ଦ୍ୱିତୀୟ ଦୃଶ୍ୟ । ଶୟନ-କକ୍ଷ ।

[ଶଯ୍ୟୋପରେ ହେମମାଳୀ ଶାୟିତା ଓ ପାର୍ଶ୍ୱେ ଲୀଳାବତୀ ବସି ହାତ ଆଉଁଷିବା ।]

ଲୀଳା ।—ବୋଉ, ତୁ ଏତେ ବ୍ୟସ୍ତ କାହିଁକି ହେଉଛୁ—ତୋ ଦେହ କଣ କରୁଛି ? କାଲଠାରୁ ଶଯ୍ୟାଏ ଗ୍ରହଣ ତୋ ପାଇଁକି ଭଲ ନାହିଁ । ଆଉ ଦୁଧ ଟୋପାଏ ସୁଦ୍ଧା ତୋ ଦେହକୁ ନାହିଁ—ତୁ ବଞ୍ଚିବୁ କପରି ?

ହେମ ।—ଲୀଳା, ମୋ ଦୁଃଖିନୀ—ମୋ ରତ୍ନସର୍ବସ୍ୱ—ମୋ ହୃଦୟପିତୁଳା—ଆଉ ଟିକିଏ ମୋ ପାଖକୁ ଘୁଞ୍ଚି ବସ, ମୁଁ ତତେ ଯେତେ ସୁସ୍ଥ ଥିଲେ ଛୁଇଁ ଥାଏଁ ଭଲ ।

ଲୀଳା ।—(ହେମମାଳୀ ଆଡ଼କୁ ଅନ୍ତର ଆନୁକମ୍ପି ଆଉଁସି ଦେଉଁ) ବୋଉ, ତୋ ଦେହ କାହିଁକି କଣ ହେଲ ଯାଉଛି ? କାହିଁକି ତୁ ଏଡ଼େ ବିକଳ ହେଉଛୁ !

ହେମ ।—(ଥରେ ଦୁଇ ହାତକୁ ପଟାଇ ଲୀଳାକୁ ସ୍ନେହ ହାତରେ ଧରି) ଲୀଳା, ତୋତେ ଦେଖି ତୋ ବାପ ମନେ ପଡ଼ନ୍ତି ମୁଁ ସଂସାରରେ ଥିଲି ! ତୁ ଅକାଳ ଲଉଡ଼ିଆର ଯୋଗେ ବାପ କରିଛିଲ ହେଉଥିଲୁ । ତୁ ଟେଲୁଣ୍ଡିଆ, ଭଲ ହେଲୁ ବୋଲି କେତେ ଟେଲବାସରେ ବଢ଼ିଥିଲୁ । କେତେ ଗେଲ ହୋଇ ତତେ ତୋ ବାପ ଷଷ୍ଠବର୍ଷରେ ବାହା ଦେଲେ । ଆହା ! ଦୋଷର ଝିଅ ସାତବର୍ଷରେ ବିଧବା ହେଲୁ ! ସେହି ଦୁଃଖରେ ତୋ ବାପ ଅଳ୍ପଦିନେ ସଂସାର ଛାଡ଼ିଗଲେ !—ହେଲ ଦେଖ ତୋ ବାପ ଆଜି ଅସି ଆଗରେ ଠିଆ ହୋଇଛନ୍ତି ! ତୋତେ ଦେଖି ସେ କେତେ ଆନନ୍ଦରେ ଗଳି ଯାଉଛନ୍ତି !—ତୁ ଏକାକୀ ହବୁ ନାହିଁ—ଏ ସଂସାରରେ ତୋର କେହି ଦେଖିବାକୁ ଅଛି ? (ଦୀର୍ଘ ନିଶ୍ୱାସ ପକାଇ) ଓଃ !—ମୁଁ ଆଉ ବଞ୍ଚିବି ନାହିଁ !

ଲୀଳା ।—(ବକ୍ଷ ଉପରେ ହାତ ରଖି ଗଦ୍‌ଗଦ ହୋଇ) ବୋଉ ! ଏମିତି କଥା କାହିଁକି ଭଣ କହୁଛୁ ? ତୁ ଏପରି କଥା କେବେ କହୁ ନ ଥିଲୁ—ଆଜି କାହିଁକି ମ ଅମଙ୍ଗଳ କଥା ମୁହଁରେ ଧରୁଛୁ !—ତୁମ ସଂସାରରେ ମୋର ସାହା-ଭରସା,—ତୁ ଛାଡ଼ିଗଲେ ମୁଁ କାହାକୁ ଆଉ କହି ଡାକିବି ?

ପ୍ରେମ ।—ଲୀଳା, ତୁ ମୋର ଗର୍ଭଧନ ! କେତେ କୋଟି ମୋ ପୁଣ୍ୟ ଯୋଗରୁ ମୁହଁ ଆସିଲୁ, ମୋ ମାଆ !

ଲୀଳା ।—(ପ୍ରେମମାଳୀ ମୁଖ ନିକଟରୁ ମୁଖ ନେଲା ।)

ପ୍ରେମ ।—(ଧୀରେ ମୁଖରେ ସ୍ନେହଭରେ ଚୁମ୍ବ ଦେଇ) ମୋର ପ୍ରାଣ ଶୀତଳ ହେଲା ! ଲୀଳା, ଭଗବାନଙ୍କର ଏଇ ଏହିପରି ଲୀଳା ନିୟମ ! ଏଠି ଜେଜେଙ୍କର, ଏଠି ବାପାର, ଏଠି ଭାଇଙ୍କର, ଏଠି ବଡ଼ ସବୁହୁଅର ଦଉଡ଼ଛି—ଏଠି ସଂସାରରୁ ଲୁଚି ଯାଉଛି ! ସେହି ଲୀଳାକୁ ମୋତେ ବୋଧ ଦେବାପାଇଁ ତୁ ଆସିଥିଲୁ—ସେହି ଲୀଳା—ସେହି ଲୀଳା ଦେଇ ତୋତେ ଲୀଳାବତୀ ନାଁ ଦେଇଥିଲି ! ସେହି ଲୀଳାରେ ତୋ ବାପ ଦେଖୁଁ ଦେଖୁଁ ଲୁଚିଗଲେ—ସେହି ଲୀଳାରେ ମତେ ଏବେ ଡାକରା ଆସିଛି ! ଲୀଳାମୟ ଭଗବାନ୍ !—ତାଙ୍କ ଲୀଳା ଭଲେ—ଏବେ ଏଠା ଛାଡ଼ିବାକୁ ପଡ଼ିବ !-ଭାବୁଛି କାହିଁ—ଲୁଚି ତୋର ବାପଘର, ଶଶୁର ଘର ମା—ତୋର ବୋଉ ବଦଳରେ ବୋଉ !—ସ୍ବାମୀ କାହାକୁ ?

[ନନ୍ଦକଳକାର ପ୍ରବେଶ ।

ନନ୍ଦ ।—ଲୀଳା, ବୋଉ କେମିତି ଅଛି ?

ଲୀଳା ।—(କାନ୍ଦି) ଆଉ ବୋଉ—ଦେଖ ନା ସେ ବାପ୍ପାଣୀଘର କଣ ଗୁଡ଼ାଏ କହୁଛି—ନା ଜାଣି ଅଭଦ୍ରେଇ !

ନନ୍ଦ ।—(ପ୍ରେମମାଳୀ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ବସି ଲୋତକ ଅଁଳିସି ଦେଇ) ନାନ ! ତୁମେ ଆଜି ଏବେ କମ୍ପ ହୋଇ କଣ କହୁଛ କି ?

ପ୍ରେମ ।—ନାଟିମ—ହିଁ—ଏଇଥି କାହିଁକି !—ମୁଁ ଭଲକଥା—ଲୀଳାକୁ ବୁଝାଇ କହୁଛି—ସେ ଅବୁଝା, କିଛି ବୁଝୁ ନାହିଁ !—ସ୍ବାମୀ କୁଆଡ଼େ ଗଲେ ?

ନନ୍ଦ ।—ସେ ସ୍ବାମୀଙ୍କ ତାଙ୍କ ସଂପ୍ରଦାୟ ଘରକୁ ଗଲେ—ସ୍ଥିର ହୋଇଥିଲା, ମୁଁ କହିଲି ଶଶୁର ଖାଇଦେଇ ଯାଅ !—ଯୋଗ ବାଡ଼ିଦେଇ, ଥାଳିକି ହାତରେ ଖାଇ ବସିଲେସିନା, କହି କଣ ହେଲା ବଢ଼ିଲାକୁ ଆଉ ଭଜନାଳୁଣା ଘାଣ୍ଟି ନେଲେ ନାହିଁ, କହିଲେ ମୁଁ ଜଣ ହେଇ ଯାଉଛି—ଥାଳିକି ଛାଡ଼ି ଭାତ ଖାଇବାକୁ ବସିଲେ, ମନେ ଅଧେ ଦଣ୍ଡେ ହୋଇଦେଇ କହିଲେ ନେହରୁ ସ୍ବାମୀ ଅନୁମତି ମୁଁ ଯାଉଛି ।

ହେମ ।— ଆହା ! ଆଉ ଜନ୍ମରେ ଗୁମାସ୍ତା ମୋର ଆପଣାର ବାପ ଥିଲେ — ଏ ଜନ୍ମରେ ମୋର ବାପଠୁ ବଳି ଜାଣ ନଥିବନ୍ତି ! ସେ ଥିବା ଗୁମାସ୍ତାଙ୍କ ଉପରେ ଭାର—ସେଉଁ ଯେମନ୍ତ ବାହାରିଲୁ ବ ତେମନ୍ତ । ଲୀଳାବାପ ଶଲ୍ୟବଳ ସେ ମନେ ଜାଣ ପର ଯେବେ ବୋଧ କରଇନ୍ତି—ସବୁ ମୋ ମନେ ଅଛି—ସବୁ ଆଜ ମୋ ଆଖିରେ ନାଚୁଛି । ମନେ ସେଦିନର ବାପଙ୍କର ଜନ୍ମଦିନ ବେଳେ—ମୋ ଲୀଳାକୁ ସେହିପରି ଆଦରିଥିବେ ।

ଲୀଳା ।— (ହେମଲତାଙ୍କୁ ଅନାଇ) ଦେଖ ! ସେତେବେଳେ ବୋଉ ଏଣେ ତେଣେ ବୁଲୁଛି ।

ଉଦ ।— ଢାକ, ଭୁଜଙ୍ଗଷ — ଏ ଭଲ କଥା ଭାବିଲେ ଲୀଳା ମନରେ ଏମ ଦୁଃଖ ହେଉଛି !—ଲୀଳା ବଡ ଅବୋଧ ପିଲା !

ହେମ ।— ଅବୋଧ — ସତ !— ଦୁଃଖ ହେବ ? ଦୁଃଖ ଯେମିତି ନ ହେବ — ମୁଁ ତାର ବ୍ୟାର ବାସ୍ତବ ! — ସବୁ ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ଇଚ୍ଛା ! — ଗୁମାସ୍ତା ଗଲେ — ସ୍ୱାମୀ ଗଲେ — (ଦୀର୍ଘ ନିଶ୍ୱାସ ତ୍ୟାଗକରି) ଉଃ !

[କୁଞ୍ଜବିହାରୀର ପ୍ରବେଶ ।

ଲୀଳା ।— ଦେଖ ବୋଉ ଗୁମାସ୍ତାଏ ଆସିଲେଣି ! (କୁଞ୍ଜକୁ ଅନାଇ) ସ୍ୱାମୀଜୀ କଣ କହିଲେ ?

ହେମ ।— କଣ କହିଲେ ?

କୁଞ୍ଜ ।— ଆସୁଛନ୍ତି । ଅନେକ ଲୋକ ରୁଣ୍ଡ ହୋଇଥିଲେ — ହୋମ ପାଇଁ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ କଥା ବାର୍ତ୍ତା ପଡ଼ିଥିଲା, ମୁଁ ଯେମନ୍ତ କହିଲି ତେମନ୍ତ ସ୍ୱାମୀଙ୍କୁ କହି ଦେଇ ହୋମ ପାଇଁ ଆଦ ଥୋଇ ଦେଇ ଆସୁଛନ୍ତି ବୋଲି କହି ମୋତେ ଆଗେ ଆଗେ ପଠାଇ ଦେଲେ

ହେମ ।— କ କଥା ପଡ଼ିଥିଲା ? - କଣ ଶୁଣିଲ ? - କସ !

କୁଞ୍ଜ ।— ତାପର ଦେଖିଲି ଭଲ ହେବ, ତାପର ଲୋକେ ସ୍ୱପ୍ନରେ ଜାଣିବେ ତାଙ୍କର ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସେହି କଥା । (ପ୍ରଥମେ ଦେଖି ଜଣ) ମୁଁ ସମ୍ମୁଖ ବାର୍ତ୍ତା ଦେଖିଲି ସେ କଥା ସବୁ ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲା ।

ହେମ ।— ମୋର ଲୀଳା କଥା କିଛି କହୁଥିଲେ ? ଏବେ ସେ ଭଲ ବାଟ ଦେଖାଇ ଲୀଳାକୁ ଚଳେଇଦେବେ—(ସ୍ୱଗତରେ) ମୁଁ ତ ବାହାରିଲି (ଦୀର୍ଘନିଶ୍ୱାସ ପ୍ରକ୍ଷେପଣ)

ଲୀଳା ।— ଦେଖ ! —

ହେମ ।— କଣ ଆଉ ଦେଖିବୁ ଲୀଳା — ଏଣୁ ଲୀଳା — ଜଗତରେ ଲାଗିଛି ! କାଉ ଲାଗିଛି — ଜାଣୁ ଯିବା ଆସିବା ଲାଗିଛି ! କେହି ଚାରିଦିନ ପାଇଁ

ଆଉ ନାହିଁ — ଦେହ ଉତ୍ତାପ ରହିବେ ନାହିଁ । — ଲୁ ଅସ୍ଥି ସାରି ହେଲେ, ଭୃଙ୍ଗ ବଳେ— ତଥାପି ହେବ ! — (ହଠାତ୍ ମୃତ୍ତ ହେମସ୍ତାକୁ ଭଲକୁ ଏଣେ ପଡ଼ିବା ।)

ଲାଲା ।— (ଚାଳିଚ ହୋଇ) ଏ କଣ ! ମୋର ମୁଣ୍ଡ ଚାହିଁକ ଗଳକୁ ଛାଡ଼ି ପଡ଼ିଲା ?

ଭୃଙ୍ଗ ।— ଯାଇ ଆଣ, ଯାଇ ଆଣ ! (କଳଟକୁ ଆସି ହେମମାଳୀର ମୁଖ ଦେଖି) ମୂର୍ଚ୍ଛା ତ ହୋଇ ଗଲା — ଯାଇ ଆଣ !

[ଚାକରାଣୀର ବେଗେ ଉଠି ପ୍ରସ୍ଥାନ ।

(ନାଡ଼ ଧରି ଦେଖି) ମୂର୍ଚ୍ଛା ନାହିଁ ତ ହେଲା ?

ଲାଲା ।— ଜାଣିଚି ଘା ପେଟରେ ଗଣ୍ଡାଏ ଡାକ୍ତର ପଠାନ୍ତୁ ।

[ଦାସୀ ସହିତ ଚାକରାଣୀର ଜଳପାତ୍ର ନେଇ ପ୍ରବେଶ ।

ଭଦ ।— (ଆଞ୍ଜୁଳା ଜଳ ନେଇ ହେମମାଳୀର ମୁଖରେ ସେଚନ ।)

ହେମ ।— ଉଃ ! — ଉଃ !

ଭଦ ।— (ହେମମାଳୀ ମୃତ୍ତ ଚିତ୍ତାଙ୍କ ଉପରକୁ ଉଠି) ଆସ୍ତୁ ତୁଷ — ଏହିଠି ବ୍ୟସ୍ତ ହେଲେ ଭଯର ଉଭବ !

ହେମ ।— (କ୍ଷୀଣସ୍ୱରେ) ଆଜ୍ଞା ଥାଉ ! — ସ୍ୱାମୀ ଆସିଲେଣି — ମୁଁ ତାଙ୍କର ପାଦ ସେବା ଅସିଲି ।

[ବୃନ୍ଦାବନ ସ୍ୱାମିର ପ୍ରବେଶ ।

ବୃନ୍ଦା ।— ଜଗନ୍ନାଥ ଭଗବାନ ଓଁ ! — ମା କଣରି ଅଛ ?

ହେମ ।— ମୋ ପାଖର ଆସ — ସ୍ୱାମୀନ, ତୁମେ ତୋମାର ଦାସ ।

ବୃନ୍ଦା ।— (ନିକଟରେ ଉପବିଷ୍ଟ ହୋଇ ନାଡ଼ୀ ଦେଖି ଲଲାଟରେ ହାତ ଦେଇ) ବଡ଼ ଦୁର୍ବଳ ଅଛନ୍ତି ! — କୋଣିଏ ପଥ୍ୟର ଶିକାରେ କିଛିଏ ମଣ୍ଡ ଆଣିବ ?

ଲାଲା ।— (ଦାସୀକୁ ଅନାଇ) ବେଗେ ପଥ୍ୟରେ ମଣ୍ଡ ଆଣ !

[ଦାସୀର ପ୍ରସ୍ଥାନ ।

ବୃନ୍ଦା ।— ମଣ୍ଡ ଖାଇଛନ୍ତି ?

ଲାଲା ।— ସଅର ଦନ ଗୁଡ଼ ଖାଉଥିଲେ — ତାଙ୍କୁ ମନାକଲେ । କଲଲଙ୍କ କଲେଣ ଦୁଧ ଗୋଟିଏ ଥାଳ ହେଉଥିଲେ — ଆଉ ଭଲାରେ ଗଳିଲା ନାହିଁ ।

[ପଥ୍ୟରେ ମଣ୍ଡ ନେଇ ଦାସୀର ପ୍ରବେଶ ।

ଦାସୀ ।— (ବୃନ୍ଦାବନକୁ ଦେଖି ହେଉ) ଏତିକ ମଣ୍ଡ ଦିଅ ?

ବୃନ୍ଦା ।— ନକୁର — ଆଉ ପ୍ରୟୋଜନ ନାହିଁ । (ମୁଣ୍ଡରୁ ଔଷଧ ବାହାର କରି ମଣ୍ଡରେ ମିଶାଇ ହେମମାଳୀ ମୁଖ ନିକଟକୁ ଧରି) ଏହାକୁ ଖାଇଦିଅ ।

ହେମ ।— (ଧୀରେ, ଔଷଧ ମୁହଁ) ଓଃ ! ଟିକିଏ ପ୍ରାଣ ଥୟ ହେଲା । ସ୍ୱାମୀଜି ଏବେ ଦେଖିଲ ?

ବୃଦ୍ଧା ।— ଦେଖିବାର ଔଷଧ ଖୋଜ ଯେ ?

ହେମ ।— ହିଁ-ଔଷଧ ଦେଇ-ମତେ ଭଲ କରିଲଣି ? ଯେତେବେଳେଯାଏ ଔଷଧର ବଳ ଅଛି ସେତେବେଳେ ମୋ ମନର କଥା ପିଟେଇ କହିବି ।—ମୁଁ ଅବୋଧ ଲୀଳାକୁ ବୁଝାଉଥିଲି ତା ମନ ମାନୁନାହିଁ ।

ବୃଦ୍ଧା ।— ତୁମେ ଟିକିଏ ଥୟ ଧର ।

ହେମ ।— ସ୍ୱାମୀଜି— ମୋର ବାପ—ମୁଁ ଆଉ ଥୟହେବି କେଉଁଠି ?- ଏକାବେଳକେ ଧାନ୍ତୁଧାନକୁ ଯାଇ ମୋତେ ଶାନ୍ତି ମିଳିବ ।

ଲୀଳା ।— ଦେଖନ୍ତୁ ସ୍ୱାମୀଜି, (ବୃଦ୍ଧଙ୍କୁ) ଆଜ ସକାଳୁଁ ଏହିଭଳି ବାଉଳିଆ-ଙ୍କ କଥା କହୁଛ ।

ହେମ ।— ଆଜ ସକାଳୁ—ଆଜ ସକାଳୁ ମୁଁ ଜାଣିଲି ମୋତେ ମୋ ବାପଙ୍କ ଶାସ୍ତ୍ରକୁ ଫେରାଇବାକୁ ହବ—ଛାଡିବ ଅଭିଳାଷ । ଲୀଳା, ତୁ ମୋ କଥା ମାନ ! ଏ ସଂସାର ବଡ଼ ବିଷମ-- ଶାନ୍ତିଥିବାବେଳେ ସଂସାରରେ ବାଟ ଖୋଜିବାକୁ ହବ । ତୁ ମୋର ଇଷ୍ଟ ହୋଇଅଛି ଯେ ! ତୋପାଇଁ ଶୁଣିବାକୁ ଥିଲି ମୁଁ କେବେ ଗାଁ ଛାଡ଼ିବ କେଉଁଠି ଦେଖିନାହିଁ । ଏ ବୟ ଅଜ୍ଞାତକାଳ ସମ୍ପତ୍ତି ରହିଲା ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ପରାମର୍ଶ ନେଇ ଖର୍ଚ୍ଚ କରିବୁ ।—ଏ ଗୁମାସ୍ତା ତୋର ବାପଘର । ମୁଁ ଜାଣେ ମୁଁ ଥିଲେ କି ଥିଲେ ସେ ଏହାଭଳି ଚଳାଇବେ । ତୋର ଜୀବନ ପରର ଉପକାର ପାଇଁ । ପରର ଉପକାର ଯହିଁରେ ଭଲରୂପେ ହେବ, ଯହିଁରେ ଭଲ ମନ ତୁ ଭଲରୂପେ ବୁଝିପାରିବୁ—ସେଥିପାଇଁ ଭଲେ ମୁଁ ପାଠ ପଢ଼େଇଛି—ତାହାକୁ ନ ଭୁଲି କାଟରେ ଶେଷରେ ପାରୁପର-ସନ୍ତ୍ର ପଢ଼େଇଛି । ଦେଶ ଲୋକଙ୍କର ଯହିଁରେ ଭଲ ହେବ—ଦେଶ ଲୋକେ ଖେଳେଠିଁ, ବଡ଼ଯାଏ ଯେପରି ପାଠ ପଢ଼ି ମୂର୍ଖ ନହେବେ, ଯେପରି ହାକିମ ହୁକୁମା ଦରବାରରେ ବସି ଦେଶକୁ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ କରିବେ, ସେଥି-ଅଡ଼କୁ ଦୃଷ୍ଟି ରଖି ଚଳିବୁ । ତୁ ବିଶ୍ୱସ୍ତ—ସ୍ୱାମୀ ପରମହଂସ—ସେ ତୋତେ ବୁଦ୍ଧି ଦେବେ, ଭଲେ ପରାମର୍ଶ ଦେବେ ।—ତାଙ୍କ କଥାରୁ ଭଲ ଅନ୍ୟର ହେବୁନାହିଁ । ଭୂତ ଜାଣୁ ଏ ଜୀବନ ଉପରେ କାହାରି ଅଧିକାର ନାହିଁ—ଦେଖିବୁ ତୋ ବାପ ଗଲାଦିନଠେଲ ଅନାଉ ଅନାଉ ଶୁଣିଲି ଶୁଣିଗଲେ—ସବୁ ଛାଡ଼ି ଚାଲିଗଲେ । ସମସ୍ତେ ସେହିପରି ଦିନେ ଚାଲି-ଯିବେ । ପଦ, ଧନ, ହାଗ, ସୁଖ, ଗୃହ, ବନ୍ଧୁ ନେଇ ଅଳଙ୍କାର ରଖି-

ଯାଉଛେ ଲାଜୁ !—ଲୀଳା—ମୋତେ ଧର—ଉଠା—ମୁଁ ତୋ
କୋଳରେ ଶେଷ ମୃତ୍ୟୁ ଦେଖି ଶୁଏଁ ।

ଲୀଳା ।—(ଧୀରେ ହେମମାଳୀର ମୁଣ୍ଡ ଉଠାଇ ଆପଣା କୋଳରେ ରଖି କଣ୍ଠ-
ସ୍ୱରରେ କହିବ ଲୋତକ ପୋଛନ୍ତେ ।)

ହେମ ।— ଲୀଳା—ତୁ ଆସିଲୁ ! ଭଲ ହେଲା !—ସ୍ୱାମୀଙ୍କ, ଲୀଳା ଚାହୁଁଛ—ଏଥିପାଇଁ
ଲାଗି ଚାହାଁଥିଲୁ କରୁଛ ! ଏଥି କଷ୍ଟ ଦୂରେଇ ନାହିଁ—ଏତ ଅବସ୍ଥା ! ତୁମେ
ଏଥର ଯାଉ କଳମଇର ଦାସୀ । ଏ ଧନସମ୍ପତ୍ତି ଭୋଗ ଯାଉନ ସେ—ତାକୁ
ତୁମ ହାତେ ଦେଇଦେଲି । ମୋର ଶେଷ ନିବେଦନ ଏ ଧନସମ୍ପତ୍ତି
ମୋହର ଗରୁର ଉପକାରରେ—ଦେଶର ଉପକାରରେ ଲାଗେ ସେହିପରି
କରିବେ । ଅମର୍ତ୍ତ୍ୟରେ ଲୋକେ ବାଣ୍ଟ ନଦେବାଧ—ବର୍ତ୍ତମାନ ଅବସ୍ଥା । ଭଲକଥା
ଭାଙ୍କ ଅତିକ ଯାଏନାହିଁ । ଶରୀର ଅନ୍ଧ—ଘରର ଅବସ୍ଥା—ସବୁଦେଲେ
ସେହିକଥା —ଯାଠଯତ୍ରା ଅନ୍ତରକୁ ମନ ନାହିଁ । ଦୁଇଭ ହେଲେ ଅଦ୍ଭୁଆ
ଭଳିକ ଅଳ ଭ କରୁଛନ୍ତି । ଆଠଦଳ ଉଠେ ଶାସ୍ତ୍ରକଥା—ବେଦ କଥା-
ମତେ କହୁଥିଲେ ହେଲେ ମୁଁ ଲୁଣ୍ଠଇବାର ତୁମକୁ ଯୋଉଁକଥା କହଇ
ତାହା ସ୍ମରଣ ରଖିଥିବ—ମୋର ସେହି ବାକ୍ୟ—ଈଶ୍ୱରଙ୍କ କଥା ସତ୍ୟ,
ବେଦ ସତ୍ୟ—ତାଙ୍କ ଆଜ୍ଞାପାଳନ ପରମଧର୍ମ—ସେ ହିଁ ସ୍ୱର୍ଗ !—ଓଃ !
ଦେହ ଶୁଖିଯାଉଛି—ମତେ ଟିକିଏ ପାଣି ଦିଅ ।

ଲୀଳା ।—(ଦାସୀକୁ ଅନାଇ କହନ୍ତେ) ମୋ ଭାଇକୁ ଟିକିଏ ପାଣି ଦିଅ !

ଦାସୀ ।—(ଲୋଟାକୁ ପାଣି ନେଇ ଲୀଳା ହାତରେ ଦେବ ।)

ଲୀଳା ।—(ଧୀରେ ହେମମାଳୀର ମୁହଁରେ ଜଳ ଦେବ ।)

ହେମ ।—(କଷ୍ଟରେ ଚେତରେ) ଲୀଳା—ଓଃ-ମୁଁ ଯାଉଛି ! (ଦେହ ଛାଡ଼ିଦେବ)

ଲୀଳା ।—(ଉଚ୍ଚସ୍ୱରେ କାନ୍ଦି) ଏ କଅଣ !—ଦାଦା ମୋର କେବେ ମୋତେ
ଛାଡ଼ି ନାହିଁ ତ ?

ବୃଦ୍ଧା ।—(ଧାଇ ଦେଖି) ସର୍ବନାଶ !—ସବୁ ସରିଲା ! ଜଗନ୍ନାଥ ହେ ! ଆଉ ଜୀବ ନାହିଁ !

ଲୀଳା ।—(ଅଧିକ କାନ୍ଦନ୍ତେ) ମୋ ଦାଦାଙ୍କୁ !—ମୁଁ ଆଉ କାହା ମୁହଁ ଚାହିଁ
ଜୀଇବି ରେ—ମୋ ଦାଦାରେ !—(ହେମମାଳୀର ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ
ମୁଣ୍ଡ ରଖିବା ।)

ବୃଦ୍ଧ ।—(କାନ୍ଦି) ସବୁ ସରିଲା !—ଆଉ କାନ୍ଦିଲେ କଅଣ ହେବ !—ଲୀଳାକୁ ଧର ।

ଲଳ ।—(ଉଚ୍ଚସ୍ୱରେ କାନ୍ଦି) ମୋ ଲୀଳା ରେ—ମୋ କପାଳରେ ଅଛିରେ ଏହା
ଶୁଣି ଲେ !—ହା ! ହା !

[ଗଜେନ୍ଦ୍ର, ଅମାତ୍ୟ, ଅଦଭନ୍ଦ୍ର ଓ ନାଗରକଙ୍କର ପ୍ରବେଶ ।

ଗଜେ ।— ଏ କି ଘଟନା ?

ଲୁଣ୍ଠ ।— ହେମମାଳୀଙ୍କ ସଂସାର ସରିଲା ।

ନାଗ ।— ଓଃ ! କି ଦୁର୍ଦ୍ଦୈବ ! ଯାହା ହେବାର ହେଲାଣି । ଦାସୀ ଓ କୁମ୍ଭ ଗ୍ରୀର୍ଯ୍ୟା ଲୀଳାବତୀଙ୍କି ଧରନ୍ତୁ । ଆଉ ସବ ଏଠାରେ ରହିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ— ଧରାଧରି କରି ବାହାରକୁ ନିଅ ।

[କନକଲତା ଓ ଦାସୀ ଲୀଳାବତୀଙ୍କ ଧରି ଓ ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତେ ଶଯ୍ୟା ସହିତ ହେମମାଳୀଙ୍କ ଦେହ ପ୍ରସ୍ଥାନ ଏବଂ ଅଦୃଷ୍ଟକୁମାରୀମାନଙ୍କର ଗୀତ ଗାଇଁ ପ୍ରବେଶ ।

ଅ: କୁ: ।— (ନୃତ୍ୟସହିତ ଗୀତ ।)

ରାଗିଣୀ ମୂଳତାନ । ତାଳ ଝପାଲ ।

ଦୈବ ଲୀଳା ଲଙ୍ଘିବ   ଦେଖ ଏସନ ।
କେବେ ମହୀମଣ୍ଡଳରେ ଦୁହିତାଏ ଅନାଥିଲେ ଶମନ୍ତୁ । ପୋଷା ।
କିମ୍ବିଲେ ନିକୃଷ୍ଟ ମରଣ   କି ମାନେ ତାହା କାରଣ,—
ଥାଏ ସକଳଙ୍କ ହେତୁ   ଅଭିବରଣ । ୧ ।
କେନ୍ତୁ ଦେବେ ଅଶ୍ରଦ୍ଧାସ୍ତ, ଦେବା ଦଳେର ହାସ୍ୟ ହାସ୍ୟ,—
କେଳି ପୁଣ୍ୟାରଣ୍ୟରେ ଦେବଙ୍କ ସୁର୍ଣ୍ଣମୂଷକ,—
କି ଦାରୁଣ ଯମ ରାଜ୍ୟ   ଅଟଳ ପଣ ।
ଯାଅ ଦୟା ନାଁବେ ଯାହା ମଙ୍ଗଳ ମାନି ବାଞ୍ଛ ତାହା
ଭର୍ତ୍ତିନି-ଗାଲନେ ଜର   ଈଶ୍ୱର-ସ୍ମରଣ । ୨ ।

ଯ ବ ନି କା ପ ତ ନ ।

ତୃତୀୟ ଅଭିନୟ ।

ପ୍ରଥମ ଦୃଶ୍ୟ । ଅଭ୍ୟର୍ଥନା-ସଭା ।

[ସୁସଜ୍ଜିତ ସଭାସ୍ଥଳର ଉଭୟ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ଚୌକି ସଜ୍ଜିତ ଓ ତହିଁରେ ବୀରେନ୍ଦ୍ର, ଅଚ୍ୟୁତ, ନୀଳକଣ୍ଠ, ଅରବିନ୍ଦ ପ୍ରଭୃତି ଶିକ୍ଷିତ ଯୁବକବୃନ୍ଦ ତଥା ସମ୍ଭ୍ରାନ୍ତ ଜମିଦାର ଓ ଭକ୍ତିଷ୍ଣୁ ବ୍ୟକ୍ତି ଏବଂ ବ୍ରହ୍ମାନନ୍ଦ ସ୍ୱାମୀ ଓ ସଭ୍ୟମାନ ପ୍ରଭୃତି ସମ୍ଭ୍ରାନ୍ତବର୍ଗ ଆସୀନ; ମଧ୍ୟ ଭାଗରେ ସୁସଜ୍ଜିତ ମେଜ ଉପରେ ରୌପ୍ୟାଧାର ଓ ଅଭିନନ୍ଦନ ପତ୍ରଦ୍ୱୟ ଓ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ସୁଶୋଭିତ ଚୌକି ସଜ୍ଜିତ ଏବଂ ବୈଷ୍ଣବ ମେଳ ଦ୍ୱାରରେ ଦଣ୍ଡାୟମାନ ।]

ବୈଷ୍ଣ । — (ରୌପ୍ୟାଧାର ଉଠାଇନେଇ ଦେଖି) ଆଗେ ଅଭିନନ୍ଦନ ପତ୍ର ଦେବା-ସମୟେ କଲିକତାରୁ ରୂପାକୁଆ ବାକ୍ସ କିଣି ଆସୁଥିଲା — ପଇସା ଦେଇ ନେଲେ ଠକା ଠକୁଥିଲେ ।

ନୀଳେ । — ଆପଣା ଦେଶର କାରିଗରଙ୍କୁ ନ ପଚାରିବାରୁ ସେଇ ଠକଠାକ ଖାଉଥିଲେ । ଗାଁ କଥା ସିଙ୍ଘାଣି-ନାକ ।

ବୈଷ୍ଣ । — ଯାହା କହିଲ ଠିକ୍ — ତେବେ ସେତେବେଳେ ଦୋଷ ଥିଲା ମୋ ମୁରୁବିମାନଙ୍କ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଠିକ୍‌ରୁ ସେ ଶକ୍ତି ଆଦି ଫଳକ ଦେଇ ଜାଣୁ ନ ଥିଲେ । ଏବେ ଦେଶର ଭବିଷ୍ୟ କୋଳେ କମ୍ପର ଯାଉ ଉତ୍ଥାନ ବୃଦ୍ଧିରେ ଯେଉଁ ଫଳ-ଦଶା ଦେଖୁଛନ୍ତି ତାହା ଭଗବାନଙ୍କୁ ବାଜି ଯାଉଛି — ଅନେକ ବଡ଼ ବଡ଼ ସାହେବମାନେ ଦେଖି ତାଙ୍କ ପଚାରୁଛନ୍ତି — ଦେଶର ଏ ଫଳକରେ ଆଖି ଝଲସି ଯାଉନାହିଁ ?

ନୀଳେ । — ଠିକ୍ ଠିକ୍ । ଏହା ଭାରତବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ଉତ୍କଳ ଭାରତୀ ନାମରେ କଟକକୁ ଦେଖ ଯାଉ ନ ଥିଲେ — ଏବେ ପୃଥିବୀ ମଧ୍ୟରେ ଯାହା ମୁଣ୍ଡ ଟେକୁଛି — ଦଅ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଦେଖାଇ ଦେବା ।

ବୈଷ୍ଣ । — ହଁ (ଜେବରୁ ଘଡ଼ି ବାହାରକରି ଦେଖି) ଆଉ ଦଶ ମିନିଟ ସମୟ ବାକି ଅଛି, ଇତିମଧ୍ୟରେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଦେଖାଇ ନିଅ । (ବୀରେନ୍ଦ୍ର ହାତକୁ ରୌପ୍ୟାଧାର ବଢ଼ାଇ ଦେବା ।)

ବୀରେ । — (ରୌପ୍ୟାଧାର ନେଇ) ଚମତ୍କାର ହୋଇଛି (ଏହାପରେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଦେଖାଇବା) ।

ବୈଷ୍ଣ । — ଅଭିନନ୍ଦନ ପତ୍ର ମଧ୍ୟ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ବାଢ଼ିଦେବା ଉଚିତ — ସେହିକୁ ଗୋଲ ହେବ ।

ରାଜ ।— (ଉଠିଯାଇ) ମୁଁ କାଳି ଦେଉଛି । (ଟେବଲ ଉପରୁ ଲେଖେଇ ଅଭିନନ୍ଦନ ପତ୍ର ନେଇ ଅଭ୍ୟସ୍ତ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଗଣେଶ୍ୱର ପ୍ରଦାନ ।)

ବୈଷ୍ଣ ।— ପ୍ରଥମେ ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ବେଦ ମନ୍ତ୍ରରେ ଶ୍ରୀଲଙ୍କ ନାରାୟଣ ଓ ସ୍ତୁତିବାଚନ କରନ୍ତେ; ପଶ୍ଚାତେ ଅଭିନନ୍ଦନ ପତ୍ର ପଢ଼ାଯିବ ।— ପଢ଼ିବ କିଏ ?

ନଳ ।— ଆସନ୍ତୁ ସମସ୍ତଙ୍କଠାରୁ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ବୟସ୍କର ଅଧିକ ଉପାଧ୍ୟାୟ— ସେ ଅଭିନନ୍ଦନ ପତ୍ର ପାଠ କରନ୍ତେ ।

ବୈଷ୍ଣ ।— ଯଥାର୍ଥ କଥା— ଏ ବିଷୟରେ ତୁମର ବିଶେଷ ଆନନ୍ଦ ହେଉଛି । ଦେଶ-ବାସୀ ସମସ୍ତ ଲୋକଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ମଣି ଏକାକୀତ୍ୱରେ ଅନେକ ହୋଇ ଉନ୍ନତିମାର୍ଗରେ ଅଗ୍ରସର ହେବା ଯେପରି ଉଦାରତାର ପରିଚୟଜ୍ଞାପକ ସେହିପରି ଶୁଭଫଳଦାୟୀ । ଶିକ୍ଷିତ ଯୁବକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏହିପରି ମେଳ ଚିରକାଳ ରହୁ ଆଉ ଏହାହିଁ ଜଗଦୀଶ୍ୱରଙ୍କଠାରେ ପ୍ରାର୍ଥନା । (ଜରେନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଆଶୀର୍ବାଦରେ) ଅହ, ଶତ୍ରୁଗଣମାନେ ଲାଭ ହେବ ଏବେ ଅନ୍ତଃସ୍ଥଳରେ ଥିଲେ, ତୁମ୍ଭେମାନେ ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କ ଶିକ୍ଷା ଦାଇ ତାଙ୍କୁ ଯଥେଷ୍ଟ ଅପମାନ ଦେଇଥିଲ—ସେମାନେ ଆମନ୍ତ୍ରଣ-ପତ୍ର ଲେଖା ହେଲେ କଥଣ ?

ଗଦେଇ ।—(ଧୀରସ୍ୱରେ) ତାଙ୍କ କଥା ଛାଡ଼ିଦିଅ । ଏବେ ଶୋହରତ୍ୟା ହେଲେ ବ୍ରହ୍ମ-ହତ୍ୟା ! ହୋମକାଳେ ପାବକ ହୋଇ ସତ୍ୟ କହିଥିଲେ—ସ୍ଥିର କଲେ ଯେ ବାଳକ ତୁଲନା କଥା, ତେଣେ ଦେବଳ କଥଣ ଅଛି—ଯିବା, ମାତ୍ର କିଛି ହେବା ନାହିଁ । ସବୁ ସେମାନେ ତାଙ୍କୁ ଦେହ କିଛି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଜାଣୁଛି ।

ବୈଷ୍ଣ ।—(ଗଦ୍‌ଗଦ) ହଁ, ଭାଗ୍ୟବାନ୍ କଥା । ଏ ଘରରୁ ତୁମ୍ଭର ସ୍ୱଭାବ ଶୁଦ୍ଧି ହେବା ଉଚିତ କହିବ ନାହିଁ ସେମାନଙ୍କ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ତାଙ୍କ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ—ଆଶୀର୍ବାଦରେ—ମୁଁ କହିଲି ଅପେ ଚିନ୍ତା ପଡ଼ିଲେ ।— (ପ୍ରକାଶ୍ୟେ) ଅଚ୍ଛା, ଘରର ପାନ କିଏ ଦେବ ଠିକ୍ କରୁଛ ?

ଗଦେଇ ।— ଅବଶ୍ୟ ଘରର ଦେବ । ମୁଁ ପାନ ଦେବି ।

ବୈଷ୍ଣ ।— (ଜେବରୁ ଘଡ଼ି ବାହାର କରି ଦେଖି) ବର୍ତ୍ତମାନ ସମସ୍ତେ ବସ— ସମୟ ହେଲାଣି । (ଗୋଟିଏ ଚୌକିରେ ବସିଲେ ।)

ଗଦେଇ ଓ ନଳ ।— (ଆପଣା ଚୌକିରେ ଉପବେଶନ କଲେ ।)

ବେଷ୍ଟେ ।— (ରୋପଧନ ଓ ପୁଷ୍ପମାଳା ଧାରୀ ।)

[ସାହେବ ବେଶରେ ସାଥିବର ପ୍ରବେଶ ।

ଅଭ୍ୟସ୍ତ ସମସ୍ତେ ।— (ଉଠି ଦଣ୍ଡାୟମାନ ହୋଇ ଯଥାବିଧି ଅଭିବାଦନ କରଣ ।)

ସାଧୁ ।—(ମୁଣ୍ଡରୁ ଟୋପି ନେଇ କାନ୍ଧରେ ଧରି ବୋଧେ ଜଗାଇ ଓଁ ମନ୍ତ୍ର କୁଅଁର
ଅଛି ସୁଶୋଭିତ ଗୌଦରେ ଉପବିଷ୍ଟ ।)

ସମ୍ରାଟ୍ ସମସ୍ତେ ।—(ପୁନରୁପବିଷ୍ଟ ।)

ବ୍ରହ୍ମା ।—(ଦଣ୍ଡାୟମାନ ହୋଇ ଶୁଭ ହାତ ଉଠାଇ) ଓଁ ଯଃ ପ୍ରାଣତୋ ନିମିଷତୋ
ମହିତ୍ୱୈକ ଇଦ୍ରାଜା ଜଗତୋ ବଭୂବ । ଯ ଈଶେ ଅସ୍ୟ ଦ୍ୱିପଦଶ୍ଚତୁଷ୍ପଦଃ
କସ୍ମୈ ଦେବାୟ ହବିଷା ବିଧେମ । ଓଁ ଯସ୍ୟେମେ ହିମବନ୍ତୋ ମହିତ୍ୱା
ଯସ୍ୟ ସମୁଦ୍ରଂ ରସୟା ସହାହୁଃ । ଯସ୍ୟେମାଃ ପ୍ରଦିଶୋ ଯସ୍ୟ ବାହୂ କସ୍ମୈ
ଦେବାୟ ହବିଷା ବିଧେମ । ଓଁ ଯେନ ଦ୍ୟୌରୁଗ୍ରା ପୃଥିବୀ ଚ ଦୃଢ଼ା
ଯେନ ସ୍ୱଃ ସ୍ତଭିତଂ ଯେନ ନାକଃ । ଯୋ ଅନ୍ତରିକ୍ଷେ ରଜସୋ ବିମାନଃ
କସ୍ମୈ ଦେବାୟ ହବିଷା ବିଧେମ ॥ ଓଁ ଯଂ କ୍ରନ୍ଦସୀ ଅବସା ତସ୍ତଭାନେ
ଅଭ୍ୟୈକ୍ଷେତାଂ ମନସା ରେଜମାନେ । ଯତ୍ରାଧି ସୂର ଉଦିତୋ ବିଭାତି
କସ୍ମୈ ଦେବାୟ ହବିଷା ବିଧେମ ॥ ଓଁ ଆପୋ ହ ଯଦ୍ବୃହତୀର୍ବିଶ୍ୱମାୟନ୍
ଗର୍ଭଂ ଦଧାନା ଜନୟନ୍ତୀରଗ୍ନିମ୍ । ତତୋ ଦେବାନାଂ ସମବର୍ତ୍ତତାସୁରେକଃ
କସ୍ମୈ ଦେବାୟ ହବିଷା ବିଧେମ ॥ ଓଁ ଯଶ୍ଚିଦାପୋ ମହିନା ପର୍ଯ୍ୟପଶ୍ୟ-
ଦ୍ଦକ୍ଷଂ ଦଧାନା ଜନୟନ୍ତୀର୍ୟଜ୍ଞମ୍ । ଯୋ ଦେବେଷ୍ୱଧି ଦେବ ଏକ ଆସୀତ୍
କସ୍ମୈ ଦେବାୟ ହବିଷା ବିଧେମ ॥ ଓଁ ସ୍ୱସ୍ତି ନ ଇନ୍ଦ୍ରୋ ବୃଦ୍ଧଶ୍ରବାଃ ସ୍ୱସ୍ତି ନଃ
ପୂଷା ବିଶ୍ୱବେଦାଃ । ସ୍ୱସ୍ତି ନସ୍ତାର୍କ୍ଷ୍ୟୋ ଅରିଷ୍ଟନେମିଃ ସ୍ୱସ୍ତି ନୋ ବୃହ-
ସ୍ପତିର୍ଦଧାତୁ ॥ ଓଁ ଶଂ ନୋ ମିତ୍ରଃ ଶଂ ବରୁଣଃ ଶଂ ନୋ ଭବତ୍ୱର୍ଯ୍ୟମା । ଶଂ
ନ ଇନ୍ଦ୍ରୋ ବୃହସ୍ପତିଃ ଶଂ ନୋ ବିଷ୍ଣୁରୁରୁକ୍ରମଃ ॥ ଓଁ ଶାନ୍ତିଃ ଶାନ୍ତିଃ ଶାନ୍ତିଃ ।

ସଙ୍ଘ ।—(ଆଗକୁ ଯାଇ ମେଜ ଉପରୁ ଅଭିନନ୍ଦନପତ୍ର ଖଣ୍ଡିଏ ଉଠାଇନେଇ
ଏକ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ଠିଆ ହୋଇ ପାଠ କରଣ)—

ଦେବ !
ଉତ୍କଳର ଶୁଭଦିନ ଆଜି—ଶୁଭକ୍ଷଣ
ଫୁଟିଦେଲେ ଭାବସୂର୍ଯ୍ୟ ଗଗନେ ହୃଦର
ଦଳିବାକୁ ଅନ୍ଧକାର ଦଣ୍ଡିଏ ହେଲେ ।
ପଳାଇଲା ନିବିଡ଼ ଯେତେକ ଶୁଷ୍କ ଅନ୍ଧକାର
ଲୋଟି ସେହିଠାରେ—ଯେତେ ନଦଗ୍ଧ ନନ୍ଦୁଆଳ
ଲୁଚିଯାଏ ନୈଶ, ଆଜି ତେଜରୁଦ୍ର ପରେ
ଝୁରୁର ଜଗତ ଯାଇ ସ୍ୱପ୍ନୀୟା ଲକ୍ଷଣ,
ଲଭ ନର ଧୀରସୂର୍ଯ୍ୟପନ-ରଙ୍ଗ-ଦୀପ୍ତି

ଅଜିତ ଆସନେ ପୁଣି ମୁଦେଇଲେ ନୟନେ
ଭାବିବାକୁ ଅନ୍ଧକାର ଅରଣ୍ୟପନ୍ଥାଂ—
ଯେ ଅଲୌକ-ରଶ୍ମି ଥାଇ ହୃଦୟ-ପଟଳ
ସେହି ସ୍ତମ୍ଭ ଉପରରେ ପଡ଼ିବ ଲେଖାଏ ।
ତବ ହୃଦୟ-ଚଳ ଦେଖି ଅନ୍ଧ ଲୋଚନରେ
ସୁର ପାଦେ ଭଲବସ୍ତୁ ଦେଖେ ଯେଉଁଠାରି
ଦୋଷ ଦେବ ଭେଳସରେ ସ୍ମାର୍ତ-ସମ୍ଭୁ—
ଯାହାଙ୍କ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଲଙ୍ଘନ୍ତି ସର୍ବଦା,
ହୃଦୟର ଆଲୋକେ କରୁ ସ୍ମୃତି ସୁସ୍ୱଗ—
ତବ ଭଦ୍ରାଳିଙ୍ଗିସ୍ତ୍ରୀ ଶୋଭିଲେ ମୁଖରେ ।
ହୃଦୟେ ସ୍ମାର୍ତ ତେଜ କରି ବସାଇଲେ
ଯାଏଁରେ ସ୍ୱବରେ, ସ୍ୱୟଂ ସମ୍ରାଜ୍ଞୀଙ୍କି ଘର
ତୁମ୍ଭେ ଲେଖି,—ଏହେ ଅପୂର୍ବ ମହାକ
ଦେଖା ନାହିଁ ନାହିଁ ଯାହା ହୃଦ୍ୟବନ୍ଧେ ଅଙ୍କ
ଫଳିଲା ନିଖିଳ-ସ୍ୱର୍ଗେ—ଉଡ଼ିଆ-ନନ୍ଦାଳେ !
ସୁରଙ୍କାର ଉତ୍ତରଦେଶ ଭଳନକବାଦେ;
ଦେଉଛନ୍ତି ସାକ୍ଷୀ ଚଳିଲେ ଅଗ୍ନିଯା-ପର୍କରେ,
ଦେଖି ଭକ୍ତ କସ୍ତୁରୀର ଦେବୀ ସରସ୍ୱତୀ
ଫଳାଉ ରହିଲେ ନାହିଁ—ବାଳ, ଯୁବା, ବୃଦ୍ଧ,
ନାହାର ସଙ୍ଗରେ ନେବେ ଦେଖା ନାହିଁ ଭଲେ—
ଅପାରୁଅ ସର୍ବ—ଦେଶ ମୂର୍ଖ-ମଣ୍ଡଳ ।
କିନ୍ତୁ ଏ ଦେଶେ ଶୁଭେ ! ଆପଣେ ଭରତେ
ଲିପ୍ସାସୁ ଏଥର ସିଦ୍ଧି ସମ୍ପ୍ରଦା ପରେ
ହେଲେ ଦୋଷ ସରସ୍ୱତୀ ଦୃଷ୍ଟିଙ୍କି ଅଧୀନ
ଉଦ୍ଧବ ଭରବେ ସକଳ ଭୁଅର ନାହାର,
ଦେବ ଦେଶ ଧନ ହୃଦ-ବାଣିଜ୍ୟ ସମ୍ମାନେ ।
ଦର୍ଶନ ଆଣୁଣ ଦର୍ପ ଧାରା ବିଶ୍ୱଧାରା
ଖସି ଦେବ ଅର୍ଦ୍ଧ ଯଶ ତବ ଉତ୍କଳରେ !
ଉତ୍କଳ ଜନନୀ-ମୁଖ ଜନ୍ମଭୂମି ଦେଶ—
କୋଟି ନକ୍ଷତ୍ରେ ଅଛି ଦୋଷେ ତଥ୍ୟ ଏଲା ।

(ଅଭିନନ୍ଦନପତ୍ର ନେଇ ଓଡ଼ିଆଜାତିର ଭକ୍ତି ସାଧକଙ୍କୁ ପ୍ରଦାନ କରଣ ।)

ସାଧୁ ।— (ଆସନରୁ ଉଠି ଅଭିନନ୍ଦନପତ୍ର ସହ ଓଡ଼ିଆଜାତିର ଗ୍ରହଣପୂର୍ବକ
ମେଳନୃପତିଙ୍କ ଭକ୍ତି ଦର୍ଶାଇବାପରେ)

ସମ୍ପ୍ରିତ ସଜ୍ଜନ, ସ୍ୱାମିନ୍, ପ୍ରିୟ ବନ୍ଧୁମାନେ,
ଆଶିଷେ ଏ ଜାତି—ଏହି ସମ୍ମାନଗ୍ରହଣ
କରିବ ମୋତେ, ଅନନ୍ତ-ଭକ୍ତିର ଧନ ।
ସମ୍ମାନ ଏ ଯାହା ଏଡ଼ା ଅକ୍ଷମଙ୍କୁ ସବୁ
କରୁଛ ସମ୍ମାନ, ମୁହିଁ ଅଜ୍ଞାନ ଅତି ।
ଓ ଦେଖ ଉଜ୍ଜଳ ମୋର ?—ଯେଉଁ ମୁଁ ନେ ଦେଶେ
ଜନ୍ମର ଆଦର ତାହା, ଯହିଁ ଫଳ ଫଳ
ଏମନ୍ତ କଳ୍ପାନ—ସ୍ୱର୍ଗ ତୋଳନ୍ତ୍ର ଯଉ
ଜଗତେ ତୁର୍ଜ୍ଜୟ ଯାର ଜ୍ୱଳନ୍ତ ତେଜରେ
ଉଦ୍ଭାସିତ ଥିଲା,—ଯେଉଁ ସ୍ୱର୍ଗର ପିଣ୍ଡରୁ
କୋଣାର୍କ ସମ୍ପ୍ରତି—ଛୋଟ ବଦ୍ୟାସ୍ଥିତ ରହି ।
କି ରେଳ, ମୋଟର, ଜଳ ଆକାଶ-ବିମାନ,
କଞ୍ଚନା ଅତ୍ରିବାଦ ଯାର ଉତ୍ତଙ୍ଗ-ଗଠନ
ଅଭିନ ସକଳ ନହିଁ, ଶିଳ୍ପକଳା ଯହିଁ
ନରର ସକଳ କୀର୍ତ୍ତି ବଢ଼ାଇ ସେଦିନେ,
ମେଘଶ୍ରେଣୀ ଯେଉଁ ପଥ ସନ୍ଧ୍ୟା-ଗଗନରେ,
ଗା-ଭଦ୍ରେ ଶୋଭିତ ସ୍ଥିତ ଗ୍ରହ-ମାଳିକା
ପୃଥ୍ୱୀ ମଧ୍ୟରେ ଯାର ରଜ୍ଜା-ଯଶୋମଣି ।
ସମ୍ରାଟ ପଞ୍ଚମ ଜର୍ଜ-ଅତୁଳ-ପ୍ରତାପ,
ବନ୍ଧ୍ୟା-ବଳୟରେ ଯଶ ଗାଉଁ ଜଗତରେ,
ଦର ଦର୍ଶାଇବାକୁ ଶୋଭିଲେ ଯୁଗରେ
ପ୍ରଜା-ହିତ ଲାଗି ପ୍ରଜା-ରଞ୍ଜନ ପ୍ରେମିକ
ହୋଇବ ବ୍ରିଟିଶ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ସୁଶିକ୍ଷା
ଯାର ଯାହା ଲୋକେ ଦେଇ ଅଧମ ଦେଶରେ
ଉଦ୍ଧାର ସଉଦ୍ୟମେ ନେଉଛନ୍ତି ଯେ ।—
କି ମଧୁର-ବାଣୀ ଅହା ! ଈଶ୍ୱର-ବଚନ
ଉତ୍କର୍ଷେ ଜାଗିଛ ମନେ, ସଞ୍ଜୁଅଛୁ ରଙ୍ଗ

ନୂଆ ନୂଆ ଭାବ ଉପଜି ମନେ କେତେମତେ ।
ବଙ୍ଗଳାରେ ଶୁଣିଅଛନ୍ତି ବିଚାର ଶାମୁଣ୍ଡ
ଧନ୍ୟ ଧନ୍ୟ ସେହୁ, ସୁଦ୍ଧ ହୃଦରେ ଯେ କଥା
ଲେଖି ଦେଇଥିଲା ଯହିଁ ସମ୍ବାଦପତ୍ରରେ
ଅଳ୍ପଦିନରେ ଯାଚି ଈଶ୍ୱରଙ୍କ କୃପା
ସ୍ୱଜନମଣ୍ଡଳଙ୍କ ସାର୍ଥ ଶୁଭ ଆଶୀର୍ବାଦ ।
ଯେଉଁଭଳି ସେ ଦିନ ଭଳି ଲଣ୍ଡନ-ମାର୍ଗରେ—
ହୃଦ ସମ୍ମୋହନ ଯେସନେ ସାଗର-ତରଙ୍ଗ
ଶାନ୍ତିଲ ଗମ୍ଭୀର ରଙ୍ଗେ ବଳାବଳଙ୍କୁ ଦଳ,
ପଡ଼ାଲା କୁସୁମକାନନ ଜଳକଣା ପରି
ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱେ ଉଠି ସଂଶୋଭିଲି ଶୋଭିଲା ଦୂରରୁ—
ଥିଲି ମୁଁ ଜନ୍ମପଣେ; ଛନ୍ଦି ଆଜ ଦିନ ମୋତେ
ମିଳିଲା ଶୀଘ୍ରସ୍ତବେଳେ, ସମ୍ବାଦ ପତ୍ରରୁ
ଜାଣିଲି ସବୁଲେ । ଶୁଣି ଅଦେଶ ଅଛନ—
ଦାରିଦ୍ର୍ୟର ଘୋର ମୋହେ ବହୁଲନ୍ତି ଦୃଢ଼େ—
ଅଜ୍ଞାନ-ତାମସ ଯେତେ ବ ଉତେ ଦୂର
ଦେଶରେ ଦେଖିବ ସଦା, ଗ୍ରାମ ଗ୍ରାମ ବସୁ
ଦସାଇଛ ପାଠଶାଳା, ଧନଠାରୁ ଦୁହିଁଣି
ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ଭଗ୍ନୀର ପାଠ ପଢ଼ିବେ ସାଙ୍ଗେ—
ସରସ୍ୱତୀବରେ ହେବ ଲକ୍ଷ୍ମୀର ଉଦୟ;
ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟ ବସିବେ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ପାଦେ ସରସ୍ୱତୀ
ମନ୍ଦ ଶାନ୍ତ୍ୟ ଦୂର ହେବ ଯେତେ ଅବର୍ଜନା;
ଆଳସ୍ୟ-ପଙ୍କଜ ଘୋର ଭେକନେ ସଙ୍କଳେ
ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱ-କର୍ମରେ ହେବେ ଜାଗ୍ରତ ବନ୍ଧନ;
ସ୍ତ୍ରୀ-ଶିକ୍ଷାରେ ହେବ ତବ ଜାତୀୟ ଉନ୍ନତି
ଉତ୍କଳ ଶିର ଧରି ପୂଜ୍ୟ ହେବେ ଦେଶେ,—
ଅତଏବ ସେ ଅଙ୍ଗ ଘଡ଼ି, ଦନ୍ତ ଶୁଣି ଭଣ୍ଡି
ହୁଏ ଉତ୍କଳ—ଦେଶ ବିଧାଧିପତ୍ୟ ଅଛି;
ଦସ୍ତ ଓ ନ୍ୟ-କଳା-ଗାରିଷ୍ଠ ଠାବେ ଠାବେ
ଯେଉଁଠିବ ଅଭିଧ୍ୟା ଅସ୍ତ୍ର ବିଦ୍ୟାର ପ୍ରଚାରେ ।

ଦ୍ୱିତୀୟ ଅଭିନୟ।

ଜନ୍ମିଣ ଏକଦା ଉତ୍ସ ପ୍ରଭ ଉଦ୍ୟମରେ
ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ ନାଳର ବକ୍ର ନାଳିତ ସଲିଳେ
ଟାଣିବ ସହଜେ ଯେସ୍ତ ଉନ୍ନତ-ମାର୍ଗରେ।
ଶିଷ୍ୟର ପ୍ରବୃତ୍ତିବ ଲୁହଲେ ଧର୍ମର ଜୀବନ
ଦେଖାଇବ ଦେଶରେ କେମେ ଦେଖିବ ସକଳେ—
ପଥରେ ଯଥାର୍ଥ ଜ୍ଞାନ ଲକ୍ଷରେ ଲକ୍ଷର,
ନିର୍ବୋଧ ବ୍ୟାଘ୍ରଙ୍କର ଧାଡ଼, ଶୁଣ୍ଣୁଲ ନାଡ଼ି।
ମାଗୁଣି ମୋହର ସର୍ବେ ଧର ଅପାବାଣୀ
ଦେଇ ଯାଇଛନ୍ତି ଯାହା କ୍ଷମ୍ଯାଟ ହାଦରେ
ଅପାର ସହାନୁଭୂତି ଦେଖାଇ ଲୋକଙ୍କୁ।
ଶତ ଧନ୍ୟବାଦ ମୋର ସବୁଙ୍କ ଠାରେ
ଏକପ୍ରାଣେ ମଜାଣିଚ ମଙ୍ଗଳ ମୋହର—
ଏକପ୍ରାଣେ ଲାଗି ଯାଅ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କର୍ମରେ,
ଏକପ୍ରାଣେ ଲୋଡ଼ି ପଥ ନୁଆଡ଼ ମାର୍ଗରେ,
ଏକପ୍ରାଣେ ଧର ତୁଲ ଥର ଉପକାରେ
ଧନର ସନ୍ତାନ ନଣି ଏହାକୁ ଅପରେ,
ଏକପ୍ରାଣେ ଲଗ ସର୍ବେ ଈଶ୍ୱର ଇଚ୍ଛାରେ,—
ଯେଉଁ ଏହିମତେ ଦୋଷଧିକ୍କାରିଣୀରେ
ସାଧୁମାନେ ସାଧୁଥାନ୍ତି ଦେବ-ଉଦ୍ୟାନରେ,
ନିଶ୍ଚୟ ସାଙ୍ଗହିଁ ସଦା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଗୋଷ୍ଠୀରେ।
ମୋର ମଙ୍ଗଳରେ ହେଉ ସମସ୍ତଙ୍କ ହିତ—
ପ୍ରାର୍ଥନା ଗରିମରହିତ ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ଠାରେ। [ଅଧନରେ ଉପବିଷ୍ଟ।

ଅଦ।— (ଉଡ଼ିଆର ନେପଥ୍ୟରୁ ଅଗ୍ରସର ଆସି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଅଗର ଦେବା।)

ବାରେ।—(ଉଡ଼ିଆର ନେପଥ୍ୟରୁ ପାନଥାଳି ଆସି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ପାନ ବାଣ୍ଟିବା।)

ଗାଲ।—(ହାତଯୋଡ଼ି) ଅନୁମତି ହେଲେ ଏଠାରେ ବାଳକଗୀତ ହେବ।

ସାଧ।—ଥାଉ। (ଅନ୍ୟଙ୍କୁ ଚାହିଁ ଧୀରେ ପ୍ରସ୍ଥାନ।)

ସଭାସଦ୍‌ବର୍ଗ।—(ଅମଙ୍କୁ ଉଠି ସାଧନର ପଛରେ ପ୍ରସ୍ଥାନ।)

ଅଧ।—ଉପସ୍ଥିତ!

[ଉପସ୍ଥିତମାନଙ୍କର ପ୍ରବେଶ।

ଏ ଶବ୍ଦ ଉଦାର [illegible]—ଏହିଠାରେ ପିଲାଏ [illegible] ଗାଇବେ।

ଘଣ୍ଟ,ଦୁନ୍ଦୁ ।—ହଜୁର ଯୋ ହୁକୁମ୍ । (ଝୋଳି ଓ ମେଳ ଉଠାଇ ନେବା ।)
ଅଶ ।— ଶୀଘ୍ର ପାନଶାଳ ନେଲ, ଅଶ ସମସ୍ତେ ଯଜାଙ୍କୁ ଭାବ ଅଶିବ ।

[ଅଶ୍ୱସ୍ତ ଓ ଉତ୍ପୁଲ୍ଲ ବାହେରନ୍ତି, ଗାଲନଣ୍ଡ, ଅଦ-
ବନ୍ଦ ଓ ଉଣରବି ଦ୍ୱମ୍ଭର ପ୍ରସ୍ଥାନ ଓ

ପଟପରିବର୍ତ୍ତନ ।

ଦ୍ୱିତୀୟ ଦୃଶ୍ୟ । ଉଦ୍ୟାନ-ବାଟିକା ।

[ପ୍ରସ୍ତର ପୀଠୋପରେ ଲୀଳାବତୀ ଆସୀନା । ପାର୍ଶ୍ୱେ ଅନ୍ୟ ପୀଠୋପରେ ପୁଷ୍ପ ସ୍ତୂପୋପରୁ ଫୁଲ ନେଇ ମାଳତୀ ଓ ମାଧବୀ ମାଳା ଗୁନ୍ଥିବାରେ ବ୍ୟସ୍ତା ।]

ମାଳ ।— (ଫୁଲ ଗୁନ୍ଥୁ ୨) ସଖି ! କେଉଁଦିନର ଫୁଲ ଗୁନ୍ଥିବାରୁ ନାହିଁ ବାନ୍ଧ— ଆଜ କେମନ୍ତ ଶରଧା ବଳିଲା ଯେ ମାଳା ଗୁନ୍ଥିବାକୁ କାହିଁ ମନରୁ ମନାଇ ନେଉଛ !

ମାଧ ।— (ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ) ସତେ, ସଖି ! ମୋତେ ଭେଦ କଥା ଅତର୍କିତ ଲାଗିଲା !— ଦେବେ ସଖୀ ଅନନ୍ୟ ପରାୟଣା ହେଉଛନ୍ତି— ମନେକର ଭଲ ବହି ପଢୁ ପଢୁ କଣ୍ଠରୁ ନୂଆ ପାଠ ପଢିଥିବେ ।

ଲୀଳା ।— (ହସି ପକାଇ) ସତେ ଏକା ନୂଆ ପାଠ ! ସଖି, ମନକଥା ତୁମ ଆଗରେ ନ କହିବାର କାହିଁକି ନା ଅଛରେ ! ମୋତେ ମଲ୍ଲିବନକୁ (ନହିଁ ୨ ହୋଇ ଗୁପ୍ତ ଲୁହ ଲଗାଇଲା)—

ମାଳ ।— (ମାଳା ରଖି ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ଉଠିଯାଇ ବସ୍ତ୍ରାଞ୍ଚଳରେ ଲୋତକ ମୋଚନ କରୁ ୨) ଏ କଣ, ସଖି, ଭଲ କଥା କେଉଁ ହେଉଁ କାନ୍ଦୁଛ !

ମାଧ ।— ତୁ ସଖି ! ଆଉ ଏମିତ କାନ୍ଦୁଛ କା ପାଇଁ —ତୋତେ କ କାନ୍ଦିଲେ ଫେରି ଆସିବେ ! ଯେ ଯାଇଛି ସେ ଆଉ କ ଆସେ ! ସେ ସ୍ୱର୍ଗର ଦେବୀ —ଆଉ ସାଂସାରିକ କଷ୍ଟରେ ରହି ସ୍ତ୍ରୀ ର ଦୁଃଖ ଦେଖିବେ ! ଦେଖନ୍ତ, ତୋର ମାଳଟି କେମନ୍ତ ସୁନ୍ଦର ହେଉଛି ! (ମାଳଟି ଲୀଳାବତୀ ଅଗରେ ଧରିବା ।)

ଲୀଳା ।— (ଅପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ) ଗୁନ୍ଥି ଥାଅ ସଖି, ମାଳାଟି ଶେଷ କର । ଉତ୍ତମ ଢଙ୍ଗରେ ଗୁନ୍ଥା ହେଉଛି ।

ମାଳ ।— (ଆପଣା ଅଞ୍ଚଳରେ ବସି ମାଳା ଗୁନ୍ଥୁ ଗୁନ୍ଥୁ) ଭଣ ଭାବୁଥିଲୁ ସଖି ?

ଲୀଳା ।— ହଁ ମୁଁ ଭାବୁଥିଲି ସେହି ଦିନ, ମୋରେ କେତେ ଭଲ ଲାଗୁ ନ ଥିଲା । ଏ ଜୀବନକୁ ଥରେ ଥରେ ମନକୁ ବୁଝାଇବା ପାଇଁ ଆସୁଥିଲି ମୋ ଗୋଟିଏ ଦୋଳ ଫୁଲ ଫୁଟୁ ନ ଥିଲା —ସତେ ନଇଁଥିଲି ମୋର ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ପଳାଇ ନ ଗଲା, ମରଇ ଟିକି ଗଲା, ଭାବନାରୁ ଭୁଲିଗଲା !

ମାଳ ।— (ମାଳା ଗୁନ୍ଥୁ ଗୁନ୍ଥୁ) ଛି ସଖି, ଆମକୁ ଯଦି କେବେ ଦୁଃଖଇତ ଅନ୍ତର୍ଯାମୀ ନ ହେବ ନାହିଁ !

ଲୀଳା ।—ତା ନୁହେଁ ସଖି ! ମୁଁ ଭାବୁଥିଲି ମୋର ଗଛକୁ ତାର ନ ଟିକି ଛୁଟି ଯାଉଥିଲା ।

ମାଧ ।— ସଖି, ଦୁଃଖପଦ୍ମ ଏବେ ଆଉ ନାହିଁ ?

ଲୀଳା ।—ସବେ ଏବେ ମୁଁ ମନେ କଲି ମୋତେ କ ଗୃହ ଆଉ ଦୁଃଖ ଯୋଗ୍ୟ ଅସ୍ଥିର ! ତାହିଁ ଭିତ୍ତିରୁ ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ନେଇ ଦେଇ ଦୁଃଖର ସ୍ଥାନ ଗୁମାସ୍ତା ଓ ତାଙ୍କ ମାଉସୀଙ୍କୁ ପଣ୍ଡିତ ଭୁମମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ନଇଦେଇ ଦେଲେ ଦେଇଲ ଏଇଠି ଦୁଃଖିବା ସହାଗେ ଆଣି ଦେଖାଇ ଦେଇ ଗଲେ । ସେହି ଦିନରୁ ମୁଁ ଅଛି ।ଦେଖୁଛି ସେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ପଥ ବାଣ୍ଟି ଲ ଆସିଲା—ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ବାହାର ପଡ଼ିଲା —ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଫୁଲ ଫୁଟି ଆସୁ ଆସୁ ଆଜ ବଗିଚାଟି ଫୁଲରେ ଲଦି ହୋଇ ଯାଇଛି !

ମାଳ ।— ମାଳା ଗୁନ୍ଥୁଥିଲାବେଳୁ ତାହାଙ୍କ ମନ ହେବନି ?

ଲୀଳା— ମନେ ହେଲା ମୋର ଏହି ସବୁ ମାନ ସଂସାରରେ ନ୍ୟସ୍ତ ଦଳ ଥିବ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ନ କରି ନାହିଁ ନାହିଁ । ସେ ଜୀବସ୍ଥାର୍ଥଗ୍ରାମରେ ମୋ ମନକୁ ପ୍ରଧାନ କର୍ତ୍ତବ୍ୟପଥରେ ନେବା ପାଇଁ ଯତ୍ନ କରୁଥିଲେ, ଯାଙ୍କ କଥା ମାନ ଭୁଲିବାରୁ ମୋର ମୋତେ ଦୁଃଖ ଯାଉଛି, ଯାଙ୍କ ଯୋଗେ—ମୋ ମନେ ହେଉଛି ଏବେ ତାଙ୍କର ଯୋଗେ— ଆଜ ବଗିଚା ନନ୍ଦନଧାମ ପଦ ମୂଳରେ ଦେଇ ଦେଉଛି —ତାଙ୍କୁ ଏହି ଫୁଲର ମାଳ ଦେଇ ପିନ୍ଧାଇ ଦେବି । ସେ ମୋର ଗୁରୁ —ମୋର ପୂଜ୍ୟ ଦେବ ।

ମାଧ ।— ଗୋଟିଏ କେବଳ ହୋଇଥାନ୍ତା — ଆଉ ଗୋଟିଏ —ଯୋଡ଼ାଏ ମାଳ ନାହିଁକି ?

ଲୀଳା ।— (ହସି ହସାଇ) ମୋର ଯଦି ଯୋଡ଼ିଏ !

ମାଳ ।— ଦୁଇ ଗୁରୁ ?

ଲୀଳା ।— ଦୁଇ ସଖି, ଦୁଇ ସ୍ୱଭାବ ପ୍ରାଣାଧିକ ଦୁଇ ଜୀବନ୍ତସଙ୍ଗିନୀ ! କରେ ଗୁନ୍ଥିଲେ ଅନ୍ତରଙ୍ଗଙ୍କର ଅସ୍ୱୀକାର କରିବ ନାହିଁ ।

ମାଧ ।— ଏ କଥା ମୋ ମନରୁ ଆସୁ ନାହିଁ ।
ଲୀଳା — କ ଆସିଲା ନାହିଁ — ପଡ଼ିଲେ ଶୁଣିପାରିବ ।
ମାଳ ।— ତିଁ ସେକଥା ସେଇଥି !
ଲୀଳା ।— (କାନ ଡେରି) ଏ କି ଗୀତ ଶୁଭୁଛି ?
ମାଧ ।— (ଧ୍ୟାନଦେଇ କାନ ଡେରି) ଚମ୍ପା ଗାଉଛି—
ମାଳ ।— ଏଇଆଡ଼େ ଆସୁଛି ।
ଲୀଳା ।— ଏଣେ ଆସ ମୁଁ ସଖି, କେତେ ବେଳେ ବାହାରି ଯାଇ ଲୁଚି ଏ ମାଧ ଚମ୍ପାର ମନରେ ସନ୍ଦେହରେ ଅନେକ —ସନ୍ଦେହରେ ଏଥି ତାଉପରେ ଅବଗତଙ୍କୁ ମୋହିତ କର ।

[ଦେବଦାରୁ ପତ୍ରେ ଚମ୍ପାର ପ୍ରବେଶ ।

ଚମ୍ପା ।— ସନ୍ତୋଷ ସଙ୍ଗେ ଶାନ୍ତିଦେବୀ କନକକାନନରେ ଭ୍ରମଣ କରୁଥିଲେ ।
ମାଧ ।— ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣପଣ୍ଡା ଟେକି ଥିଲ !
ଚମ୍ପା ।— ମାଳତୀଙ୍କ ପରି ପାଦଧୂଳି ନେଇ !
ମାଳ ।— ଦେଖ ନାହିଁ ?
ଲୀଳା ।— (ମାଧବୀକୁ ଅନାଇ) ଠିକ୍ କହୁଛ ! ମୁଁ ଏତେମାତ୍ରେ କନକକାନନ କନ୍ଦୁଥିଲି, ସଖି ଅମର କନକକାନନ ସଙ୍ଗେ ମୋତେ ଶାନ୍ତିଦେବୀ କରିଦେଲେ । ସତି, ଯଥାର୍ଥ କହୁଛ ଚମ୍ପା ତୋତେ ସ୍ୱର୍ଗର ପକ୍ଷୀ— ଅନନ୍ତର ଲହରୀ, ସଙ୍ଗୀତ-ପିଇଲା !—(ଚମ୍ପାକୁ ଅନାଇ)—ଗାଉଥିଲୁ ତ ଗୀତଟି ଗାଉଥିଲୁ ? ସେହି ଗୀତରେ କହ ।
ଚମ୍ପା ।— ଶୁଣିବ ?—ଶୁଣ । (ଅନ୍ୟ ପୀଢ଼ାରେ ବସି ବେହେଲା ବଜାଇ ଗୀତ)

ରାଗ ଶଙ୍କରାଭରଣ । ତାଳ ଝୁଲା ଓ ଯତିଘାତ ।
କୋଇଲି ! ତୁ କାହିଁ କାକ-ସମ୍ଭବ ?
ତୁ ଆସି ବଗିଚାର ପଦେ ଗାଇଲୁ ଶ ବୋଲି ॥

ଯାଇ ମୁକୁଳ ଚଢ଼ିବ ଆଉ ବସନ୍ତେ । ତୋ ଲାଗି ପକ୍ଷୀ ନାଚଇ ମୋତେ । ୧ ।
ସେ ପ୍ରେମେ ଉଚ୍ଚରେ ଶବ୍ଦ ଝଙ୍କାର । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ତୋରାଉରେ ତାହାକୁ ସନ୍ତ । ୨ ।
ତୁ କଳାଙ୍ଗିନୀ ବୃକ୍ଷ-ଭଣ୍ଡାରେ । ତୋ ଯେମନ୍ତ ଉଦ୍ୟାନ ଶାଖା ବାହାରେ । ୩ ।
ପୁଷ୍ପମାଳା ଚିମ୍ବ ଚୁମ୍ବନେ ନିତ । ଏ ଶିକ୍ଷା ତୋଠାରୁ ଶେଖେ ନାଥନ୍ତି । ୪ ।
ଭାବେ ଗୀତ ଦେଖି ତୁ ଭବ-ଲୀଳା । ଭାବିଲ ସଖୀଠାରେ କ ହାର କେଲା । ୫ ।

ଲୀଳା ।— ଭଲ ଗାଇଲ ସଖି ! ଏ କୋକିଳକଳକଣ୍ଠରୁ ସୁଧାମୟ ସଙ୍ଗୀତସ୍ରୋତ ବାହାରି ଧୋଇଧାର ପରିବ କରି ଦେଉ । ଆଁଖିଭଙ୍ଗୀରେ ଶୁଣିଲେ ହୋଇ କୁସୁମଶ୍ରେଣୀର ନୃତ୍ୟ ରହିବ ମନ ସରଗ କରି ମୋହିତ କେଲା ।

ଗଙ୍ଗା ।— ସଖି !

ଉଦ୍ୟାନ ବାଟିକା ନାଟିକା ରୂପରେ ଫୁଲମାନେ ଖେଳ ହୋଇ ।
ହୁଙ୍କାଟିକାଟିକା ଫୁଲର ସୁଗନ୍ଧ ଘୋଷ୍ୟନ୍ତି ରୂପେ ଶୋଭେ ॥
ଫୁଲର ଲଜ୍ଜା ପଲକ ଖାଇଲା ଗୋଲାପ ଉଠାଇ ସଭବରେ ।
ନବବଧୂ ରୂପେ ଚଳ ଯାଇଁଲାଗେ ମଳୟ ବୋଝ ଥରେ ।
ମୁଗ୍ଧା ନବଜନା ଭ୍ରମର ସେବତୀ ମୂର୍ଛିତା ଉତ୍ଫୁଲ୍ଲ ଭଲ ।
ଉତ୍ସବ ସୌରଭ ସଖୀ ଜାଣିଶର ଶୋଭତେ ଯାଏ ବନ୍ଧୁର ॥
ଜାଣ ଉଲଫୁଲ ଜଣ୍ଡ ହସିବାର ଜଗୁନ ଅପସ୍ମରା ।
ସ୍ମିତାଳଙ୍କାରେ ଅସ୍ତ୍ରି ଚଣାଣି ସୁଷମା ଜଗତବନ୍ଦା ॥
ସୁନାରି ସୁହାସ୍ୟ-ନିର ଶୋଭା କରି ରମ୍ଭା ନବରଙ୍ଗ ସଙ୍ଗେ ।
ମାଧବୀ ମାଳତୀ ଚରଣରେ ଲୋଟି ଭୂଷଣ ପାଇବା ଲାଗେ ॥
ମଲ୍ଲିକା ମାଳତୀ ଲେଖିକା ରଚନା ସହର ମନ ଯୋଗାଏ ।
ଲୁଚି ଜାଣ ସେଥିର ଉଦ୍ୟାନର ଦେଇଟିକା ଯେଉଁ ଏ ଉଙ୍କାରେ ଶୋଭେ ॥
ଜାଇ ଜୁଇ ଜାଳ ଜାଣିବାର ଉଠିଛି ଚାଲିକା ଏକା ଏଠାରୁ ।
ଜୀବନ-ଜାଲତା କୁସୁମ ଯୋଗ୍ୟାଳିକା ମାଗୁଅଛି କେବଳ ଠାରୁ ॥
କାମିନୀ-ବଦନା ମୋହ ନଏ ମନ ଦାମେ ବାସେ ରଙ୍ଗେ ଜାହିଁ ।
ଗନ୍ଧରାଜର ବଢ଼ି ନ ବଢ଼ୁଣ ସଖିଏ ପଢ଼ିଲେ ଧାଇଁ ॥
ଚିବନ-ଚୂର୍ଣ୍ଣିକା ଫୁଲଗଣେ ଅଳ ଫୁଲ ଉଠୁଅଛି ଗନ୍ଧ ।
ସେବତୀ-ଗଣିକା ଅଶୋକଚମ୍ପିକା ଗନ୍ଧ ପାଉଅଛି ଭାବ ॥
ଚମ୍ପା-ଯାତିକା ହସିକା ଗଣିକା ସଙ୍ଗେ କେତେ ଛିନ୍ଦ ଜାହିଁ ।
ସବୁ କଥା ଦେଖ ପୁର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ରେ ଗୁଣେ ସଖି ମେଲେ ମନ୍ଦ ଯାଉ ॥

ମାଧ ।— ଆକାଶ ଉପରେ ମାଳ ରଙ୍ଗର ତାହାଙ୍କୁ ଗଢ଼ିଲ୍ ନାହିଁ ।

ମାଳ ।— ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଦେଇ ରୂପ ଠିକ କରିଦେଲ, ଅଙ୍ଗ କୁ ଭାଇବାରେ ଭଲ !

ଲୀଳା ।— ଦେବେବ ଭାଇଗଲ—

ମାଧବୀ ମାଳତୀ ସେଠେ ଲଗୁ ସଖି ରମ୍ଭା ଏକା ଉଠି ଗାଡା ।
ଜାଇଁଗରୁ ଖିଳା ମିଳେ ଯଥାର୍ଥରେ ଶୁଣେ ମଞ୍ଜୁଳାଥ ଗୀତା ॥
ଗୁବର ଫୁଟିକା କହୁାର ଦେ ପାରେ ଚିବନ-ଚୂର୍ଣ୍ଣିକ ଦେହ ।
ଅଳକ-ବାଟିକା ଭ୍ରମର ଦେ ପାରେ ଗାଠାରେ ମ ଗଲ ସ୍ନେହ ॥

ମାଧ ।— ଦେଖ ଚଉଛ ସଖି !

ମାଳ ।— ଏଥର ରମ୍ଭାର ହାଲ !

ଚମ୍ପା ।—(ବାତାୟନ ଦେଇ ଦେଖି) ଚମ୍ପା ହାତକାର ଗାର୍ହି କହେ—

ଯା ଦେଖି ଜୀବନ ସୁଖରେ ସାପନ ଫୁଲୁଛି ନୟନାନନ୍ଦ ।
ଅତୁଳ ପ୍ରେମର ଛବିପରି ବଢ଼ୁ ଅଖଣ୍ଡ ତାହାର ପ୍ରୀତି ॥
ଉଷାଦାରେ ଯାଉ କଷ୍ଟିକା ଗଠିତ ବରଦ ଧନ୍ଦ ଯା ପାଲେ ।
ସଲ-ଭୁଲାଇବା ମଣି ଲଲାଟିକା ଘର ଦେବ ଭାଲୁ ସଂସାରେ ॥
(ନେପଥ୍ୟେ ବଜାଇ ଗୀତ)

ରାଗ ଭୃଙ୍ଗଅଷ୍ଟ—ଏକତାଳୀ ।

ଅଟେ ବିଶ୍ୱମଣି ! ତୋକାଠାରେ ଯାଇଅଛି ମନ ଲାଗି ॥
ଏ ନେଇ ଜଗତ ଭାବନ ସ୍ୱର୍ଗଧାମ । ତୋଷ୍ଟି ନୟନ ମୋହୁଅଛି ମନ ।
ତୁ ଥିଲାଲୁ ବିନା ତାହାର ମହିମା କ ଥିଲେ ଯେତେ କି ମନ ଭଜି ।
ଅଟେ ଜୀବଧନ ! ଭଲ ଥିଲେ ସଂସାରର ଶୂନ୍ୟ ମନ ॥
ତୋର ପ୍ରେମଭଣ୍ଡି ସୁଧାପାନ । କର ଭାଲୁ ନାହିଁ ଏ ସଂସାର ।
ନୟନ ବସ୍ତୁକ ପୁଣ ଜଣି ! ଲୁଣ୍ଠୁଥାଉଁ ସହେ ଦବାନଳି ।
ତୋର ଭୁବନ ଛୁଟିଲୁ ନିର୍ମଳ ପୋଷ୍ଟ ସଦ୍ୟୋଗର୍ଭି ଜଗଜ୍ଜନ ।
ଅଟେ ଗର୍ବଧନ ! ତୋତେ ମୁଣ୍ଡ ଥାନ୍ତୁ ଦିଅନ୍ତୁ ଭଗବାନ ॥

{ ଯନ୍ତ୍ରାଦି ସଙ୍ଗେ ମାଧବର ପ୍ରବେଶ ।

ମାଧ ।—ବାଃ ବୋଲିଛି ! ଚମ୍ପା କ ବେନେ ସଙ୍ଗୀତ ଶିଖିଲେଣି, ଆଉ କିଏ ଏ
ଭବେ ଉତ୍ତମାକୁ ଶମତାଇ ଦିଅନ୍ତା !

ଲୀଳା, ମାଳ, ମାଧ, ଚମ୍ପା ।—(ଉଠି ଦଣ୍ଡାୟମାନ ।)

ମାଧ ।—ବସ ବସ ସମସ୍ତେ—ମୁଁ ସଙ୍ଗୀତର ଶବ୍ଦ ଶୁଣି ଏଠିକି ଉଠିବ ହୋଇ ଆସିଛି !

ଲୀଳା ।—ସ୍ୱାମୀ କି ?—(ଅଗ୍ରସର ହୋଇ) ଏହି ପୀଠରେ ବସ ।

ମାଧ ।—ଅଛନ୍ତି, ବସିବ ନାହିଁ ? (ଅନ୍ୟ ପୀଠରେ ବସି) ତୁମ୍ଭେମାନେ ବସ ।

ଲୀଳା ।—(ଉପବେଶନ କରାଇ) ତୁମ୍ଭର ସେବରେ ନାହିଁ—ତୁମ୍ଭେ ଏତ ଛିଣ୍ଡ
ଭିତରରେ ବସ ଯାନ୍ତ୍ରକେଣ୍ଡ କଷ୍ଟର ଏହା ମୋଟେତ ଦଣ୍ଡାସ ଯାନ୍ତ
ନାହିଁ ।—ଦେବ ରକ୍ଷା ଏ !

ମାଧ, ମାଳ, ଚମ୍ପା ।—(ଉପବେଶନ ପୂର୍ବକ) ଏକ ଯୋଗରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ଥିଲୁ ।

ଲୀଳା ।—ମୁଁ ଏ ବାଟିକାରେ ବନି ସର୍ଗୀମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ କଣାବାର୍ତ୍ତା ହେଉଥିଲି—ତଣ୍ଟା ।
ଏମି ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଦେଖ ପୂର୍ବପୁରୁଷରେ ନୟାନନ୍ଦ ଅପୂର୍ବ ସୁଖର
ଆୟୋଜନ କରନ୍ତେନି ।

ମାଧ ।—ସଖି ଧନ୍ୟ ଶୁଣୁଛୁ ! ଶୁଣ କରୁଛନ୍ତି !—ଅହମ୍ମ ଗୋଲାପ ପୁଷ୍ପର ବୃନ୍ତରେ ଉପୋଷ୍ଟ ରେଖ ରେନ୍ଦ୍ର ମଳିନ ଭ୍ରାନ୍ତ ହୋଇଗଲ । ଚନ୍ଦ୍ର ବାୟୁସେବନ କରୁବାକୁ ଆସି ମାଳତୀକୁଞ୍ଜରେ ବସି ମନମୋହନଙ୍କ ସ୍ମରଣ ଶୋଭାର ସେବନ କରୁଥିଲି ଏହି ସମୟରେ ତୁମ୍ଭେ ସଖୀମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ଆସି ଫୁଲ ତୁଳିବାକୁ ବସିଲ—ମୁଁ କି ଭଙ୍ଗ ଦେଖୁଛୁ !—କାହିଁ ଅନ୍ୟାୟ ହୋଇଛି କି ?

ଲୀଳା ।—କାହିଁ ଅନ୍ୟାୟ ହୋଇ ନାହିଁ—ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ତୁମ୍ଭର, ଯେତେବେଳେ ଇଚ୍ଛା ବନ୍ଧୁଜନରେ ଅଭିସାରରେ ଅନୁମତ ଦେଇଛନ୍ତି । ସତରଞ୍ଚ ବଗିଚାର ପୁଷ୍ପମାନଙ୍କର ସଙ୍ଗ ଦେବୁରେ ପ୍ରଧାନ ସଙ୍କଳ୍ପ ଦଶ୍ଚିତ ଅଛୁ । ସେ ଭଷ ପଦ୍ମର ବଳମାନ ତାହାଙ୍କ ସହ ନେମନ୍ତ ନିର୍ମଳ ଥିବାରୁ ବଗିଚାର ମଧ୍ୟ ନାନା ହୃଦୟରେ ସଦାଳାପ କରୁ ଦଇଥର ପୂର୍ବବର ହିଁ ହେବେ । ଯେତେବେଳେ ଇଚ୍ଛା ହେବେତେବେଳେ ଆସି ବାୟୁସେବନ ଅଥବା ଆଳାପସମ୍ଭାଷଣ କରୁବାସଲରେ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ କିଏ ମନା କରୁପାରେ ?— ଅଜ୍ଞାତ ଭୁଲଗଲ ନୂଆ ଯେ ଦାସ ହେବ ନାହିଁ ।

ମାଧ ।—ଏ କଥା ଶୁଣି ମୋର ପ୍ରାଣ ଶୀତଳ ହେଲା ! ତୁମ୍ଭର ଅବକାଶ ସେହି ଅନୁରାଗଣୀ, ତେବେ ଆଗପରଭବିଷ୍ୟତ ଦେଖୁ ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ପ୍ରବେଶ କରିବେ ମୋହିତ ହୋଇଯାଏ !— ଓ ରମ୍ଭା, ହଣ ଶୁଣୁଛ !— ତୁମ୍ଭର ସେହି କଥା ଗାଉଥିଲ !

ରମ୍ଭା ।—ମୁଁ ତ ସେହିଭଳି ଗାଉଥିଲି, ଆଉ ସେହି କଥା ସବୁବେଳେ ମନେ ମନେ ଗାଉଛ ।

ମାଧ ।—ସଖୀ ଅନୁମତ ଦେଲେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଗାଇବ କି ?

ଲୀଳା ।—ମୋର ଅନୁମତିର ପ୍ରୟୋଜନ ନାହିଁ । କେବଳ ଭାଇ ଅନୁମତ ବିନା ତମେ ସଖୀ ଏଠାକୁ ଆସି ଗୀତ ଗାଇ ନାଚୁଥରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଗାଇବ । ତୁମ୍ଭେମାନ ଅନୁମତ ବିନା ଆସିଛ—ଆଉ ଶୀତଳାଙ୍କ ଅନୁମତ ନେଇଛ କାହିଁକି ?

ମାଧ ।—ମୁଁ ଆସିଲ ।

ରମ୍ଭା ।—ଆମ ସଖୀଙ୍କି କେହି ଉଠାଇବ ପାରିବେ ନାହିଁ ସଖି ! (ଗେଉଟଙ୍କ ବଜାଉ ଅଛି)—

ଭୈରବୀ ମିଶ୍ର । ତାଳ ଝପ ।

ଗ୍ରହେ ନୃପସୁନ୍ଦର ନାବ ଶଶ୍ରି କ ।

କେହି ଦେଖିଲ କେହି ଭାବ ଜାଗର । ଶୋଭା ।

ସବୁଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଅଛୁ ଭାଇ ମେଳରୁ ନ ଆସେ,
ଫଳାଫୁଲ ଖଣ୍ଡ ରାଜ୍ଯ ସକଳେ ଛଡ଼ାଇନ ।
ମେଘରୁ ଜୀବନସଙ୍ଗୀ ନାରୀମଣ୍ଡଳେ ମଣି
ସୌଭାଗ୍ଯବତୀ ମୋହେ ଆହାର ଭଣି
ଚନ୍ଦ୍ର-ତାରା-ମଣ୍ଡଳୁ ଅନ୍ତର ମେଘରୁ ଭଣି
ଆତ୍ମ ଶରଣ ଦାତୃ ଅଧିକ । ୧ ।
ଲୁପ୍ତସଙ୍କଟରୁ ନୃପତେ ଦାସ ବନ୍ଧୁର
ସୁଖ ଶାନ୍ତରେ ଆଉ ବିଶ୍ୱସାର
ମେଘ ବୃକ୍ଷ ଦେବ ସୁରୁ ପୁଣ୍ୟ ଜନନ ମନ୍ତ୍ର
ପ୍ରେମମନ୍ଦିରର ଧାରେ ଜଳୁଛନ୍ତି କାନନରୁ
ଲୀଳାଖେଳା ଯାହାର ଅଟଳ ଅଛି ସ୍ୱପ୍ନ
ବ୍ୟାପି ଅନନ୍ତ ଦକ୍ଷିଣରେ । ୨ ।
ସୁଲକ୍ଷଣା ସଖୀ ଲୀଳାବତୀ-କଥାର
ନ ଥିଲୁ ଭାବି ନ ଘଟାନ୍ତର ସଂସାର
ଭୂଷଣଙ୍କୁ ଲଭାଇ ଲଭନ୍ତି ଶାନ୍ତି ନାଥ
ସଖୀସଙ୍ଗ ମେଳରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଜନନ ଜାଣ
ସହିଲ ନ ଭଣାଇ ଦେବେ ଲାଭାଲୁ ନାଥ
ଭଲର ଭାବ କୁଳ ଗଭୀର । ୩ ।

ସାଧୁ ।— ଆଉ ଉତ୍ତମ ଶୀଳ ହେଲା ।

ଶୀଳା ।— ଯାଇ ଶୁଣିବ ନାହିଁ ?

ସାଧୁ ।— ଆଉ ନ ଏଠାରେ ନାହିଁ

ଶୀଳା — ଆଶି ଦେଖ । ସଖି ମାଧବ, ସଖି ମାଳତୀ, ତୁମ୍ଭେ ଦୁହେଁ ଯାଇ ଶାନ୍ତି ଘର ଘୁଞ୍ଚି ଅଣ ।

ମାଧ ।— ଫୁଲମାଳ ?

ଶୀଳା ।— ସେହି ଯାଁତ ନୂଆରେ ଭଣି ଯାଉ—ପୁଣ୍ୟାହ ସରଗଲି ।

ମାଧ, ମାଳ ।— ହେଉ । (ଫୁଲମାଳ ଯାତ ନୂଆରେ ଭଣି ଗୁନ୍ଥିବା ।)

ସାଧୁ ।— ଆଚ୍ଛା ଏତା ଶ୍ରୀ ଜନ୍ମଲଗ୍ନରେ ଦେଖୋଇ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଦେଖିଲେଣି ?—ମୁଁ ଶୁଣି ବଡ ମେଲୁ ଦେଖିବାକୁ ଆସି ନାହିଁ ।

ଶୀଳା ।— ସେ ବଡ ଯଶସ୍ୱିନୀ ଦେଖିଥିଲ । ଅଛି ଦେଖିଲେଣି ଓଡ଼ିଆ । ମୁଁ ଯାଇ ସବୁ ବୁଝି ଦେଖିବ ସେହିଠାରେ ଅଥବା ଅନନ୍ତ ଜନକୁ ଦେଖିବି

ଯେତ୍ତେର ତର ଭାବ ଅଛି । ପୁସ୍ତକର ବିଷୟ, ମୁଁ ଦେଶୀୟ ମାଷ୍ଟରେ ଯେମନ୍ତ ବାଲ୍ୟ ଶିକ୍ଷା ଯେମନ୍ତ ଅଥବା ସମସ୍ତେ ଉଲମାଷ ଜାଣି ନ ହେଉ ଅଛନ୍ତି ।

ମାଧ ।— ଅଛିଟେବେ । ଯେଉଁମାନେ ଦେଶକୁ ଛନ୍ତି ଉଦ୍ଧାର କେମନ୍ତ ମହିମା—ଯେମନ୍ତ ତୁମ୍ଭେ ବାଲବିଧବା ବିବାହ ବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ ଶାସ୍ତ୍ରକୁ ସାର୍ଥକ କରୁଛ, ଯେମନ୍ତ ତୁମ୍ଭର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟଗୁଣରୁ ଉଦ୍ୟୋଗପ୍ରେଷ୍ଠୀ ଦଳର ଲୋକମାନେ ଶକ୍ତିର ହୋଇ ଦଳେ ଥାଇ ବଣତ୍ୟାଗରେ ଲୁପ୍ତ ତୁଚ୍ଛଲାଘବ ହୋଉଛନ୍ତି । ଯେତେବେଳେ ସମସ୍ତ ଦଳର କନ୍ୟାମାନେ ପାଠ ପଢ଼ିବେ, ଯେତେ-ବେଳେ ଗୋଟିଏ ହୋଇ ଅଥବା ଅଶିକ୍ଷିତା ନ ରହିବେ ସେତେବେଳେ ବଦ୍ଧାଳ ଗୌରବକୁ ବଢ଼ାଇବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ବଳି ବାଲ୍ୟବିବାହ ଉଦ୍ଧାର ହେବ। ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ବାଲବିଧବାର ସଂଖ୍ୟା କମି ହେବ ଏବଂ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ବିଧବାଙ୍କ ପରିଣାମ ମଙ୍ଗଳ ହୋଇ ସମାଜ ନାନା ପ୍ରକାର ପାପରୁ ମୁକ୍ତ ହେବ । ମୁଁ କଲିକତାରେ ଥିଲାବେଳେ ସ୍ତ୍ରୀଶିକ୍ଷା ଚଳାଇବାର କେତେ ପାଞ୍ଚ ପାଞ୍ଚ ଥିଲି । ସେତେବେଳେ ଭଲେ ଜାଣିଥିଲି କି ତୁମ୍ଭ ଭଳି ଉଦାର ଚରିତା ଲକ୍ଷ୍ମୀ-ସ୍ୱରୂପିଣୀର ବରିପୂର୍ଣ୍ଣ ସାହାଯ୍ୟ ପାଇ ଏତେ ସତ୍ୱର କାର୍ଯ୍ୟ ଦେଖି ପାରିବ ?

ଲୀଲା ।— ନାହିଁକି ? ତୁମ୍ଭେ ମୋର ଏବ କଲିକତାରେ ଥାଉଥ। ସ୍ତ୍ରୀଶିକ୍ଷା ନୋହିଲେ ଦେଶର କେବେ କହୁ ଉନ୍ନତ ହେବ ନାହିଁ ବୋଲି ମୋର ଧାରଣା ବାଲବାଳି ହେବା ସମୟରୁ ମୁଁ ବଦ୍ଧକର ରେଖିଥିଲ ।

ମାଧ ।— ଦେଖିଛ ସତ, ମାତ୍ର ଲେଖାରେ ଆଉ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଅନେକ ସ୍ଥଳରେ ପ୍ରଭେଦ ଦେଖାଯାଏ । କେବଳ ସ୍ୱାମୀ ଏବ ଯେ ତୁମ୍ଭଠାରେ ସାର୍ଥକ ହୋଇଛି, ଏହା ମୁଁ ଜାଣି ନ ଥିଲି । ଏଠାକୁ ଆସିବା ଦିନରୁ ଦେଖୁଛି ତୁମ୍ଭର କଥାରେ ଆଉ କାର୍ଯ୍ୟରେ କିଛି ମାତ୍ର ଅମେଳ ନାହିଁ ।

[ମାଧବର ଯାଦବଙ୍କ ସହିତ ପ୍ରବେଶ ।

ମାଧ ।— (ଯାଦବାଙ୍କ ସାଧବ ଅଗେ ଥୋଇଦେଇ) ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ଅସି ଯଶୁର ମୁଳଦର ଦେଖିବାକୁ ଶଲେ—ତୁମ୍ଭୁହଙ୍କ ଯିବାପାଇଁ କହୁଛନ୍ତି ।

ଲୀଲା ।— (ବ୍ୟସ୍ତଭାବେ) ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ?—ମାଳତୀ ତୁମ୍ଭେ ଜାଣ ?

ମାଧ ।— ମାଳତୀ କଥା ଉଠିଲେ ଅଛି—ମୁଁ ଆଗେ ବାର୍ତ୍ତା ଦେବାପାଇଁ ଚାଲି ଆସିଲି ।

ଲୀଲା ।— (ମାଧବକୁ ଯାଇ ଦେଇ) ତୁମ୍ଭେ ମୁଳଦର ଦେଖିଯିବ ?—ଯେମନ୍ତ ଶରୀରେ ବେଶ—ମନକୁ ଆସୁଛ ?

ସାଧ ।— ଆଉ ସମ୍ଭବାଲୁ ଅଛୁ ! ମୁଁ ଜୀବନରେ ଅନେକ ଧନ ଦେଖିଛୁ ମାତ୍ର ଏମନ୍ତ ଧନରେ ଏବେ ସୁଦ୍ଧା ମାତ୍ର ଏତେ ସୁନ୍ଦର ଘରଟିଏ ଦେଖି ନାହିଁ ।—ଘଣ୍ଟାମିନିଟ ଭୁଲ ଥିଲା । ସଂଶୋଧନ ହେଲାଣି ?

ଲାଲା ।— ଆଜ ବାବୁରେନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଉକ୍ତିନସ୍ପୁର ସାହେବଙ୍କଉରେ ବସାଇ ଆସିଛି—ସିନେମାର ଧନ ହେଲାପରେ ସେ ତେବେ ଆସି ମୋତେ ଭେଟନ୍ତେ ।

ସାଧ ।— କେତେ ଠିକ୍ ହେଲା ?

ଲାଲା ।— ଫୁଲବାର ଲକ୍ଷେଟଙ୍କା ଆଉ ଗ୍ରନ୍ଥାବାସ ପଚାଶହଜାର ।

ସାଧ ।— ଉଦ୍ଧରଣ ଓ ସୁଦ୍ଧ ହାଲିସ୍ପୁ ଲକ୍ଷେ ଟଙ୍କା ।

ଲାଲା ।— ମୋର ରହିଁଲେ କଲେ ସନ୍ତୋଷ ନାହିଁ । ମୂଳ ଯଥାସର୍ବସ୍ୱ ଏଥିରେ ଉତ୍ସର୍ଗ କରିଛି—ଦୁଃଖିନାଇ ଧନ ଭଗବାନ୍ ଶିକ୍ଷା କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲଗାଇଲେ, ମୋର ଏଥିରେ ମୋକ୍ଷାନନ୍ଦ ଲାଭ ହେଉଛି ।

ସାଧ ।— ତୁମ୍ଭେ ମାନବ ନୁହ—ଦେବ ! ସାହେବମାନେ ତୁମ୍ଭର ଯେ କେତେ ପ୍ରଶଂସା କରନ୍ତି ତୁମ୍ଭେ ଜାଣ ନାହିଁ । ସେମାନେ କହୁଛନ୍ତି ଯେ ଜଣେ ଗାଉଁଲି ବ୍ରାହ୍ମଣକନ୍ୟା ବଂଶଜଙ୍କର ଏତେଦୂର ଯାଉଦର୍ଶିତା ଲାଭ ଦେଶୋନ୍ନତିକର ଏତେ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲାଗିବା ସ୍ୱପ୍ନରେ ସୁଦ୍ଧା ଅନୁଧ୍ୟାନ ନଥିଲେ ! ଗବର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ କଲେଜଙ୍କର ଓ ଅର୍ଥଶାସ୍ତ୍ରର ଶିକ୍ଷା ହେବାପାଇଁ ଦାନ ଦେବାକୁ କହୁଥିଲ ତାହା ଠିକ୍ ହେଲା ?

ଲାଲା ।— ମୁଁ ସ୍ଥିର କରିଛି ଯେ କଲେଜକୁ ଦୁଇଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ଦେବି । ପ୍ରାଥମିକ ଶିକ୍ଷା ସକାଶେ ଉତ୍କଳର ନାନାସ୍ଥାନରେ ବିଦ୍ୟାଳୟ ଘର ଓ ଗ୍ରନ୍ଥାଗାର ସକାଶେ ପାଞ୍ଚଲକ୍ଷ ଆଉ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଶିକ୍ଷାର ଘର, ଯନ୍ତ୍ରାଳୟ ଓ ଗ୍ରନ୍ଥାଗାର ସକାଶେ ଦଶଲକ୍ଷ ଲାଗିବ ।

ସାଧ ।— ଟଙ୍କା ପାଇବଇ ?

ଲାଲା ।— ହେ ସ୍ୱଜନ ! ତୁମ୍ଭେ ନ ଜାଣ । ଯଥେଷ୍ଟ ଟଙ୍କା ମୋ ହାତରେ ଅଛି—ଜ ହେଲା ଦେଲାକୁ ଦ୍ୱାରଦ୍ୱାର ବୁଲି ଚାନ୍ଦା ଉଠାଇବ । ଜଣେ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକ ଉଦ୍ୟୋଗ କରୁଥିବା ଦେଖି ଅବଶ୍ୟ ସମସ୍ତେ ଯଥାସାଧ୍ୟ ସାହାଯ୍ୟ କରିବେ । ମୋର ଏତେଦାର୍ଯ୍ୟ ତୁମ୍ଭର ସହାୟତାରୁ ବିଶେଷରୂପେ ହେଉଛି ଆଉ ବାବୁରେନ୍ଦ୍ର, ଅବନନ, ଅମିୟ ଓ ନୀଳକଣ୍ଠ ପ୍ରଭୃତି ଶିକ୍ଷିତ ଧନୀଲୋକ ସହଯୋଗୀ ପ୍ରାଣପଣେ ମୋତେ ସାହାଯ୍ୟ କରୁଛନ୍ତି ।

ସାଧ ।—ଦୁଇବର ଜବଲୁ ତୁମ୍ଭର ସାଧନା ଫଳବତୀ ହେଉ ।

ଲାଲା ।— ମୋର ସଂସାରରେ କେହି ନାହିଁ । ବୋଲି ଧନ ଦେଇ ସଂସାର ପୂଜ୍ୟ

(ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାନ ।)

ସାଧ ।—ମୁଣି ଜାଣିଲ ?

ମାଧ ।—ଛି ସଖି, ଭଲକଥାର ପରିଣାମ—କଥା କହନ୍ତୁ କହନ୍ତୁ ଜାଣୁଛ ! (ବସ୍ତ୍ରାଞ୍ଚଳରେ ମୁହଁ ଘୋଡ଼ାଇଦେବା) ।

ଲୀଳା ।—ମୋର ସଂସାର ଶୂନ୍ୟ ହୋଇଥିଲା । ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ଅଦର୍ଶନହେତୁ ମୋର ହୋଇ ମନ୍ଦିର ନିବେଦନ ଅଭାବୁ ଯେମନ୍ତ ମୋତେ ସଂସାରର ଦୁଃଖ ଭୋଗୀ କରିବାପାଇଁ ଏ ଦେଶକୁ ଆସିଥିଲେ । ସେ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ସଖୀ ଆଉ ଏ ସଖୀମାନଙ୍କୁ ଛାଡ଼ି ହେଲ ମୋତେ ବିଦ୍ୟାଳୟର କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲଗାଇ ଦେବାକୁ ମୁଁ ଜୋର କରି ଚାହିଁରେ ବଳ ଦେଇଛନ୍ତି । ଭଗବାନ୍ କରନ୍ତୁ ମୋର ଯଥାସର୍ବସ୍ୱ ଭକ୍ତିରେ ଲାଗି ମୋର ଜୀବନ ସାର୍ଥକ କରୁ ।—ଏହା ଆମର ସ୍ୱଭାବ ସୁନ୍ଦର ଭୁକ୍ତିମାନଙ୍କ ପର ସ୍ୱାର୍ଥୀ ନୁହର ମିଳିବ ନାହିଁ ।

ମାଧ ।—ତା ଠିକ୍—ସେ ନ ଥିଲେ ଆଉ ସୁନାସ୍ତ୍ରୀ ଏ ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ଦାସ୍ତରେ ଲଗାଇ ଦେଇ ଗଡ଼ି ଦେଇଥାନ୍ତେ । ଦେଖୁନ ଜେଜେ ଜେଜେ ଧନମାନେ ସୁନାସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ହାତରେ ମନ୍ଦମାନ୍ଦ ହୋଇ ଦୁଃଖନିଷ୍ଠ ଘରକରେ ଛଟପଟ ହେଉଛନ୍ତି । ଭୁକ୍ତିବିହୀନ ଆଗରୁ ହେବାରୁ ଆଉ ତାଙ୍କ ମୁଁ ଯୋଗ୍ୟପଦର ଯୋଗ୍ୟ-ପଣୀ—ଆଗରୁ ସଙ୍ଗିନୀ । ସେ ମୋତେ ଯାଉଁ ବଳ ଅଧିକ ଦେଇଛନ୍ତି । ଭଲ ଏବେ ଏଠାକଥା ବଢ଼ାଇ ବିଦ୍ୟାଳୟ ଭୁବ ନୂଆଁକରିବା—ସ୍ୱାମୀ ଅଭାବଥିବେ ।

ଲୀଳା ।—(ଲଜ୍ଜି) ଜାଣ ନ୍ତୁ ।

ମାଧ ।—ଆଉ ଘୁରିବାକୁ ?

ଲୀଳା ।—ଭଲ ମନେ କଲ । ସଖି, କ୍ଷତି ନାହିଁ ସୁଦ୍ଧା କରୁ ଶାଳକିବାରୁ ଭଲ ନୁହେ । ଶୋଇଛ ଏ ବାଡ଼ ତାଙ୍କୁ ପଚାରିଦେଇ—ଆଉ ହାରିଛ ମୁଁ, ସଙ୍ଗେ ଦେଖିବ, ବିଦ୍ୟାଳୟ ଗୁରୁଙ୍କର ସ୍ୱାମୀଙ୍କୁ ପଠାଇଦେବ ।

ରାଧା ।—ଏ ଅଟଇ ଭଲ ।

ମାଧ ।—ମୁଁ ଏହି ଫୁଲଗୁଡ଼ା ନେଇ ଥିବ ହେଉଥିଲି । (ଫୁଲହାରଟିଏ ସାଧବଙ୍କ ଗଳାରେ ଲମ୍ବାଇ ଦେଇ) ଭଗବାନ୍ କରନ୍ତୁ ସଖୀଙ୍କ ପ୍ରତି ଭଗବାନ ତୁମ୍ଭର ଅନୁଗ୍ରହ ଅଛି ଏବଂ ସଂସାରରେ ତୁମ୍ଭର ଯଶଃସୌରଭ ଚତୁର୍ଦ୍ଦି-କରେ ବିସ୍ତାର ହେଉ ।

ସାଧ ।—ମୋର ଏତେଦୂରର ସୌଭାଗ୍ୟ ହେବ ବୋଲି ମୁଁ ଏଠାକୁ ଆସିଲାବେଳେ ଅନୁମାନ ମୁଦ୍ଧା କରି ନ ଥିଲି ।—ତୁମ୍ଭ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ମୁଁ ଏଥିପାଇଁ ଧନ୍ୟ-ବାଦ ଦେଉଛି । ଭଗବାନ୍ କରନ୍ତୁ ସଖୀ ମୋଠାରୁ ଅଧିକ ଯତ୍ନରେ ଗୁରୁ କରୁ ଜନ୍ମଭୂମିକୁ ଧନ୍ୟା କରନ୍ତୁ ।

ଚମ୍ପା ।—ତୁମ୍ଭର ତୁଣ୍ଡ ସୁତୁଣ୍ଡ ହେଉ ।

ମାଧ ।—ତୁମ୍ଭର ତୁଣ୍ଡରେ ଫୁଲଚନ୍ଦନ ପଡ଼ୁ । (ଅନ୍ୟ ଫୁଲହାର ଉଠାଇନେବା ।)

ଲୀଳା ।—ଏସ ଉତ୍ତର ହେଉଛି ।

[ଅଗ୍ରେ ଲୀଳ ବତୀ, ତତ୍ପଶ୍ଚାତ୍ ମାଧବୀ, ଚମ୍ପା ଓ ସାଧ୍ୱୀ
ବର ପ୍ରସ୍ଥାନ ଓ ଅଦୃଷ୍ଟଭୂମାସ୍ୱାମୀମାନଙ୍କର ଗୀତ ଗାଉ ଗାଉ
ପ୍ରବେଶ ।

ଅ, ଭୂ, ।—(ନୃତ୍ୟ ସହିତ ଗୀତ ।)

ସ୍ୱଦେଶୀ ଜିନିଷ । ଚାଲ ଦେଶମାତା !
ବିଦ୍ୟା-ଦାନଠାରୁ ଦାନ ଆନ ।
ଜଗତ ସୁଗତି-ମୁକ୍ତି-ବିଧାନ । ଘୋଷ ।
ବସନ-ଭୂଷଣ—　　ଅନ୍ନ-ଅନ୍ନଦାନ
ଯେତେ ଯା କରବ　　ହେବ ଅକାରଣ,
ବିଦ୍ୟାରେ କରିବ　　ସୁଫଳ ମିଳିବ—
　　ଗଳନ-ପାଳନ-ଧାରଣ-କାରଣ । ୧ ।
ସଞ୍ଚିତ ସମ୍ଭାର　　ଶିକ୍ଷାସ୍ରୋତରେ ସାର,
ଜାଗେ ଉଷାର　　ସୁଧାଂଶୁ ପ୍ରକାର
ଦଲାକ୍ଷୀୟୁଁ କଲା ଲଭିବ ବସ୍ତ୍ରାର
　　ନିସ୍ୱଣ-ଘୋଷଣ ଅଧାନ-ଘୋଷଣ । ୨ ।
ସଂସାରସ୍ରୋତରେ　　ଖାଇ ଶିକ୍ଷା-ଶିକ୍ଷା,
ନର ଦେବତ୍ୱଶ　　ସଙ୍କେ ମଣି କଳ,
ସଫଳ ଜନମ　　ହେବ ଦ୍ୟେକ ଦ୍ୱିଜ—
　　ଶ୍ୟାମଳା-ବିମଳା-କମଳା-ନିଧାନ । ୩ ।

ଯବନିକା ପତନ ।

ତୁମର ଭଲ ହେବ । ଯେଉଁ ଦିନ ପତ୍ନୀଶୁଶ୍ରୂଷାରେ ମନ ନ ଦେବ ସେଦିନଠୁଁ ମୁଁ ତୁମ ମୁହଁ ଚାହିଁବ ନାହିଁ ।

ଦେଶ୍ରୀ ।—ଆମେ ଖଣ ଜାଣୁଁ, ପତ୍ନୀ ଶୁଶ୍ରୂଷା କରିବୁ—ଭଲ କହୁଁ ।—(ଅନ୍ୟ ଯୁବକଯୁବତୀମାନଙ୍କୁ ଅନାଇ) କି ?

ଅନ୍ୟ ଯୁବକଯୁବତୀଗଣ ।—(ହାତ ଟେକି) ସମସ୍ତେ ଏହିପଣ କରୁଛୁଁ, କରୁଛୁ, କରୁଛୁଁ ।

ଲୀଳା ।—ଭଲ, ତୁମମାନଙ୍କ କଥାରେ ମୋର ବଡ଼ ସନ୍ତୋଷ ହେଲା—ମୋର ପ୍ରାଣ ଶୀତଳ ହେଲା !

ମଙ୍ଗ ।—ହେଇ ସାହେବ ଆସିଲେ—ଆଜ ନୂଆ ଚିଜ ଅଛନ୍ତି ।

[ସାଧୁଙ୍କର ପ୍ରବେଶ ।

ଯୁବକଯୁବତୀବୃନ୍ଦ ।—(ହାତ ଉଠାଇ) ନମସ୍ତେ !

ସାଧୁ ।—(ହାତ ଉଠାଇ) ନମସ୍ତେ ! ନମସ୍ତେ ! ତୁମେମାନେ କଣ କରୁଛ ?

ଦେଶ୍ରୀ ।—ଆଉ କଣ କରୁଛୁଁ, ଆମର ଜାତ ଗଲାଣି, ଠାକୁରାଣୀ ଆସି ପାଠ ପଢ଼ା ଲଗେଇଛନ୍ତି ।

ମଙ୍ଗ ।—ସାହେବ, ଚଳେଇ ଆମ ଦେଶୀ ବେଶରେ ଭଲ ଦିଶୁଛ ।

ସାଧୁ ।—ମୁଁ ତ ଦେଖିଲି କି—ତୁମର ଭିତରୁ ଜଣେ ।

ଶାନ୍ତି ।—ତୁ ଜାଣେ ବୋଲି କହିବାରୁ ସାହେବ ହେଉଛ, ଆମ ଜାତି ଆସିଲେ ଏହି ବେଶରେ ସବୁବେଳେ ଆସିବୁ ।

ଶୁଣ୍ଡ୍ରୀ ।—ତୁ ମନରେ କିଛୁ ପାଉନୁ ନାହିଁ—ଆମେ ସାହେବ ବୋଲି ଭାବୁଁ, ତୁ ଆସିବୁ ଏକା ଦେଶୀ ସାଜରେ ।

ସାଧୁ ।—ତୁମ ସ୍କୁଲ ଦେଖିବାକୁ ସାହେବ ବେଶରେ ଆସିବି—ସେଇଟା ସରକାରୀ କାମ । ନୋହିଲେ ତୁମ ଗାଁକୁ କି ଅନ୍ୟ କାମରେ ଆସିଲେ ମୁଁ ଦେଶୀ ବେଶରେ ବରାବର ଆସେ, ଆସିବି ।

ଯୁବକଯୁବତୀବୃନ୍ଦ ।—ହିଁ, ହିଁ—ସେଇଆ କରିବୁ—ହେଇ ସ୍ୱାମୀ ଆସିଲେ ।

[ବ୍ରହ୍ମାନନ୍ଦର ପ୍ରବେଶ ।

(ହାତ ଟେକି) ନମସ୍ତେ !

ବ୍ରହ୍ମା ।—(ହାତ ଉଠାଇ) ନମସ୍ତେ ! ନମସ୍ତେ !—ଆଜ ତୁମମାନଙ୍କୁ ଖୁବ୍ ଖୁସି ଦେଖାଯାଉଛି ।

ଦେଶ୍ରୀ ।—ଆଜ ନୂଆଦିନରେ ଇସ୍କୁଲ ବସିଲା । ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳୁ ଅଣ୍ଡାଘରେ ଭାଟ ହେଲା; ପୁଣି ଏହିଘଡ଼ି ସ୍ୱାମୀ ବେଦ ଶୁଣାଇବେ ।—ଆଜ ଆମମାନଙ୍କର ଖୁବ ଖୁସିର ଦିନ ।

ବ୍ରହ୍ମା ।—ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ବେଦ ଶୁଣାଇବାପାଇଁ ମୁଁ ନିତ୍ୟ ସ୍ତ୍ରୀ ... ଶୁଣାଇବି, ମାତ୍ର ଆଜି
ଏଣେ କହିବ କେବେ ତୁମ୍ଭେମାନେ ମନ ଦେଉ ନାହଁ କି ମନ କାମ
କରୁନାହିଁ ଆଉ ନିଜକୁ କଣସରୁ ମଣିବା—କେବେ ଯାଇ ବେଦ
ଶୁଣାଇବି ।

ମଙ୍ଗ ।—ମିଛ ଅନେକ କହୁଛନ୍ତି ନ କହନ୍ତୁ ନାହିଁ ।

ଯାଉଁ ।—ମନ ନ କରୁ ଜଣା ପାଖରୁ ଯିବୁ ନାହିଁ ।

ଦେଶୀ ।—ମନ କାମ ଆମଭିତରେ ଆଉ କେହି କରୁବ ନାହିଁ ।

ଗୁଣୀ ।—ସମସ୍ତେ ସ୍ୱାମିଙ୍କ କଥା ମାନି ଚଳନ୍ତୁ ।

ବ୍ରହ୍ମା ।—ଭଲ ଭଲ ! ଏହା ଶୁଣି ମୋର କର୍ଣ୍ଣ ପବିତ୍ର ହେଲା !

ଶୀଳା ।—ଦେଶଲୋକେ ଯେବେ ଏହାଙ୍କଭଳି ପ୍ରତିଜ୍ଞା ପାଳନ କରି ଚଳନ୍ତେ
ତେବେ ଆଉ ଦୁଃଖ କଣ ଥାନ୍ତା !

ବ୍ରହ୍ମା ।—ସବୁ ଶିକ୍ଷାର ଦୋଷ । ପାଠଶାସ୍ତ୍ରଏ ପଢ଼ି ପାଶକଲେ, ସବୁ ବୁଝିଲେ,
ତଥାପି ଶୂଦ୍ରପରି ଆଚାର ବ୍ୟବହାର—ସେହି ମିଛ କଥା, ସେହି କପଟା-
ଚାର, କଥାରେ ଓ କାମରେ ଆଦୌ ମେଳ ନାହିଁ, ମନରେ ସାହସ ନାହିଁ,
ଯାହା ଗୋଟାଏ କଥ କହୁଛି ତାହା ମନଥିବା ଯାଏ ମୁହଁ ଛାଡ଼ିପାରୁ
ନାହାନ୍ତି ! ପାଠପଢ଼ି ଶୂଦ୍ରର କଥାହେଲେ କ ହେବ ଶୂଦ୍ରଭାବଣ ସବୁ
ଶୂଦ୍ରପରି । ଏମାନଙ୍କୁ ଶିକ୍ଷାଦ୍ୱାରା ବାଟକୁ ଆଣିବାକୁ ହେବ । ଏ ଦୁଃଖର
କଥା, କେତେ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରି ମନ ଗଢ଼ିଲେ ଆଉ ଶିକ୍ଷିତ ସଭ୍ୟ
ଲୋକମାନେ ତାହା ଛାଡ଼ିପାରୁ ନାହାନ୍ତି !

ସାଧୁ ।—ମୋର ବିଶ୍ୱାସ ଏହି ବାଳମାନଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଆଉ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ଦେଖି ତାଙ୍କର
ମତିଗତି ବଦଳିଯିବ । ଶିକ୍ଷିତସମାଜର ସଭ୍ୟମାନେ ଲୋକଙ୍କ ବାଟକୁ
ଆଣିବାରେ ଲାଗିପଡ଼ି ଶ୍ରମ ସହ କରୁଛନ୍ତି !

ବ୍ରହ୍ମା ।—ସେମାନେ ଅଶେଷ ଧନ୍ୟବାଦର ପାତ୍ର ! ଏମନ୍ତ ସହିଷ୍ଣୁ, ଏମନ୍ତ ଶାନ୍ତ,
ଏମନ୍ତ ଉଦ୍ୟମୀ, ଏମନ୍ତ ସତ୍ୟନିଷ୍ଠ ଆଉ ଏମନ୍ତ କର୍ମଶୀଳ ଲୋକ
ମୁଁ ଅଳ୍ପ ଦେଖିଛି । ସେମାନେ ଯେପରି ଧୈର୍ଯ୍ୟଧରି କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଛନ୍ତି
ମୋର ବିଶ୍ୱାସ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ବାଟକୁ ଆଣିବେ । ସେମାନେ ଆର୍ଯ୍ୟ—ପ୍ରକୃତ
ଆର୍ଯ୍ୟ ଶୋଣିତ ଅଦ୍ୟାପି ସେମାନଙ୍କ ଧମନୀରେ ପ୍ରବାହିତ ହେଉଛି ।

ଶୀଳା ।—ସେମାନେ ଅନେକ ଯଜାଡ଼ି ଆସିଲେଣି ।

[ବୀରେନ୍ଦ୍ର ଓ ନୀଳକଣ୍ଠର ପ୍ରବେଶ ।

ବୀରେ, ନୀଳ ।—(ହାତ ଉଠାଇ) ନମସ୍ତେ !

ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତେ ।—(ଉଠିବସି) ନମସ୍ତେ !

ନୀଳ ।—ମୁକୁଟରେ ସମସ୍ତ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ରହିଛି ।

ଧୀରେ ।—ଅଖିଳସମାଜର ସମସ୍ତ ସଭ୍ୟମାନେ ସେଠାରେ ଉପସ୍ଥିତ—ଆପଣମାନେ ଗଲେ ବେଦପାଠ ଆଉ ସ୍ତୋତ୍ର ଆଦ ଯଥା ନିୟମରେ ହେବ ।

ବୃଦ୍ଧ ।—ତଥାସ୍ତୁ । ଆଉ ବିଳମ୍ବ କାହିଁକି ?—ଚାଲ ।

ଯୁବତୀଗଣ ।—ସ୍ୱାମୀଜି, ଆଜ ଆମର ଖୁସିର ଦିନ ! ଏତେ ଦିନକର ଠାକୁରାଣୀ ଆମପାଇଁ ଉପକୂଳ କରିଦେଲ, ଯେଉଁ କାଳେ ଆମେ ତା ହିଅ ଥିଲୁ-ଆଜ ଆମକୁ ଏ ଅଧିକାର ପାଇଲ, ଆସିଛେଲେ ଆମେ ତାଙ୍କୁ ହାତ ଯୋଡ଼ାରେ ବସାଇ ଦେଇଯାନ୍ତୁ ।

ଯୁବକଗଣ ।—ସ୍ୱାମିଜି ! ଆମ ସାହେବ ଆମ ପ୍ରଯପରୁ,— ସବୁବେଳେ ଆମ ହଳ ପାଇଁ ଠାକୁରାଣୀ ପାଶେ ପାଶେ ଥାଇ ଅଭ୍ରାନ୍ତଣୀ ଠିକଣାରୁ ଦେଉଛ । ଏ ଶୁଭ ବେଳରେ ହୁକୁମହେଲେ ଆମେମାନେ ତାହାଙ୍କ ବସାଇ ତାଙ୍କୁ ଉପକୂଳ ଯାଏ ନେଇଯିବୁ ।

ବୃଦ୍ଧ ।—(ଆନନ୍ଦରେ ଗଦଗଦ ହୋଇ) ହେଉ ହେଉ, ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କ କଥାରେ ମୋର କିଛି ମନା ନାହିଁ । (ଅଙ୍ଗୁଳି ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରି) ଏ ତୁମ୍ଭର ଠାକୁରାଣୀ, ଏ ତୁମ୍ଭର ଠାକୁର । ତୁମ୍ଭେମାନେ ମନ-ଇଚ୍ଛା ତାଙ୍କୁ ଅର୍ଚ୍ଚନା କର, ସେଥିରେ ମୋର ଖୁବ ଆନନ୍ଦ । (ଲୀଳାକୁ ଅନାଇଁ) ମା ଲୀଳା ! ଯେ ହୃଦୟ ସେଦିନ କୃତଜ୍ଞତା ଦେଖାଇବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଥିଲା ତାହାଠାରୁ କୃତଜ୍ଞତା ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ଭିତରେ ନ ହେବା ଅସମ୍ଭବ । (ମାଧବକୁ ଅନାଇଁ) ବତ୍ସ ମାଧବ ! ତୁମ୍ଭେ ଆପଣାଗୁଣରୁ ଏମାନଙ୍କ ମନ କିଣିଛ—ଏମାନେ ସ୍ୱଚ୍ଛ ମନରେ ଯାହା ଦେବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ତାହା ନ ନେଲେ ମହତ୍ତ୍ୱର ଖର୍ବ ଓ କୃତାନ୍ତ ଗୁଣ ନଷ୍ଟ ହେବ । ସୁତରାଂ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଅ—ମୁଁ ଏହା ଦେଖି ଜୀବନ ଧନ୍ୟ କରେ ।

ଧୀରେ ।—ଏହା ଅକୃତ୍ରିମ ସ୍ନେହର ଚିହ୍ନ ।

ନୀଳ ।—ଏହା କୃତଜ୍ଞତାର ପରାକାଷ୍ଠା ।—ଆଜନ୍ମ ଏହା ଦେଖିବା ବଳଲ ।

ଯୁବତୀଯୂଥ ।—(ହାତ ଧରାଧରି ହୋଇ ଲୀଳାବତୀଙ୍କ ହାତ ଉପରେ ବସାଇ) ଜୟ ଠାକୁରାଣୀର ଜୟ ! (ପ୍ରସ୍ଥିତା ।)

ଯୁବକବୃନ୍ଦ ।—(ହାତ ଛନ୍ଦାଛନ୍ଦି କରି ମାଧବକୁ ହାତ ଉପରେ ବସାଇ) ଜୟ ଠାକୁରର ଜୟ ! (ପ୍ରସ୍ଥିତ ।)

ବୃଦ୍ଧ ।—ଜୟ ସତ୍ୟସ୍ୱରୂପ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ଜଗଦୀଶ୍ୱରଙ୍କ ଜୟ ! (ପ୍ରସ୍ଥିତ)

ଧୀରେ, ନୀଳ ।—ଜୟ ଜଗଦୀଶ୍ୱରଙ୍କ ଜୟ !

[ଧୀରେନ୍ଦ୍ର ଓ ନୀଳକଣ୍ଠର ପ୍ରସ୍ଥାନ ଓ

ଦୃଶ୍ୟ ପରିବର୍ତ୍ତନ ।

ଦ୍ୱିତୀୟ ଦୃଶ୍ୟ । ଅନ୍ତଃପୁର-ପ୍ରକୋଷ୍ଠ ।

[ଲୀଳାବତୀ, କମଳକଳିକା, କୁଞ୍ଜବିହାରୀ, ଓ ବ୍ରହ୍ମାନନ୍ଦ ଆସୀନ ।]

ବ୍ରହ୍ମା ।—ମା ଲୀଳାବତି, ମୁଁ ଆଉ ଏଠାରେ ଅଧିକ ଦିନ ରହି ପାରିବି ନାହିଁ ।
ମୋର ଏଠାରୁ ଶେଷହେବାର ସମୟ ଉପସ୍ଥିତ ।—

ସନ୍ନ୍ୟାସ ଆଶ୍ରମ ମୋର, ନାନାସ୍ଥାନ ବୁଲି
ସୁବାଟେ ଲୋକଙ୍କୁ ନେବା ଅଟେ ମୋର ବ୍ରତ ।
ପଞ୍ଜାବ, ମଥୁରା, କାଶୀ, ବଙ୍ଗଳା, ବୋମ୍ବାଇ
ନାନାସ୍ଥାନ ଭ୍ରମି ଲୋକେ ଦେଇ ଉପଦେଶ
ଆର୍ଯ୍ୟସମ୍ପ୍ରଦାୟେ ଶିକ୍ଷା-ବିଦ୍ୟାଶ୍ରମମାନ
ବସାଇ ଆସିଲି, ଯହିଁ ଉଠୁଅଛି ନିତି
ବେଦଧ୍ୱନି ଯଜ୍ଞଧୂମ ଉଠାଇ ଲୋକଙ୍କୁ !
ଦୂର ଓଡ଼ିଶାକୁ ଆସି—ଦେଶବାଳଲୀଳା !—
ଭୂମୁନାସ ସଙ୍ଗେ ହେଲା ମୋହର ବିଧାନ
ନରକାନ୍ତ ଶିକ୍ଷା-ବିଜ୍ଞ-ଆଶ୍ରମସକଳ
ଅଛି ସବୁଠରେ, ଯହିଁ ଆର୍ଯ୍ୟସମାଜର
ନାହିଁ ପ୍ରବେଶ ଲବ—ପୋଷକେ ଆର୍ଯ୍ୟଧର୍ମରେ
ସ୍ୱେଚ୍ଛାରେ ଗୃହରେ ଯହିଁ ସ୍ୱେଚ୍ଛାସ୍ରୋତ ବହି
ଗାରଗୀର ଜଳେ ସ୍ନାନ ଅଛି ପ୍ରୟୋଜନ ?
ଶିକ୍ଷାର ପ୍ରଭାବେ ଦୂରେ ଯାଉଅଛି କ୍ରମେ
କୁସଂସ୍କାର ଅନ୍ଧକାର ଆଶିଥିଲା ଘୋଟି
ଅଜ୍ଞାନର ଟାଣେ ଯାହା ନଦୀକ ବନ୍ଧନେ ।
ଯାଉଅଛି ପୌତ୍ତଳିକ ଧର୍ମ ଅଗେ ଅଗେ
ଦୂର ଯୋଡ଼ିବାର, ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସ୍ଥାନ ବ ବେଦବେଦେ
ଭବନରେ ଥାନ ଘାଟରେ ମନକୁ ଭୁଲାଇ ?
ଜାତର ବନ୍ଧନ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି କ୍ରମଶଃ
ସୁଶିକ୍ଷା-ସଭ୍ୟତା-ଅଗ୍ନି ସଂଯୋଗରେ, ଦଗ୍ଧ
ହେବ ଅଚିରେ । ସର୍ବେ ଏକମେଳ ହୋଇ
ପଶ୍ଚିମସମାଜତୁଲ୍ୟ ଉନ୍ନତ, ଦେଶ,
ଧ୍ୟାନମାନ ପୂର୍ଣ୍ଣମସ୍ତ ବେଦମାନଙ୍କ ସୁବେଶ ।
ସେହି ଦେଶ ସମାଜରୁ ଉନ୍ନତି ସୁନ୍ଦର
ସୁବେଶ ତାଳ ମନପ୍ରାଣ ଦେଉଛି ଭବରେ

ଅବିଦ୍ୟା-ଅନ୍ଧାର ମଧ୍ୟୁ ଅଳସ ଶେଯରୁ
ଉଠାଇ ଲୋକଙ୍କୁ ନୈତିକତାର ସମ୍ମେତ ।
ତାଙ୍କ ଉତ୍ସାହରେ ଦୋଷ-ଶିଳ୍ପ-ସାଧୁସଙ୍ଗ
ବିବିଧ ସଞ୍ଚିତ ଧର୍ମ ଉତ୍କଳ-ସ୍ୱଦେଶରେ
ରମଣୀଏ ଦେଶାତି—ଯାଏ କଦାପି ସଂସାରେ ।
ସାଧ୍ୱୀ ତୁ ଲୀଳାବତୀ ସାଧୁ ମେ ସାଧବ !
ସାଧିଲ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ମୋର ଭୂତନାଥ୍ୟର
ସୁନ୍ଦର ସୁକାର୍ଯ୍ୟ !—ଅଛୁ ଗୋଟିଏ କେବଳ
ଅବଶେଷ ହେଲେ ତାହା ହେବ ମୁଁ ଅମର ।

ଲୀଳା !—(ଲଜ୍ଜିତ ହେବେ) ସ୍ୱାମିନ୍ !
ନ୍ୱେଷ ମୁଁ ତାହାର ଯେବେ ଶୁଣିବେ ଆପଣ ?
ବହୁତସମ ବାକ୍ୟ ମୋର ଶୁଣ ମଳଷ୍ଟ୍ରାଣ !
କଥାଇ ଆପଣ କାର୍ଯ୍ୟ ଆପଣା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ
ସାଧୁଛନ୍ତି ଜଣ, ମୁହିଁ କେବେ କହୁଁ ନର
କିସ ବା କରଇ ? ଯାହା ଅଛୁ ଅବଶେଷ
ଥାଉ ସେହି ଚିରକାଳ ଥାନ୍ତୁ ଏଠି ସ୍ୱାମୀ ।

ବ୍ରହ୍ମା !— ମା ଲୀଳାବତୀ ! ଏ ଅଟଇ ଅବୋଧର କଥା ହେଲା । ତୁ ଗୁଣବତୀ, ଚତୁରବତୀ ।

ସନ୍ନ୍ୟାସ ଆଶ୍ରମ ଲାଭ ଅଛୁ ଲୋକେ ଜଣ—
ଏକସ୍ଥାନ ବଳ୍ପକାଳ ଚକାନ୍ତର ଅଣସ୍ତୁ ।
ଭ୍ରମି ଦେଶେ ଦେଶେ ଯାଇ ଦ୍ୱାରେ ଦ୍ୱାରେ ପୁଣି
ଉପଦେଶ ଦେବା ନେବେ ସନ୍ନ୍ୟାସ ବଖାଣି ।
ଅଟଇ ଅପାର ସ୍ନେହ ମୋ ପ୍ରତି ତୋହର
ଜଣା ଅଛୁ ମୋତେ, ମୋର ତୋହ ପ୍ରତି ପୁଣି
ଜନ୍ମ ସମସ୍ନେହ—ଜଳ ଜନ୍ମାଠାରୁ ସର
ଯେତେବେଳେ ହୋଇଛୁ ତବ ମାତୃ-ପଦାନ୍ତର—
ଆବଦ୍ଧ କରଛୁ ଦୃଢ଼ ପିତ୍ତଲ-ବନ୍ଧନେ ।
ତଥାପି ବିଶ୍ୱାସ ମୋର ତୋର ଅନୁମତି
ହେବ ଶଙ୍କେ ତପସ୍ୟାରେ ଆଶ୍ରମ ପାଳନେ—
ସ୍ୱୟଂ ଗେଲାଲେ ହେବ ସର୍ବ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ।

ଲୀଳା ।—ସ୍ୱାମୀନ ! ମୁଁ ଅତି ଅଭାଗିନୀ !
ଦେଖିଲି ତାହ ପିତା-ମୁଣ୍ଡ, ମାତାଙ୍କଥାନରେ
ବଞ୍ଚିଲି ମୁଁ ପିତୃପଦେ ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ପୁଣ୍ୟରେ—
ମୁଁ ଜାଣେ ମୋ ପିତା ଥିଲେ ପୁତ୍ରବତ୍ସଳନେ ।
ଏ ବାଳ-ବିଧବା ଅଟେ ଅତି ଅଭାଗିନୀ—
ଯେ ତାଲେ ପାଳନ ପୁଣି ଅତି ପ୍ରଶଂସିକ
ଯେବେ ତାଙ୍କେ ବିଧାତା ନେଲି ବନେ ମାତୃଶୂନ୍ୟା ।—
ତାଙ୍କୁ ଭି ନ୍ୟାୟର ଅତି ଜନାବୁଣ କିଏ !
ମାଧ ଶ୍ରତି ପିତାପାଦେ ପୂଜେ ଥିଲା ସେହି—
ସେ ଗଲେ ତାହାଙ୍କୁ ଆଉ ବଞ୍ଚାଇବ କେହି ! (କ୍ରୋଡରକମୋଚନ ।)

ଚନ୍ଦ ।—(ନିଷ୍ଠୁରେ ଲୁହ ପୋଛିଦେଇ) ଛି ଲୀଳା ! କଥା କହୁଁ କିହୁଁ କାନ୍ଦୁଛ !

ବୃଦ୍ଧା ।—ମା ଲୀଳା !
ଅବୋଧ ବାଳିକା ଭୁଲି ଅବୋଧେ କାନ୍ଦୁଛୁ—
ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧାରି ବସୁ ! ଏବେ ଅଧାଙ୍ଗିନୀ ହୋଇ
ଭଗ୍ନ କର୍ଣ୍ଣା ଲେଖ ଏଠି ? ଶୁଣ ମନ ଦେଇ,
ସମ୍ଭୁର ବଂଶ ମୋର ହୋଇଛି ଅଧୀର,
ଅଛଇ ଅଦ୍ୟାପି ଅନ୍ୟ ଅନେକ ସ୍ଥାନରେ
ନଇବାଲୁ ଦାସ୍ୟ, ତାହା ଜଗତ ବିଦିତ !
ସୁରକ୍ଷିତବର ମୋର ବେଦର ଜର୍ଜର
ଅନ୍ଧକାର-ଅନ୍ଧାରେ ଲିପ୍ତ । ଉଦ୍ଧାର ତାହାର
ଏବେ ତୁ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଯେତେ ଭାରତ-ସମ୍ରାଜ
ଅଟେ ମୁହିଁ । ଜନ୍ମେ ଜନ୍ମେ ଦେଶେ ଦେଶେ ଦେଣୁ
ଯାଇ ଦେଖ ଦୃଷ୍ଟଦେଶ ଦ୍ୱାରେ ଦ୍ୱାରେ ବୁଲି ।
କର୍ତ୍ତବ୍ୟକାର୍ଯ୍ୟରେ ମୋହେ ଭଲ ହେବ ହେଲା
ଜାଣିବ ହୋଇବ ଧ୍ୱଜ, ଯିବ ମନସ୍ତାପ !
ତେଣୁ ମୋ ମାତୃଶ ଲୀଳା, ସୁତା ପ୍ରିୟ ମୋର,
ତାଙ୍କ ମୋ ଜାର୍ଯ୍ୟ—ସାଧ ହେବ କୋଳସୋଡେ ।

ଲୀଳା ।—(ନତସୋତେ) ସ୍ୱାମୀନ !
ଶୁବାଧାନ ହେଉ, ପୂଜା କରିବ ମୁଁ ତାହା ।
ଯେବେ ଯବେ ମୋ ମାତା ଲୁମ୍ଭର ଦ୍ୱାରରେ

ଅବଳା ନାରୀରୁ,—ତାଙ୍କ ଏକାନ୍ତ ଅଦେଖ
ସାଗର ମୁଁ ତୁମ୍ଭ କଥା, ସେ ଯଶ ଗୌରବ !
ଲକ୍ଷିତ ଜୀବନ ମୋର—ତହୁଁ ଅଛି ସଦା
ନେତ୍ରର ଲଗାଇ ଅଛି ମେଘ ଢାଳିରେ ଗୋପନ ।

ଲୁଣ୍ଠି ।—ଲୀଲାର ଦେଖିବେ ନାହିଁ ଏଥରେ ଅବାଧ ହୋଇନାହିଁ—ଆପଣ ତାହିଁକ ମନେ କରୁଛନ୍ତି ସେ ଯାଇବ ନାହିଁ !

ଛାଡ ।—ଲୀଲାଙ୍କର ଧୀର ପ୍ରକୃତି ନିଶ୍ଚ ପ୍ରକାରେ ଦୁର୍ଲଭ । ଏବେ ଧନ ଥାଉଁ ସେ ଗମ୍ଭୀରଙ୍କର ଉଚ୍ଚେ—ଏବେହେଁ ଅଛି ସେ ଅବୋଧବାଳକା !

ଚନ୍ଦ୍ର ।—(ଗମ୍ଭୀରସ୍ୱରେ) ଶୁଣ ତେବେ ଲୀଳା, ଏହା କହିବ ଉପାୟ,
ସ୍ତ୍ରୀଲୋକ ହାତରେ ଅସ୍ତ୍ର ଧାରଣ ନାହିଁ
ଅଦୃଷ୍ଟ,—ଶୁଣ ସଦା, ତେଣୁ ସେମାନଙ୍କ ଚିନ୍ତା
ଅଭାବ ଲୁଚର, ତାହା ହେଲା ଛାଡ଼ାଯିବ
ଅଧମ ମନ ଦେଖେ,—ଦୁର୍ବେ ଏମନ ହଦାଇ
ଉପଯୁକ୍ତ ପୁଣି ଦେଶ-ରକ୍ଷଣ ଭଙ୍ଗୁର
ଅଥବା ସୁଯୋଗ୍ୟା କନ୍ୟା ଦେଶ-ଉଦ୍ଧାରଣୀ ।
ସ୍ତ୍ରୀ-ଶିକ୍ଷାରେ ମନଃପ୍ରାଣ ଢାଳିଥିଲି ଭୁଲି
ଦେଖି ମୋର ମନେ ଚିନ୍ତା, ଅନୁର ସନ୍ତୋଷ
ବାଳକଧିକଙ୍କ ପ୍ରତି ତୋର ମନୋଯୋଗ
ଅଟେ ଅଧିକ;—ମୋର ଏଭଳ ମାଗୁଥି
ତୋ ବାଳିକାଥିବା ହେବ କହାଟେ ସମ୍ଭବ,
ଉପଯୁକ୍ତ ପାତ୍ର ନାରୁ ହେବ ଭୁଦୁଷ୍ଟତେ,
ଦେବୁ ତୁ କବାଡ଼ ତାଲୁ ନ କର ଯତନେ ।

ଲୀଳା ।—(ହଁକାଏ ଚଳି କୁଞ୍ଚା ହୋଇ ଲଜ୍ଜ୍ୟାରେ) ସ୍ୱାମିନ୍ !
ତାଙ୍କର ଏ ସ୍ୱାର୍ଥ ମୁହିଁ କରୁଛ ସାଧନ ?
ଶିଷ୍ୟଙ୍କର ଅଭେ ଦେବେ ମୋ ସାଦସ୍ୟତେ
ଘଟିନାହିଁ ଏହା !—ମୋତେ ଲଜ୍ଜାର ସନ୍ଦେହ—
ଉଚିତ ଅଟେ କ ଥରେ ହୋଇଥିଲେ ଜାଣ ?

ଚନ୍ଦ୍ର ।—(ମୃଦୁହାସ୍ୟ ପୂର୍ବକ) ମା ଲୀଳା ! ତୋ କଥା ମୋତେ ଅମୃତପର ଲାଗୁଛି ! କଳ ପୁଣି ଏ ସନ୍ଦେହ, ଦେଖ—
ଭବିଷ୍ୟ ଗୃହର ଥରେ ଅଟଳ ବେଦରେ—
ଦୃଢ଼ଙ୍କୁ କହାଟେ ପ୍ରେମ କୁହର ସମାନ ।

ମାତର ଭଗ୍ନର ତୁହି ବାନ୍ଧିବା ଅଛିନା
ଦ୍ରୋହର କପଟ ବନ୍ଧ ବୋଧ-ବନ୍ଧନେ—
ପ୍ରେମ-ବନ୍ଧ ସୂତ୍ରରେ ବୋଲଇ ଯାହାକୁ ?
ବେଦେହୀ ଚାଲିବାର ଗାର୍ହସ୍ଥ୍ୟ-ଆଶ୍ରମ—
ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ଶ୍ରମ ଭାର ନର୍ଶ ଯନ୍ତ୍ରଣ ।
ନେବହିଁ ଈଶ୍ୱର-ବାଣୀ ପରମକଲ୍ୟାଣୀ
ପାଳନୀୟ ଜନନୀଙ୍କର ସଦାଚରଣୀୟ ।
ଇଚ୍ଛିଲେ ତାହାକୁ ଯେବେ ଜନନୀ-ଜନକ
ପିଲାବେଳୁ ଧରି ତାର ଭବିଷ୍ୟତ ଲାଗି
ଶିଶୁକନ୍ୟାକୁ ଠେଲିଦେଲେ ଜନସ୍ରୋତେ
ବୈଧବ୍ୟ-ଘୂର୍ଣ୍ଣିରେ ପଡ଼ି ବୁଡ଼ିବା ସକାଶେ,
ଅଥବା ନାନାଦି ପାପ-ମଳମଳା ଯୋଗେ
ଲଗାଇ କଳଙ୍କ କୁଳ ବୁଡ଼ାଇବା ପାଇଁ,
କପଟ ମାନବା ତାକୁ,—ସେ କୁହେ ଜବାବ,
ଅଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ଛାଡ଼ା ଏହା ନୁହଇ ଉଚିତ ।
ସେ ବାଳବିଧବା ସ୍ୱାମି-ସର୍ବସ୍ୱ-ଗ୍ରହିଣୀ
ଦ୍ୱାରକାହିଁ ନେବେ ତାର ମୁଖଛ-ସ୍ୱୀକାର
ଅଟେ ଦୋଷଶୂନ୍ୟା, ତାହା କହିବା ଉଚିତ
ସମାଜଦେଶର ହିତ-ସାଧନ ସକାଶେ ।

କୃଷ୍ଣ ।—ବାଲ୍ୟ-ବିବାହ ଯୋଗେ ଦେଶରେ ଭଳା ଅନର୍ଥ ଘଟୁଛି !—ଏପର ଜଣେ କେହି ଯୋଗ୍ୟପାତ୍ରିକ ବାହାହେଲେ ନାହିଁ ଯେବେ ସେ କଣ୍ଟାଗଛ ଉପାଡ଼ି ଫୋପାଡ଼ିଦେବେ !

ଜଗ ।—ଗ୍ରାମକୁ ସ୍ୱାମୀଜି ଏ ଦେଶକୁ ଆସିଥିଲେ ଯେ ତାଙ୍କଠାରୁ ଏସବୁ ମରମ ଜାଣିଲି !—ଆଉ ପ୍ରବୃତ୍ତି କଥା, ମୋ ପିଲାଦିନୁ ଏମାର ଜଣେ ଜ୍ଞାନେଇଥିଲେ ତାଙ୍କୁ ଯାଚ କି ପଡ଼ାନ କୁହ ସୁଇଷ ଗୃହର ଜିନ ଡାଲିବ ବଷ୍ଟ ଦେବା ସଂସାରର କାର୍ଯ୍ୟ ।

ବ୍ରହ୍ମା ।—ଯଥାର୍ଥ କହିଲ !—ଏବେ ପିତାମାତା ଏଠାରୁ ବଳନ୍ତୁ ।

ଲୀଳା ।—(ଲଜ୍ଜାନ୍ୱିତା ।)

ବ୍ରହ୍ମା ।—ଲୀଳା କହ ଶୁଣିବୁ—ମୁଁ କଣ ଯଥାର୍ଥ କହୁନାହିଁ ?

ଲୀଳା ।—ସ୍ୱାମୀ ଜି, ଆପଣ ମୋର ପିତାଙ୍କଠୁ ବଳନ୍ତି—ଆପଣ ମୋର ଗୁରୁ, ମୋର ପଥ-ପ୍ରଦର୍ଶକ, ମୁଁ ଆଉ କହିବି କଣ ?

ଅଙ୍ଗଦେଲେ ଯାହାଁ ତାହା ଜାଣୁଛ ଯଥାର୍ଥ;—
ମୋ ମନ ଲାଗି ପାଇଁ ଏହା କହୁଥିଲ ନ ଥିଲେ
ଏମନ୍ତ ଭାବରେ । ଅଟେ ବାଳିକା-ହୋଇ
ଅଯୋଗ୍ୟ ଅଦୃଷ୍ଟ—ତାହା ସଦା ଉପଯୋଗ୍ୟ ।—
ଲଭିବ ମୋ ମନେ କଥା—ପାଇବ ମୁଁ ତାହା
କୋଷ୍ଟକ ଯହିଁରେ ଥିବ ପୁଣ୍ୟଶୀଳା ହୋଇ ।

ତୃଷ୍ଣା ।—ମା ଲୀଳା !

ଶୁଣି ହେଲି ମୁଗ୍ଧ ଶୁଣି ସୁଧାବାଣୀ ତୋର !
ନ ପାରେଁ କହିଣି ମନେ ମାଧୁର୍ଯ୍ୟ ଯେତେ
ଉଠୁଛି ତୋପାଇଁ । ଏବେ ଚଳିଲୁ କହୁନ୍ତି
ମୋ ଗନ୍ତବ୍ୟ ପଥେ ଯାଏ ପ୍ରଥମେ ଚୋଠାରେ,
ଉତ୍ସବ-ପଡ଼ୁଲା ମୋର ପୁଣ୍ୟବତୀ ଲୀଳା !

ଲୀଳା ।—(ସଲଜ୍ଜଭାବେ) କି ମାଁକ !

ଏ କେମନ୍ତ କଥା—ବନେ ଶୁଣି କାହିଁ ମୁହିଁ
ଶାନ୍ତଗରୁ ଭବ ? ମୋତେ ଏମନ୍ତ କର୍ମ୍ମ
କାହ୍ନି ପ୍ରତ୍ୟେକର ଲାଗି ? ଅର୍ଦ୍ଧାଙ୍ଗିନୀ ହୁଁ
ମାତୃକାଳେ ମନଃପ୍ରାଣ ଶାନ୍ତେ ଭବ ତାଳ
ପାଉଛି ଅଦେଶ ଜନକର ମନେ କରି,
ବୃକ୍ଷଳ ସେ ବାଟେ ଯାହା ଦେଖାଉଛ ମୋତେ
ଶୋଦୃଷ୍ଟର ଧୂମଲୋକ ଯିବା ଦାଙ୍କ ନଣୀ ।
ମାରା ଯଦେ ପିଞ୍ଜରର ଚଳୁଛ ସରଳ;
ଶାନ୍ତ ଦେଲ ସଖୀ-ହେଲ ମନ ଲାଗି ମୋର
ଧାତ୍ରୀପର ସଦା ମେଳି ଥାଏ ଦୃଷ୍ଟି ତା—
ଉଣ୍ଟରେ କରନ୍ତି କାର୍ଯ୍ୟ ଭଖନ୍ତି ମୋ ମନ ।
ଭାସ୍ଥିତା ସେବକା ମୋତେ ତବ ଶୁଶ୍ରୂଷେ
ସେବା ଦିଲେ ଅଳଙ୍କାର ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ-ପଦ୍ମ ପର
ସୁଧା ଭାବ ମନେ ମନୁ ବୃଦ୍ଧ ଲକ୍ଷଣ ।
ସଖା କରଦେଲ ଯେଉଁ ପାଷର ଭକ୍ତାରେ
ସେ ମୋ କଥା ଭଲେ ହେଲେ ଭଲେ ନ ପଢ଼ାଇ
ସୁଶିକ୍ଷାବସ୍ତ୍ରାରେ ଦେହ-ଉତ୍ତାରେ କରନ୍ତି ।

ଆଦେଶରେ ତବ ମୋର ଦେବେ ପ୍ରାଣ ଧନ
ଦିଅନ୍ତୁ ସ୍ୱଦେଶପାଇଁ—ମାତାଙ୍କ ଆଦେଶ
ପାଳୁଛି ମୁଁ ତ କରିବ ଧର୍ମପଥ ଆଜ ।

ବୃଦ୍ଧା ।—(ଗମ୍ଭୀରଭାବେ) ମୁଁ ଯାହା କହିଲି ତାହା ଧର୍ମ, ବୁଝିବ ଆଜ—
ଜନନୀ-ଆଦେଶ ତବ ଅଟଇ ବଡ଼ପଣ ।

ଲୀଳା ।—(ହାତ ଧରାଇ) ଜନନୀ-ଆଦେଶ !—ବୋଉ କହୁଥିଲା !

ନନ୍ଦ ।—(ବସ୍ତ୍ରାଞ୍ଚଳେ ଲୀଳାବତୀର ଚକ୍ଷୁରୁ ଲୁହ ପୋଛିଦେଇ) କଥାକଥାକେ କେତେ କାନ୍ଦୁଛୁ ଲୀଳା !

ବୃଦ୍ଧା ।—ମନେ ଅଛି, ଲୀଳା, ମୋ ମା, ଯେତେବେଳେ ତୋର ମାତା ମୃତ୍ୟୁ-ଶଯ୍ୟାରେ ଥାଇ ମୋତେ ଡକାଇଥିଲେ ମୁଁ ଆସିଲାରୁ ମୋତେ କହିଲେ ଯେ କୋପଜରେ ଯେ ଯାହା ମୋତେ କହୁଛନ୍ତି ମୁଁ କରିବି—ତୋର ମନେ ପଡ଼ୁଛି କି ?

ଲୀଳା ।—ହଁ ସେକଥା ମୋର ବେଶ ମନେ ଅଛି—ମୁଁ ତାହା ଶୁଣିଲା ଦିନରୁ ନିଜ ମନରେ ଭାବେଁ ସ୍ୱାମିଙ୍କି ବେଉ ମୋତେ ଲୁଚାଇ କରି କଣ କହୁଥିଲେ !

ବୃଦ୍ଧା ।—ଲୀଳା, ମୋ ମା, ତୋର ମାତା ବଡ଼ ଗୁଣବତୀ ! ଏମନ୍ତ ଉଦାର-ସ୍ୱଭାବ-ସମ୍ପନ୍ନା ବୁଦ୍ଧିମତୀ ସ୍ତ୍ରୀ ମିଳିବା କଠିନ । ମୁଁ ଆସିଲାପରେ ସେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସମସ୍ତେ ମୋତେ ଡକାଇ କେତେ ଶୁଣିଥିଲେ । ମହାରାଜ ଅଟଦିନ ପୂର୍ବେ କଥା-ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ବାଲ୍ୟବିବାହବିଷୟ ପଡ଼ିବାରୁ ସେ ମୋ ଆଗରୁ ବେଦବାଣୀ ଉତ୍ତମରୂପେ ବୁଝାଇ କହିଲେ ଯେ ଶ୍ରୀଶିଷା ଇତ୍ୟାଦି ଭଳିଆ ବେଳ ଦେଖି ଲୀଳାକୁ ବିବାହ ଦେବ । ପଣ୍ଡିତଙ୍କରେ ଶାର ଯେ ବିବାହ ହୋଇ-ଥିଲା ସେ ଫଳିଲେ—ପ୍ରକୃତରେ ତାହା କେବେହେଁ ଗୃହସ୍ଥାଶ୍ରମର ପ୍ରବେଶ ହୋଇ ନ ପାରେ । ସେ ମଧ୍ୟ କେତେବେ ସ୍ୱାମିସଙ୍ଗ ପାଇନାହିଁ—ପଞ୍ଚବର୍ଷରେ ବିବାହ ହୋଇ ସାତବର୍ଷରେ ବିଧବା ହେଲା । ମୁଁ ବାହାରେ ବି ଲୋକଙ୍କୁ କହିଲେ ମୋର ଝିଅକୁ ମୁଁ ଉତ୍ତମରୂପେ ପାଠ ପଢ଼ାଉଛି । ମୁଁ ଲାଭପାଇ ମାନେ ନାହିଁ, ମାତ୍ର ସୁଶିକ୍ଷା ନ ହେବାଯାଏ ଲାଭ-ଲୋଭ ଛାଡ଼ି ପାରୁନାହିଁ । ସାଧବକୁ ଉପଯୁକ୍ତ କରିବାପାଇଁ କୈଶୋର ବାଳକ ଧରାଇବାରୁ ଲୋକେ ତାଙ୍କୁ ଅଜ୍ଞାନ କରିଥିଲେ ମାତ୍ର ଶିକ୍ଷିତ ଯୁବକମାନେ ସବେଳ ଉଠାଇ ଉଠିଲେ ତାହାର ମୂଲ୍ୟ କହାକରେ ରହିବ ନାହିଁ । ସାଧବ ମଧ୍ୟ ଗୁର ନାମ ଧରି ଅଛନ୍ତି—ତାହାଠାରୁ କନ ଉପଯୁକ୍ତ ପାତ୍ର ମିଳିବ ନାହିଁ—ଲୀଳାକୁ ତାହାରି ସଙ୍ଗେ ବିବାହ ହେବ । ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣତା ଚନ୍ଦ୍ରମାଳୀ

ଯାତ୍ରା ହେଲେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ସ୍ନେହମୟୀ ମାତାର ହୃଦୟ ଯେପରି ହେଉଥିଲେ ତାଙ୍କ ଅଥବା ପତ୍ନୀଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ଏହିପରି ଦେଖାଯିବ ।

ଲୀଳା ।— (ବୃନ୍ଦାବନର ଗୋଡ଼ଧରି ଅଶ୍ରୁପୂର୍ଣ୍ଣ ନୟନରେ) ସାଧବଙ୍କୁ ଟିକେ ଅଧିକ ମୋହର ଭିକ୍ଷା କରି ଦେଉଛନ୍ତି—ଏତେ ଦେଲେ ତାଙ୍କ ଘରେ ଦେବାକୁ ଥିଲା କଅଣ ରହିଯାଉଛି ?

ବୃନ୍ଦା ।— ସତ୍ୟ, ସାଧବଙ୍କୁ ମୁଁ ତୋର ଭିକ୍ଷା କରି ଦେଉଛି । ଭଗବତ୍ ପଦ-ପଦ୍ମ ତଳେ ତଳ ନାହିଁ—ସୁଖସ୍ଥ ଏବଂ ଉତ୍ତର ଅବସ୍ଥା ପରୀକ୍ଷା ହୋଇ ଯାଉଛି । ସାଧବ ଅକ୍ଳାନ୍ତ, ପରୀକ୍ଷାର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ରକ୍ଷା କରୁଛନ୍ତି—ସେ ହୋଇ ଯଥାର୍ଥ ଜୀବନ ଯୁଦ୍ଧ । ଆଉ ମନରେ ଦୁଃଖ ନ ଯାଉ । ତୋର ମାତାଙ୍କ ଅବସ୍ଥାରେ ମୁଁ ଯାହା କରୁଛି ତାହାର ଜନ୍ମହରଣହାରେ ଉତ୍ସର୍ଗମୟୀ ଦେବଦାସୀଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ଏକାନ୍ତ ଦୁର୍ଲଭ ।

ଲୀଳା ।— (ବୃନ୍ଦାବନର ଗୋଡ଼ ଛାଡ଼ିଦେଇ ଲଜ୍ଜାବନତ ମୁଖରେ) ଏଥିର ଆଉ ମୋର କିଛି ନାହିଁ ।

ବୃନ୍ଦା ।— ଅଛୁର ଗୋଟିଏ କଥା ଅଛି । ଲୀଳା, ତୋର ମାତା କହି ଯାଉଛନ୍ତି ଯେ କୁଳ ଉଦ୍ଧାରପାଇଁ ସ୍ୱାମୀ ପୁତ୍ରକନ୍ୟା ଭରଣ ସଂସାରରେ ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ—ତାହାକୁ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ଦିଆଯିବ ସେ ଉପହାରରେ ବର୍ତ୍ତିଲୁ ଅର୍ଦ୍ଧେ ପାଇବେ ।

ଭୃଙ୍ଗ ।— (କରଯୋଡ଼ି) ସ୍ୱାମୀନ୍, ଅଧମକୁ ଏ ଅବସରରେ କାହିଁକି ଟାଣୁ-ଛନ୍ତି ? ଲକ୍ଷେ ଟଙ୍କା କଣ, ମୁଁ କଣ ? ମୁଁ ଏକେଶ୍ୱର ଟଙ୍କା ଦେଇ ମୋର ନନ୍ଦମାନଙ୍କ ଶଶୁରର ଦର୍ଶନକୁ [illegible] ମାନସ-ଗୋଚରମାରେ ଭାଇଙ୍କ ଦେବାର ପ୍ରବୃତ୍ତି ନ ଦେଖୁ ନାହିଁ । ମୁଁ ଯାହାଙ୍କ ଦାନ ଶାଳ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇଛି ତାଙ୍କର ଜୀବନ ରକ୍ଷଣ କରି ପାରିଲେ ମୋର ସେହି ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା—ତହିଁରେ କୃତକାର୍ଯ୍ୟର ଭର ନାହିଁ ।

ବୃନ୍ଦା ।— ସେଇ କହି ଯାଉଛନ୍ତି—ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଦେବାକୁ ହେବ । (ଲୀଳାବତୀଙ୍କ ଅନାଇ) ଲୀଳା, ତୁ ଦେବାକୁ ସମ୍ମତ ଅଛୁକି ?

ଲୀଳା ।— ମୋର କହିବାରେ, ଜଣେଷ ଅଭନ—ଆଜ୍ଞା ହେଲେ ଏହିକ୍ଷଣି ଏଠାରେ ଲକ୍ଷେ ଟଙ୍କା ଗଣି ଦେବ ।

ବୃନ୍ଦା ।— ସାଧୁ ! ସାଧୁ !

ଭୃଙ୍ଗ ।— ହେଉ, ଯେବେ ଯେବେ କହି ଯାଉଛନ୍ତି ମୁଁ ଦେଇ ଅଛି ସେ ଟଙ୍କା ସ୍ତ୍ରୀ-ଶିକ୍ଷାରେ ଖର୍ଚ୍ଚ ହେବା ପାଇଁ ମୁଁ ବୃନ୍ଦାବନରେ ଲୀଳାବତୀଙ୍କ ହାତରେ ଦେଲି ।

ବ୍ରହ୍ମା ।— ତୁମ୍ଭର ଅଂଶର ଜନ୍ମ ରୁ ଅଟେ ।

କଳି ।— ମୋ ଅଧମ ମୂର୍ଖ ସ୍ତ୍ରୀ-ଶିକ୍ଷା ପ୍ରଚାରଣ ଲୀଳା ଦ୍ୱାରରେ ଦେଲ ! ମୁଁ ଲୀଳାବତୀଙ୍କ ସେବା କରୁ କରୁ ମରଗଲେ ମୋର ସେ କୋଟିଜନ୍ମର ତୃପ୍ତି ହେବ ।

ବ୍ରହ୍ମା ।— ଧନ୍ୟ ! ଧନ୍ୟ ! ତୁମ୍ଭେ ହିଁ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଓ ସୀତାଙ୍କପରି କଳଙ୍କଶୂନ୍ୟ ଦେହ ଧାରଣ କରିଛ । ମୁଁ ଏପରି ସ୍ୱାର୍ଥତ୍ୟାଗ କାହିଁ ଦେଖି ନାହିଁ । ଭଲ ! ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତରେ ସେ ଶିକ୍ଷା ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କ ନାମରେ ଦେଶ-ସାର ସ୍ତ୍ରୀ-ବିଦ୍ୟାଳୟମାନଙ୍କରେ ପୁରସ୍କାର ଦେବା ପ୍ରଚାରଣ ଶିକ୍ଷାଇବ । —ତେବେ ଆଉ ବିଳମ୍ବ କାହିଁକି ? —ସଖୀମାନେ କାହାନ୍ତି ?

ନେପଥ୍ୟେ ।— ଆମ୍ଭେମାନେ ଏଠି ଥାଇଁ ସବୁ ଶୁଣୁଛୁ ।

[ମାଧବୀ, ମାଳତୀ ଓ କମଳାର ପ୍ରବେଶ ।

ବ୍ରହ୍ମା ।— ତୁମ୍ଭେମାନେ ସବୁ ଶୁଣିଛ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଲୀଳାବତୀଙ୍କ ସେବାଯାଏ—ଅଜ ବିବାହର ଅନୁକୂଳ କର । ମୁଁ ଯାଉଛି ମାଧବଙ୍କର ବିବାହର ଅନୁକୂଳ କରିଦେବି । (ପ୍ରସ୍ଥାନ ।)

[ଲୀଳାବତୀର ସଖୀମାନେ ଧରି ଅନେ ୨ ଓ ଉପସ୍ଥିତ ନବବଳକା ଓ ଭୃତ୍ୟବର୍ଗ ପ୍ରସ୍ଥାନ ଓ ଅଦୃଶ୍ୟ ଭୂମାସ୍ୱାମୀମାନଙ୍କର ଗୀତ ଗାଇ ୨ ପ୍ରବେଶ ।

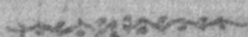
ଅଃ ଭୂଃ ।— (ନୃତ୍ୟସହିତ ଗୀତ)—

ରାଗିଣୀ ମଲ୍ହାର । ତାଳ ଠୁଂରୀ ।

ଆନନ୍ଦରେ ଗାଅ ଜୟଗାନ ।

ଭବ-ସାଗରରେ ଶାନ୍ତି ସଲିଳ ପୂରିବ ସନ୍ତାନ । ଘୋଷା ।
ଦୁନିଆମାନ ତୃପ୍ତି ସ୍ୱର୍ଗ ଦେଖ ସନ୍ତୋଷି,
ପାପତାପସବୁ ଗଡ଼ି ଯିବ ଦେବ ସ୍ୱର୍ଗ ସ୍ୱର୍ଗଧାମ । ୧ ।
ସେ ପ୍ରଭୁ କରୁଣାମୟ ଦେବେ ସଦା ଅଭୟ,
ଧର୍ମବାନେ ତାଙ୍କ ତାଙ୍କ ସଂସାର-ତରଣୀ ଭଗବାନ । ୨ ।
ବେଦେ ଯା ଅଛି ବିଧି ତ ନ ହଉ ଦେବେ ତା ଆଜ,
ସଂସାର-ସନ୍ତାପରୁ ମନୋରଥ ଫଳ ହେଉ ଆଜ । ୩ ।

ଯବନିକାପତନ ।

ପଞ୍ଚମ ଅଭିନୟ ।

ପ୍ରଥମ ଦୃଶ୍ୟ । ରାଜମାର୍ଗ ।

[ମସ୍ତକରେ ଝୁଡ଼ି ସହିତ ରାମ ଓ ହାତ ହସ୍ତରେ ତେଲ ଶ୍ୟାମର
ନୃତ୍ୟସ୍ଥାନରୁ ଆସି ମିଳନ ।]

ରାମ ।—(କରଯୋଡ଼େ ନମସ୍କାର କରି) ଅବଧାନ ପଧାନେ ! ଯାଉଛ କୁଆଡ଼େ ?

ଶ୍ୟାମ ।—(ହସ୍ ହସ୍) ଅବଧାନ, ଅବଧାନ ସାଷ୍ଟାଙ୍ଗ ! ଜାଣନାହିଁ କି !—ଆଜି ଭାଗବତ ଲାଗିଛି—ଶୁଣୁଛନ୍ତି ।

ରାମ ।—(ଅତ୍ୟାଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ) କଣ ? ଶୁଣୁଛନ୍ତି ? ଶୁଣୁଥିଲେ ଏପରି କଥା—ତେବେ କି ଶୁଣାଇଲେ ଲାଗିଛି ?

ଶ୍ୟାମ ।—ଆରେ ତୁ ଏକା କଥା କହୁ—ସେ କାଣରେ, ଏ କାଣରେ !—ତାହାପର କଥା ଶୁଣିନାହଁ ?

ରାମ ।—ଅନେକ କରନ୍ତି ଝିଅ ଲୀଳାବତୀ ସଙ୍ଗରେ ମିଶ ସାହେବଙ୍କର [illegible], ସେଥିପାଇଁ ଶୁଣୁଛନ୍ତି ନାହିଁକି ? ବ୍ରାହ୍ମଣ-ଝିଅ ବ୍ରାହ୍ମଣ-ପୁଅକୁ ବାହାହେବ, ସେଥିପାଇଁ ଚିଟାଉ ନାହିଁକି ଲାଗିଛି ?

ଶ୍ୟାମ ।—ସେ ଏଣ୍ଡ ହେଉ—ତୁମ ଆମ ଲୋକଙ୍କର କ ତଣ୍ଡାସର ହେଉଛି ସେ ଅଜ ଗୋଟାଏ ବଡ଼ ହବ ?—ବ୍ରାହ୍ମଣପରେ କଣ୍ଡିଆ ତାହା ଶୁଣିଲୁ ନାହିଁ ।

ରାମ ।—ତା ମୁଁ ଜାଣେ । ମୁଁ କେଲ କେଲ ସ୍ୱାମୀଙ୍କି ଦେବାକୁ ଯାଉଥିଲି—ସେଠେଇଁ ଅନେକ ଲୋକେ ଜୁଟି ହୋଇଥିଲେ । ସ୍ୱାମୀ କହିଲେ ପିଲା-ବାଳା କୁଣ୍ଡାଇଲେଣି—ତାହା ଶାସ୍ତ୍ର ବିରୋଧ । ମତେ ପଚାରିଲେ ଅମପରେ ହୁଣ୍ଡିସ୍ତ ଅଛି କି ନା, ମୁଁ ବି କହିଲି । ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ଭୁଲ କେଡ ପଚାରିଲି—ମୁଁ ପଚାରିଲି ବେଦରେ ହୁଣ୍ଡିସ୍ତ ଅଛି ? ସ୍ୱାମୀ କହିଲେ ହୁଣ୍ଡିଲ କଣ ବେଦରେ ମନା, ତେବେ ନିଯୋଗ ଅଛି ସେ ସଣ୍ଡାସିଏ ଜାଇଲାଉକି କହି ଛିଡ଼ି ଯାହାର ପ୍ରଜ୍ଞା ମରଥିଲା ତା ସଙ୍ଗେ ଏକଲାଗ ।

ଶ୍ୟାମ ।—ଅରେ ସେ ଏକାକଥା—ବାହା ମାଇଲେ ସେ ଧର ମାଇଲେ ସେ । ଆମର ସେମାନେ ଥିଅଥୋଉ ସ୍ତ୍ରୀବର ସେମାନେ ନିଯୋଗ ।

ରାମ ।—ଠିକ୍ ଠିକ୍—ଯାହାକୁ ନବ୍ୟ ଶିକ୍ଷିତମାନେ ବାଲୁର ବିବାହ ମୂର୍ତ୍ତି । ବାଛି-ପାଣି ଯେ ବାହାହୋଇଛି ସେ । କେହି କହନ୍ତି ଥିଅଥୋଉ, କେହି କହନ୍ତି ହୁଣ୍ଡିସ୍ତ, ପଠାଣେ କହିଲେ ନିକା ଆଉ ବେଦରେ କହିଲେ ନିଯୋଗ ।

ଶ୍ୟାମ ।—ଅଚ୍ଛା, ବେଦରେ ନ ଅଛୁ, ତେବେ ଏ ବ୍ରାହ୍ମଣଗୁଡ଼ାକ କାହିଁକି ଚେଞ୍ଚ-
ଚୋଉ ଲଗାଇଛନ୍ତି? ଏ ଗୁଡ଼ାକ କି ବ୍ରାହ୍ମଣ ନୁହନ୍ତି—ଜନ୍ତୁ ମୂର୍ଖ ! ଯିବ
ଦେଖିବାକୁ ?—ଟୋକାଏ ମେଳ ବାନ୍ଧି ତାଙ୍କୁ ସଉଡ଼ି ଦେବାପାଇଁ ଅଉ-
ଗୋଟାଏ ସଭା କରି ଥାଇଁଛନ୍ତି ।

ରାମ ।—ସଭା କେଉଁଠି ହେଉଛି ?

ଶ୍ୟାମ ।—ଗାଁଆମୁଣ୍ଡ ହୋଲମୁଣ୍ଡେଇରେ ।

ରାମ ।—ହଉ ତେବେ ଚାଲ ! ଆମ ଘରବାଟ ଦେଇ ଯିବା—ମୁଁ ଖବର ଦେଇଦେଇ
ଯିବି ।—ତୁମେତ ଦାଆ ଦେଇ ଲୁଆଡ଼ ଯାଉଛ !

ଶ୍ୟାମ ।—ନାହିଁ ନ, ଦାଆଟା ହାତରେ ଅଛି—ଚୋରଙ୍କ ପାଇଁ ବେଳ ଯାଇଲେ
ହେବ ଏ ବାସ କରିଦେବି । ଚାଲ, ଟିକେ ଦେଖିକରି ଆସିବା—ଆମର
କଣ ସେଠି ଯାଠ ଗଲବ !

ରାମ ।—ଆରେ ଆମେତ ମୂର୍ଖ ପଢ଼ିନାହୁଁ : ସେ ବେଲାଏ ବେଲାଏ ପଢ଼ିଛନ୍ତି ସେ
ତାଙ୍କ ପାଠଶାଳ ସ୍ୱାମୀ ଖାଇଦେଇଛନ୍ତି ! ତାଙ୍କ ହାତରେ ଅସଲ ଶାସ୍ତ୍ର,
ବେଦ—ନହିଁଲେ ଆଉ ଗାଉନାହାନ୍ତି ବନାହିଁ !—ହେଇ ଦେଖ, ଏଆଡ଼େ
ମିଶନସାହେବ ଆସୁଛନ୍ତି । ନମସ୍ତେ କହିବାକି—ସ୍ୱାମୀ ସମସ୍ତଙ୍କୁ କହିଦେଇ-
ଛନ୍ତି ।

[ଅଶ୍ୱାରୋହଣରେ ସାଧବର ପ୍ରବେଶ ।

ଶ୍ୟାମ ।—(କରଯୋଡ଼େ ନମସ୍କାର କରି) ନମସ୍ତେ !

ରାମ ।—(ତଦ୍ୱତ୍) ନମସ୍ତେ !

ସାଧ ।—(ତଦ୍ୱତ୍) ନମସ୍ତେ ! ନମସ୍ତେ !

[କପୁଲି ଓ କେପୁଲିର ଦ୍ରୁତବେଗେ ପ୍ରବେଶ ।

କପୁ, କେପୁ ।—(ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱଶ୍ୱାସେ ଆସି ଯୋଡ଼ହସ୍ତେ) ସାହେବ, ତୁ ଆମକଥା ବୁଝ୍ !

କେପୁ ।—(ତଦ୍ୱତ୍) ସାହେବ, ଆଗେ ମୋକଥା ବୁଝ୍ ।

ସାଧ ।—(ଘୋଡ଼ାରୁ ଓହ୍ଲାଇ ଲଗାମ ଧରି) କାହିଁକି ? କଣ ହୋଇଛି—ତୁମ୍ଭେ-
ଦୁହେଁ କଳି କରୁଥିଲ ?

କପୁ ।—(ପିଠି ଦେଖାଇ) ଦେଖ, ପିଠି ଦେଖ ! (ଅଙ୍ଗୁଲୀନିର୍ଦ୍ଦେଶ ପୂର୍ବକ) ଏ
ମୋ ପଛ ପାଖ ମଟେଇ ମାଇଲା ଯେ ମୋ ପିଠି ଫଟାଫଟ ଫୁଲିଯାଇଛି !

କେପୁ ।—ସେ ନାହିଁକି ମତେ ଖାଡ଼ୁରେ ଦଗାଦିଇ ହେଲା ?

କପୁ ।—ମୁଁ ଗାଁଆ ଖଟି ଯାଇଥିଲି, ବହିଥିଲି ସ୍ୱଳ୍ପବାଡ଼ି ରଖିଥିଲୁ । ଏବେ ଘୋଡ଼ା
ଚିମ୍ପାଇ ବସିବ, ଗାଢ଼ୋଇ ଆସି ତାଳ ସାଉଁଳି ସାଉଳି ପଡ଼ିଏ ଯିବ —

ମୁ ବୃଷଭରେ ଗାଈଁ ଗଈ ଅଭଲଶେଳକୁ ଯୁକ୍ତି ଯାଉଛ !—ଏସ୍ଥିରେ କହିବ କାହିଁ ? ମେଳେହିର ଦର ହିଅ—ଯାଉଛି ଆଉଛି କୁଆଡ଼େ ଗଲା ଏବେ ସଳବାକ କାହିଁକି ?

ନେପୁ ।— (ଚୋଖାକୁରା ହୋଇ) ମୋତେ ମୁଁ ସଳବାଚ ଦେଇ ଗାଇ କଣଇଲା ? ମେ ଗାଈଁ ଗଈ—ମତେ କହିବ ଟଯ !

ସାଧୁ ।— ବଡ଼ ଯାଆ, କହିଲା ର କ ଗ୍ରାହଣ ?

ନେପୁ ।— ରାହିଁକି—ମୁଁ ସାଜ ହେଲି ତୋତେ କୁଆଡ଼ୁ ହସି ଆସିଥିଲ କ ?—ସେ ଯେମନେ କହିଲା ମୁଁ ବ ସେମନେ କହିଲ । ମତେ ଯତ୍ନଠୁ ଝାଡ଼ୁରେ ମାରଲା ମୋର ଘଗ ହେଲା ମୁଁ ମାରଲ ।

ନେପୁ ।— ସାହୁବ ଲୋକ ଏମିତି । ଦଳୁଇ ଦେଖ (ପିଠି ଦେଖାଇ) ମୋର ପିଠି ଛେଚ୍ଛେଯାଏଁ ଫୁଲିଛି !

ସାଧୁ ।— (ପିଠି ଦେଖି) ହଁ ସତେତ, ଫୁଲିଛି । ବଡ଼ ଅନ୍ୟାୟ ! (ନେପୁଙ୍କ ଅଭାଇ) ଭୁ ଏତେଯାଏଁ ମାରଲୁ ?

ନେପୁ ।— ଏହିପ ବଡ଼ଆଡ଼କୁ ତୁହି ଯଜାଉଛନ୍ତି ! ଯାଇ ଯାଦ କୁଚହୋଇ ଲାଭ ମନ ଖାଉଥିବେ ଆଲୁ ବଡ଼ଯାକୁ ସାତ ଗୁଣ ମାପ ।

ସାଧୁ ।— ଅଚ୍ଛା, ଅଚ୍ଛା, ଚୁଲ—ତୁମ ସାଗ୍ରରେ ସେ କଥା ହୁଇବା । ତୁମେ ତୁରନ୍ତ ଘୋଡ଼ା ଯଣେ ଯଣେ ଆସ—ମୁଁ ଥିଲ ଥିର କରି ଘୋଡ଼ା ନେଉଛି ।— ତୁମ ଘର କେଉଁଠି ?

ନେପୁ ।— (ଅଙ୍ଗୁଳି ଲକ୍ଷେଣ ପୂର୍ବକ) ଆଉ ଗାଡ଼ି ଯାହିରେ ।

ସାଧୁ ।— ତୁମ୍ଭେ ଜାଡ଼ିଆଣି ?

ନେପୁ ।— (ହାତ ଯୋଡ଼େ) ହଁ ହଜୁର !

ସାଧୁ ।— ଅଚ୍ଛା, ଆଲୁ ଚଳ ଲାଗି କାହିଁ । ଘୋଡ଼ା ଯଣେ ଯଣେ ଆସ, ମୁଁ ସେଇଠାକୁ ଯାଉଛି । (ଅଶ୍ୱାରୋହଣ ପୂର୍ବକ ପ୍ରସ୍ଥାନ ।)

[ନେପୁଙ୍କ ଓ ନେପୁଙ୍କର ପ୍ରସ୍ଥାନ ।

ଶ୍ୟାମ ।— ଦେଖିଲ, କେମନ୍ତ ଅଶ୍ୱ ଚାଳନ, କେମନ୍ତ ଚୋଷା—ଯେତେ ଦଉଡ଼ା ପଲଛି ଦେତେ ଦୃଢ଼ ଯାଉଛନ୍ତି ! ନିଶ୍ଚଳରେ ବସିଥିଲେ ନିଶ୍ଚଳ ସ୍ତମ୍ଭ ପରି ଥାଏ । ତାହାକୁ ଦଇ ଚରଣ ଲାଞ୍ଛ, ମାଝି ଇତାଦ ଦେଖି ଦର୍ଶକଙ୍କରେ ସମସ୍ତେ ସ୍ଥିର ହୋଇ ରହିଥାନ୍ତି ।

ରାମ ।— ଅଧାଣେ । ମୁଁ ଏମନ୍ତ ଚାଳନ ଏହା କେବେ ଦେଖିନାହିଁ ।—ଉଭ ସବାରେ ତୁରଙ୍ଗମ ଘୋଡ଼ାରେ ଚଢ଼ି ଏହା ମେ ଗାଁ ଦୁଇବେ । ମଉଳାଭ ଦେ-

ଉଠି ବୋଲି ହଠାଏ ଉଠି ପଡ଼ିବେ ନାହିଁ — ସେଉଠି ଦେଖିଲେ ମଇଳା ଛାଡ଼ିଆଡ଼ିଏ ଲଗିଛିବୋଲି ତାକୁ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ଘୋଷଣା କରି ସ୍ତ୍ରୀଅଡ଼ୁ ସବୁ କଥାର ଗଛ ଲଗାଇ ଦେବେ ଯାହାଁ ଶୁଣିବେ ଆଉ ଯେ ଯେତେ ଶୁଦ୍ଧାଣି କରିବେ ସବୁ ତାଙ୍କ ସଭାରେ ପଏଶଲ କରିବେ । ମୁଁ ତ ଜନେଇକ ଯାଏ ନାହିଁ —ଅଗରେ ଯାଉଥିଲି ସେ ସମସ୍ତେ ତାଙ୍କୁ ଧନ୍ୟ ଧନ୍ୟ କହୁଥିଲେ ।

ଘର୍ଘମ ।— ଆଉ ପାଠଶାଳା ? ବାଡ଼ି ନାହିଁ କଣ୍ଟବ ନାହିଁ ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଠଶାଳାକୁ ଯାଇ ସମାଜ ଭିତରେ ପୁରସ୍କାର କରିବେ । ଜାଣ କଣ ଅଛାଇ କଣ ସବୁ ଫଳଏବ ତାଙ୍କୁ ଗୁରୁ କରି ମାନଛନ୍ତି ।—ସାହେବ, ଏମନ୍ତ ଯୋଗ୍ୟ ଏମନ୍ତ ବୋଧା ହୋଇ ନ ଥିଲେକ ସରକାର ଦେଶୀ ଲୋକଙ୍କୁ ଏତେ ବଡ଼ ହାକମୀ ସାହସ୍ତୁ ଦେଇ ଥାନ୍ତେ !

ଲମ୍ବ ।— ତା ସତ ।—ଲୀଳାବତୀଙ୍କ କପାଳ ସେ ଏମନ୍ତ ଯୋଗ୍ୟ ବର ପାଇଲେ ! ଏ ବ୍ରାହ୍ମଣଗୁଡ଼ାକ ତ କଉଡ଼ି ମରୁଛନ୍ତି—ତାହାର ଶିଖା ଦୁଇ ଆଖିରେ ହୋଇ ଦେଖିବେ ନାହିଁ ।—ଚାଲ ତୁମର ଲୁଚୁଖେଳ ଦେଖି ଆସିବା ।

(ଉଭୟଙ୍କର ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ପଟକ୍ଷେପଣ ।

ଦ୍ୱିତୀୟ ଦୃଶ୍ୟ । ଦୋଳମଣ୍ଡପ ।

(ବିଶ୍ୱମ୍ଭର, ଗଦାଧର, ସଦାନନ୍ଦ ପ୍ରଭୃତି ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କ ଆସୀନ ।)

ବିଶ୍ୱ ।— (ନାକରେ ହାତ ଦେଇ) ଓ ହୋ, କ କାଳ ହେଲା ଆସି !—ବଧବା-ବିବାହ !! ସପ୍ତ ପୁରୁଷ ନର୍କରେ ପଡ଼ିବାର କଥା— ଏ ପୁଣି ଦେଖି-ବାକୁ ହେଲା ? ଏ ଟୋକା ଗୁଡ଼ାକ ତ ସବୁ ଖାଇଲେ—ସର୍ବନାଶ କଲେ । ସମୁଦ୍ର ପାରହୋଇ ବିଲାତ ଗଲେ—ତାକୁ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ ନ କରାଇ ଜାତିରେ ନେଲେ । ମାଇକିନିଆ ପୁଅ ପଢ଼ିବାକୁ ମନା—ତାକୁ ନେଇ ଇସ୍କୁଲରେ ବସାଇଲେ । ଅଛୁଆଁ ଜାତିଙ୍କ ଘାଟକୁ ଯିବାର ବନ୍ଦ—ତାଙ୍କୁ ପୁଣି ଇସ୍କୁଲ ଚଢ଼େଇଦେଲେ । କହିଲେ ବାଲୁ ଜାହାଜ , କହଲା ବେଳକୁ ଟାଣ୍ଡିଲ କରି ଉଡ଼ାଇ ଦେଉଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ପୁଣି ଯେ ସ୍ୱାମୀ ବୃନ୍ଦାବନ ବିଶିଷ୍ଟ ସେ ଯାହା ସବୁ ଅବଶ୍ୟ ତା ଲେଖାରେ ସବୁ ବେଦରେ ଅଛି । ଆମର ଆଉ ଭବିଷ୍ୟତ୍ପୁରୁଷରେ କେହି ବେଦ ପଢ଼ି ନ ଥିଲେ ସେହିଠା ଏବେ ପଢ଼ିଛି !

ସଦା ।—ବେଦ ତଣ ବାହାର ଘରେ ଥିଲା ଆଉ ସ୍ମୃତି ସବୁ ବେଦ ପାଣ ହେଇ ଯାଉ ନ ଥିଲା ? ଗୁଡ଼ାଏ ଏଣୁତେଣୁ ସଂସ୍କୃତ ଝାଡ଼ି ହେଇ ପାରେ, ଆଉ ପେଟାକାଏକ ଗା ଚେଉ କ୍ରୋଳ !

ଗଦା ।—ଆମ ଦେଶର ଲୋକମାନେ ଆଉ ବେଦ ଜାଣି ନ ଥିଲେ ! ସେମାନେ ଯେ ଭାଷ୍ୟ ସବୁ ଲେଖିଥିଲେ ତା ସବୁ ଲୁଥେଡ଼େ ଗଳା ଆଉ ଯେତକ ପାଠ ସବୁ ସେହି ଦ୍ଵାରା ସ୍ଥାପିତ ବେଦରେ ! ଭାଷ୍ୟରେ କେଉଁଠି ବିଧବା ବିବାହର ବର୍ଣ୍ଣନା ଅଛି ପଢ଼ିଛ ? ମୁଁ ସବୁ ସ୍ମୃତି ପଢ଼ି ନାହିଁ, ମାତ୍ର ଯେତେଦୂର ଜାଣେ ସ୍ମୃତିରେ ଅଟେ ବିଧବାବିବାହ ନାହିଁ । ସେ କଥା ବ କାଆଁକୁ ଯାଉ ନାହିଁ—ମରଣ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯେବେ ସ୍ତ୍ରୀ ସ୍ଵାମୀ ଏକ ହୋଇଲା ତେବେ ବିଧବା ହେଲେ ଆଉ ବିବାହ କାହିଁ ହୋଇପାରେ ?

ହର. ।—ସେ ପରାଶରର କଥା ଥରେ ସଜାଉଥିଲେ—

ସଦା ।—ଆରେ ପରାଶର ଲୋକଙ୍କ ପାଇଁ । କଳୌ ପାରାଶରୀ ସ୍ମୃତିଃ—କଳିକାଳରେ ତ ବ୍ରାହ୍ମଣ ନ ଥିବେ, ସବୁ ଲୋକ ଅଧମ ହୋଇ ଅବ୍ରାହ୍ମଣ-ମ୍ଲେଚ୍ଛଜାତି ହୋଇ ଯିବେ, ତେଣୁ ପରାଶର ତାଙ୍କ ପାଇଁ ବିଧବାବିବାହ ଦେଇ ଦେଇଛନ୍ତି । ଆଉ ଦେଖୁଛ, ଭାଇ, ଯେଉଁ ମ୍ଲେଚ୍ଛଜାତିରେ ପରାଶରଙ୍କ ସ୍ମୃତି ! ବାହାରେ ଗୁଡ଼ିଆ, ତେଲି, ଚଷା, କେଉଟ, ବାଉରି, ହାଡ଼ି, କଣ୍ଡରା, ଧୋବା, ପାଣ ଚଣ୍ଡାଳ ସେହି ସବୁ ଜାତିରେ କଷ୍ଟେ ମୃତେ ଛତ୍ର ଛତ୍ର କାଇ ଥାଉଁ ଥାଉଁ ମନ ନ ମିଳିଲେ ଛାଡ଼ପତ୍ର ଦେଇ ଆଉ ଗୋଟାଏ ବାହା ହୋଇ ପଡ଼ୁଛନ୍ତି ।

ଭଦା ।—ଯେମନ୍ତ ସ୍ଥାଣ - ଶାରିସ୍ତାନମାନେ କରୁଛନ୍ତି,—ଯେଉଁଠି ବିଧବାବିବାହ ସେହିଠି ଛାଡ଼ପତ୍ର ।

ସଦା ।—ନମସ୍ତେ ଅବ୍ରାହ୍ମଣ ! (ବ୍ୟଙ୍ଗ ଭାବରେ) ଆମ୍ଭେ ଯେବେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ହୋଇଥିବା, ଆମ୍ଭ ଜାତିରେ ଯେବେ ପଇତା ଥିବ ତହାଲେ ଏହା ହୋଇଦେବା ନାହିଁ—ଦେଖିବା କେମନ୍ତ ସେ ବିବାହ ଦେବେ । ତାଙ୍କରୁ ଯାଉନ୍ତୁ, ତେଣିକି ଯାହା ଇଚ୍ଛା କରନ୍ତୁ ! ସ୍ଵାମୀ ଅଲଜ୍ଜ ଯେମନ୍ତ ଗାଉବାକୁ, ଏ ଅତି ଅଲଜ୍ଜ କେମନ୍ତ କାନ୍ଦିବାକୁ ! ବେଦରେ ଗାୟତ୍ରୀ ଆଉ ଠାକୁର ପୂଜା ଓ ସନ୍ଧ୍ୟାବନ୍ଦନ କ୍ରିୟାକର୍ମର ମନ୍ତ୍ର ଅଛି, ଏହା କଣ କେହି ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ ?—ଏ ଗୁଡ଼ାକ କେଉଁଠୁ ଏତେ ପାଠ ବେଦରୁ ପାଇଲେ ?

ଭଦା ।—ଆମେ ଠାକୁରପୂଜା କରୁଛୁ, ସ୍ଵାମୀ ଦୟାନନ୍ଦ ବେଦରେ ମନା । ଆମେ ମାଉକନିଆଁ ଝିଅଙ୍କୁ ପିଲାଦିନେ ବାହା ଦେଉଛୁ, ସ୍ଵାମୀ ଦୟାନନ୍ଦ ବେଦରେ

ମନା । ଆମ୍ଭେ ବ୍ରତବେଳେ ସମାବର୍ତ୍ତନ କରୁଛୁଁ, ସ୍ୱାମୀ କହନ୍ତି ବେଦରେ ମନା । ଆମ୍ଭେ ଶ୍ରାଦ୍ଧ କରୁଅଛୁଁ, ସ୍ୱାମୀ କହନ୍ତି ବେଦରେ ମନା । ଆମ୍ଭେ ଇଷ୍ଟଦେବତାର ପୂଜା କରୁଛୁ, ସ୍ୱାମୀ କହନ୍ତି ବେଦରେ ମନା । ଆମ୍ଭେ ଗଙ୍ଗାପ୍ରଭାତ ତୀର୍ଥ କରୁଛୁଁ, ସ୍ୱାମୀ କହନ୍ତି ବେଦରେ ମନା । ଆମ ପୂର୍ବପୁରୁଷରେ କେହି ବେଦ ପଢ଼ି ନ ଥିଲେ, ସେମାନେ ବେଦରେ ମନା ସବୁ ଭିଆଇଗଲେ !

ଭୂଷ ।—ଆଉ ଯାହା କରିବାକୁ ମନା ସ୍ୱାମୀ କହୁଛି ସେ ସବୁ ବେଦରେ ଅଛି । ବାଲ୍ୟାବସ୍ଥାରେ ରଜସ୍ୱଳା ହେଲେ ସପ୍ତପୁରୁଷ ନର୍କରେ ପଡ଼ିବେ। ସ୍ୱାମୀ କହୁଛି ଷୋଳବର୍ଷ ହେଲେ ଝିଅକୁ ବିଭା ଦେବା ବେଦରେ ଅଛି । ଦରିଆ ପାର ହେବାକୁ ମନା, ସ୍ୱାମୀ କହୁଛି ତା ବେଦରେ ଅଛି । ଶୂଦ୍ରାଦିଙ୍କୁ ବେଦ ଶୁଣାଇବାକୁ ମନା ସ୍ୱାମୀ କହନ୍ତି ତା ବେଦରେ ଅଛି । ମାଇକିନିଆଁଙ୍କି ପଢ଼ାଇ ବାହାଇବା ମନା ସ୍ୱାମୀ କହନ୍ତି ତା ବେଦରେ ଅଛି । ଅହିନ୍ଦୁ ଜାତିଙ୍କି ଛୁଇଁବାକୁ ମନା ସ୍ୱାମୀ କହନ୍ତି ତା ବେଦରେ ଅଛି ।—କେଉଁଠୁ ସ୍ୱାମୀ ଏ ଶାସ୍ତ୍ରାକାର ବେଦ ପାଇଲେ ?

ସଖୀ ।—ସେ ସ୍ୱାମୀଟା ବାଯ୍ୟା । ଜାହା ହାତରେ ଗୁଡ଼ାଏ ମନ୍ତ୍ର ତିଆରି କରି ନେଲେଣି ଆଣିଛି ଆଉ ଯେତେ ଅପଟିକ କଥା ସବୁ ପଟିଉ ଦେଉଛି ।

ଭୂଷ ।—ସେହିଟା ଜଣେ କଣ ତିଆରି କରୁ ନ ଥିବ ନ । ସେ ବନ ଗଡ଼ା ଗଡ଼ା କରି ସ୍ୱାର୍ଥ କହି ଗୁଡ଼ିଗଲା । ମନ୍ତ୍ର ବଦଳାଇଲେ ନୂଆ ତ ପୁରୁଣା କଏ ଦେଖୁଛି ? ଆଗ କାଳରେ ବେଦ ଥାଲା ତ ଦେଖାଉ ଦଅନ୍ତେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ସମ୍ମାନରେ ମତ ନିଆଯାଉ । ଆମ୍ଭର ଯାହା ଭଲ ଅଛି ତାହା ମାନିବା । ସ୍ୱାମୀ କଥାରେ ସବୁ ଓଲଟାଇ ଦେବା ।

ଶମଶେର ।—(ପଣ୍ଡିତର) ଆମର ଯାହା ଅଛି ତାହା କରିବା—ନୂଆପାଠ ଶାସ୍ତ୍ରକୁ ଯିବା ନାହିଁ ।

ଜନୈକବୃଦ୍ଧ ।—(କମ୍ପିତ ସ୍ୱରେ) ଅଙ୍ଗରେଜି ଅମଳରେ ଯେ ଯାହାକୁ ଜଣେ ଜଣେ ଉଦ୍ଧତ ହୋଇ ଗଲେଣି—କେହି କାହାକୁ ମାନିବାକୁ ନାହିଁ ।—ବାପକୁ ତ ପୁଅ ମାନୁ ନାହିଁ କହିବ କାହାକୁ—ଅଙ୍ଗରେଜୀ ପଢ଼ି ସବୁ ଦୁଷ୍ଟ ହୋଇ ଗଲେଣି । ଆମକୁ କହିଲେଣି ବୁଢ଼ା ମୂର୍ଖ । ଆମ୍ଭେ ଆପଣା ମତକୁ ଆପେ ସମ୍ଭାଳି ଭଲ !—ଆମର ସଖି ଆପଣା ମତକୁ ଆପେ ରଖି ।

[ଶ୍ୟାମ ଓ ରାମର ପ୍ରବେଶ ।

ଶ୍ୟାମ ।—ଆରେରେ, କଣ କରୁଛନ୍ତି ଏଠି ବସି—ସନ୍ଧ୍ୟା ଲାଗିଛିକି ?

ଭଣ ।—(ଶଙ୍କହୋଇ) ତୁମେ ଶୁଣୁ ସୁଜାନ (ହାତ ହଲାଇ) ହେଇଅଟେ ହେଇଅଟେ ଥା—ଏଠି ସନ୍ଧ୍ୟା ଲାଗିଛି ।

ରାମ ।—ନାହିଁ ଗୋସାଇଁ ଆମେ ସନ୍ଧ୍ୟା ଭିତରକୁ ଯାଉ ନାହୁଁ—ଆଉଛୁ ଉର୍ଦ୍ଧ ଉଠୁଛନ୍ତି କାହିଁକି ! ରେଲଟଣା କ ଦେଖିଲେ ପଶ୍ଚେ ଭଲକ ନାହିଁ— ସାର ଭିତରକୁ ଯାଇ ରେଲଷ୍ଟେସନ ମାପି କ ଦେଲେ ଲୁଟେମ୍ ଗଡ଼ି ମଉଦେ—ସନ୍ଧ୍ୟା ବେଳକୁ ଯାଅ ଯାଅ ! ଏ କ ସନ୍ଧ୍ୟା ଲାଗିଛି ?

ଭଣ ।—ତୋର କଣ ଗଲା ?—ଶୁଣିବାକୁ ସବ ତ ଠିଆହେବା ଯେପରି ଶୁଣ ।

ଶ୍ୟାମ ।—ପଣ୍ଡିତଙ୍କୁ କଣ କାଢ଼ଗଲା ? ଏତେ କଥା ହୋଇ ଯାଉଛି ନାହିଁ ଧ ?

ଜଟେଶ୍ୱର ।—(ଜମି ତ ହେଲେ) ଅରେ ନାହିଁ ଏ ବଣ୍ଡିଆଙ୍କୁ ସବୁ ବାହା ଦେବାକୁ ବସିଛନ୍ତି ଯେ ସେଥିପାଇଁ ସନ୍ଧ୍ୟା ବସିଛି ।

ରାମ ।—ଆମଘରେ ତ ବଣ୍ଡିଆ ବାହା ହୁଅନ୍ତି । ତମଘରେ ବାହା ହେଲେ ତ, ଗଲା, ଜଥା ଛୁଡ଼ି ଯିବ !

ସଦା ।—ଯାହା ହେବେ ହୋଇ ନାହିଁ ତାହା କପରି ହେବ ?

ଶ୍ୟାମ ।—ଆମଘରେ ବଡ଼ିଆ ବାହା ହେଉଛନ୍ତି ! ଖଣ୍ଡ ହେଲେ ଦୁର୍ଗାସ୍ତୁ ହେଉଛନ୍ତି ।

ରାମ ।—ବେଦ ପେଲେ ପାଠ ପଢ଼ିଛନ୍ତି ସେ ତେଣିକ ବଡ଼କ ପାଇଁଛନ୍ତି । ଆମେ ମୁଣ୍ଡ ପାଠ ପଢ଼ି ନାହୁଁ, ଆମଘରେ ବଡ଼ିଆ ବାହା ହୁଅନ୍ତି, ସେଇସ୍ତ ମରେ ଦୁର୍ଗାସ୍ତୁ ହୁଅନ୍ତି । ନଇଣ ସାଆନ୍ତଙ୍କ ଘରେ ପାଠପଢ଼ା ପାଟେ ବେଶୀ, ତେଣୁ ବଡ଼ିଆ ବାହା ଦଅନ୍ତି, ଦୁର୍ଗାସ୍ତୁ ନାହିଁ । ତେଣିକ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କର ପୁଣି ଶାସ୍ତ୍ରପଢ଼ା ଆଉ ଷାଠେ ମିଶିଲାରୁ ବଡ଼ିଆ ବାହା ଦଅନ୍ତି ନାହିଁ କ ଦୁର୍ଗାସ୍ତୁ ନାହିଁ ।

ଶ୍ୟାମ ।—କରଣ ସାଆନ୍ତଙ୍କଠୁ ବ୍ରାହ୍ମଣେ କଣ ବେଶୀ ପାଠ ପଢ଼ିଛନ୍ତି ? କରଣମାନଙ୍କ ପାଠ ବେଶୀ—କରଣୀ ବେଶୀ, ଗୁଜବୀ ବଡ଼ ।

ରାମ ।—(ହସି ହସି) ବ୍ରାହ୍ମଣେ ସବୁ ଶାସ୍ତ୍ର ପଢ଼ିଛନ୍ତି—ଶାସ୍ତ୍ର ପଢ଼ା କା—

ଶ୍ୟାମ ।—କିଁ କ ଯାହା କହଲ ।—ଆମେ କ ପଢ଼ିଛୁଁ ବଲ ।

ଭଣ ।—ଆଉ କ ପଢ଼ିବ ! ପଣ୍ଡିତଙ୍କୁ ସବୁ ସେ ଦେଖାଇ ସୁଜାନ ଯେ ଯେଉଁଠି ଅଛନ୍ତି ତାଣି ଟେଣି ନେଇ ଉଷଲଲରେ ବର୍ଷି କରୁଛନ୍ତି ।

ଶ୍ୟାମ ।—ପଣ୍ଡିତ ଏ ପଢ଼ିବେ ନାହିଁ ଭ ଭଲକ କପରି ? ସାଚାବଣ ହେବ କଥ କଥ

ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚ କରି ଗାଁ ଗାଁରେ ଇସ୍କୁଲ ବସେଇ ଦେଉଛନ୍ତି, ପିଲାଏ ପଢ଼ିବେ ନାହିଁ ?

ଭଣ୍ଡ ।—ଟଙ୍କା ଖୁଡ଼ାଙ୍କ ଏମନେ ଖାଇବ ଘୋଡ଼ାଗାଡ଼ି ଭଡ଼ା ଦେଇ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ଦକ୍ଷିଣା ଦେଉଥିଲେ ହେଲେ କେତେ କଲ୍ୟାଣ କରିଥାନ୍ତେ—ଲୀଳାବତୀ ଦେଈଙ୍କ ମା ଦୟା !

ଶ୍ୟାମ ।—କଣ ସୁଖ ନାଇ ହୋଇଥାନ୍ତା !—ହୁଇଟା ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଳକଳଙ୍କ ମାମୁ ସରି ଦେଖିଲେ ନାହିଁ କି ?—ପାଇନାହିଁ ବୋଲି ଶୁଅଶୋଉ ଲଗେଇଛ ।

ରାମ ।—ଗୋସେଇଁ, ଲୀଳାବତୀ ଦେଈଙ୍କି ନିନ୍ଦା କଲେ ପାପ—ସେ ଯାହା କରୁଛନ୍ତି ସବୁ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଅଛି ।

ଭଣ୍ଡ ।—ଏତେବଡ଼ ମାଇକିନିଆ କ୍ରିଅଟା—ହିଁ ଏ ହୋଇ ନାଇ ନାହିଁ, ଦାଣ୍ଡ ପାଟରେ ବୁଲୁଛି ।

ଶ୍ୟାମ ।—ଆମଘରେ ସବୁ ବୁଲୁଛନ୍ତି ।

ରାମ ।—ଆମ ସବୁରିବ ଝିଅମାନଙ୍କୁ ବାହାରନ୍ତି ।—ଏବେ ବଡ଼ ବଡ଼ ଘର ମାଇକିନିଆ ସବୁ ପାଠପଢ଼ି ଜାଣିଗଲେଣି ଇଂରେଜଙ୍କର ଝିଅମାନଙ୍କ ପରି ବନ୍ଦ ହୋଇ ଘରେ ରହିବା ଭଲ ନୁହେଁ—ସବୁ ଝିଅମାନଙ୍କୁ ଗୋଟି ଗୋଟି ହୋଇ ବାହାରି ପଡ଼ୁଛନ୍ତି ।

ଗଦା ।—ସାହେବଙ୍କ ସଙ୍ଗେ କଥା କହୁଛନ୍ତି ?

ଶ୍ୟାମ ।—କଣ ଲାଜ ଗଲା ?—ସାହେବଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ବୁଲୁଛନ୍ତି, କଥା କହୁଛନ୍ତି—କିଏ ଶୁଣିବ ?

ଭଣ୍ଡ ।—(କାନରେ ହାତ ଦେଇ) ହଁ ! ଦହଦା—ହଁ ନହଦା ।—ତୁମେ ଅନାଚାରୀଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଆମର କଥା କହୁ ନାହିଁ । (ସର୍ବ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଅନାଇ) ସମସ୍ତଙ୍କ ମତରେ ଅଧର୍ମାଚାରୀ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ଛିଡ଼ନାହିଁ ।

ସର୍ବ୍ୟବର୍ଗ ।—ନେହି ଯିବୁ ନାହିଁ ।

ଗଦା ।—ଯେ ସେ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ଯିବେ ତାଙ୍କୁ ଅନାଚାର କରିବ ?

ସର୍ବ୍ୟବର୍ଗ ।—ସେ ସମସ୍ତେ ଅନାଚାର ହେବେ ।

ଗଦା ।—ଯେ ସେଠାକୁ ଯିବେ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଭୋଜନ ବନ୍ଦ ହେବ ?

ସର୍ବ୍ୟବର୍ଗ ।—ନେହି ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଖାଇବୁ ନାହିଁ କି ତାଙ୍କ ମଡ଼ା ଡାକିବୁ ନାହିଁ ।

ଭଣ୍ଡ ।—ଧର୍ମରକ୍ଷା କରିବା ସମସ୍ତଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ସଦାଚାର ହେଲେ ଧର୍ମ ହେବ, ଯେଉଁଦେଶରେ ଯେଉଁ ଅନେକ ପରମ୍ପରା ଚଳିଆସିଛି ତାହାକୁ ସଦାଚାର

ବୋଲନ୍ତି—ଯସ୍ମିନ୍ ଦେଶେ ଯଦାଗ୍ଭରଃ ପାରମ୍ପର୍ଯ୍ୟକ୍ରମାଗତଃ । ବର୍ଣ୍ଣାନାଂ ସାନ୍ତରାଳାନାଂ ସ ସଦାଚାର ଉଚ୍ୟତେ ।

[ଅଚ୍ୟୁ, କରେନ୍ଦ୍ର, ମିଲନ୍ଦ, ଆନନ୍ଦ ପ୍ରଭୃତି ଶିକ୍ଷିତ ଯୁବକବୃନ୍ଦଙ୍କର ପ୍ରବେଶ ।

ଅଚ୍ୟୁ ।—ପଣ୍ଡିତେ ! କେଉଁଠାରୁ ଶ୍ଳୋକଟା ଉଦ୍ଧୃତ କଲେ, ମୂଳରୁ ଭୁଲ୍ ।

ନିର ।—(ତୃଷ୍ଣ ହୋଇ) ଆମର ଭୁଲ ଧରିବାକୁ ଆସିଲେ । ଯତ୍ନଲବେ ଏଣୁତେଣୁ ଶିଖିଏ ବି ଏ ଏମ୍ ଜାଣି ଶାସ୍ତ୍ର ପଢ଼ି ଆମର ଜୀବନଯାକ ପଢ଼ାକୁ ନଷ୍ଟକରନ୍ତି ଭୁଲ୍ ! ମନ୍ ଫିଟାଇ ଦେଖ ଜାଣିପାରିବ ।

ଆନ ।—ହିଁ ହିଁ ବୁଝାଯାଉ ଜଣାଗଲା । ମନୁ ମହର୍ଷି—ସରସ୍ୱତୀଦୃଷଦ୍ୱତ୍ୟୋ-ର୍ଦ୍ଦେବନଦ୍ୟୋର୍ଯଦନ୍ତରଂ । ତଂ ଦେବନିର୍ମିତଂ ଦେଶଂ ବ୍ରହ୍ମାବର୍ତ୍ତଂ ପ୍ରଚ-କ୍ଷତେ । ତସ୍ମିନ୍ ଦେଶେ ଯ ଆଚାରଃ ପାରମ୍ପର୍ଯ୍ୟକ୍ରମାଗତଃ । ବର୍ଣ୍ଣାନାଂ ସାନ୍ତ-ରାଳାନାଂ ସ ସଦାଚାର ଉଚ୍ୟତେ ।—ବୋଲି ଯାହା କହି ନ ଥାନ୍ତି ତେବେ ଜରସ୍ୱପାବଡେଷ ଦେଶେ ଏଭେଣ୍ଡା ୧ ପିଦ୍ ମାନ୍ୟରେ କରିଥାନ୍ତି । ମଝିଟାରେ ଭୁଲବଶତ ଯୋଡ଼ି ଆପଣା ସ୍ୱାର୍ଥସିଦ୍ଧି କରି ଲୋକଙ୍କୁ କାହିଁକି ଲଣ୍ଡଭଣ୍ଡ କରୁଛ ।

ଶ୍ୟାମ ।—(ସ୍ୱଗତ) ଦେଖିଲ, ଏମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ଆଉ ବୁଢ଼ା ପଣ୍ଡିତଙ୍କର ଠକାଠକି ଚଳିବ ନାହିଁ ।

ରାମ ।—ସ୍ୱାମୀ ବଡ଼ଯାଇ ସ୍ତମ୍ଭ ହୋଇ ।

ପଟେଲ ।— ଭାଗବତ ସତ୍ୟ—ତହିଁ ଜନ୍ମ ନିନ୍ଦା ନାହିଁ,
ଭଲ ଅମୃତରେ ଯାହା ବେଦର ସମ୍ମତ ।

ଗୋବି ।— ଛନ୍ଦପୂର୍ବକଥା ଦେଖି ଦେଶ-କାଳ-ପାତ୍ର,
ଭଲ ନାହିଁ ବେଦମନ୍ତ୍ରେ—ଉଦ୍ଧାର ଯାହା
ପଡ଼ିଛି ଲୋକଙ୍କ ହିତ ଈଶ୍ୱର-ଆଦେଶ ।

ଅଚ୍ୟୁ ।— ପଣ୍ଡିତାଦ ବେଦ ରେଣୁ ଚଳଅଛି ଯାହ
ମାଉଛୁ ଉଣ୍ଡିରେ ଭଲ ମନ ନ ହେଉ
ଅକ୍ଷର ସତ୍ୟ—ଯାହା କରୁଁ ଅମ୍ଭେମାନେ
ବେଦର ଆଦେଶ ତାହା ସଦା ପାଳନ୍ତୁ—
ଲଙ୍ଘିଲେ ତାହାକୁ ପାପ, ନୋହିବ ମୁକତି ।

ଆନ ।— ହିନ୍ଦୁ ଶିକ୍ଷା, ସ୍ୱାଧୀନତା ଦୃଢ଼ତର୍ଯ୍ୟକ୍ଷମ
ଏ ଭାବ ଅଛଇ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବେଦଙ୍କ ବିଧାନ ।

ନ ଲଭ ତାହାକୁ ! ଯେସନେ କରଇ ଲଙ୍ଘନ
ଅଟେ ତାହା ଶାସ୍ତ୍ର ! ଯାହୁଁ ଫଳୁଛି ଯାତନା,
ଦେଖୁଛ ସମାଜେ କେତେ ମହାପାପ ଦେଶ,
ବଢ଼ଉଛି ଗଞ୍ଜାକ୍ଷର୍ନ ଘୋଟିଛି ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ।
ଦୁର୍ଗାଶୂନ୍ୟ ବଳଶୂନ୍ୟ ମହାକାଳକୁଣ୍ଡେ
ଗାଡ଼ୁଛି ସମାଜ ବାଞ୍ଛିବାକୁଁ ଉଚିତ,
ମୁଦଗର ଲଗି ଯଥା ବାଢ଼ିଲ ଅନୁକୂଳ
ଜାଣିଥିଲ, ଯେଣୁ ଶୁଣେ ଜାଣିଥିବ ସର୍ବେ
ବୈଧନସ୍ଵାଭାସ ଧରି ନ ଜାଣିଲେ ତାହା ।
ପିଲ୍ଲେଭେଲପର ବାଲ୍ୟ-ବିବାହ-ସ୍ଥଳ
ନ ଶୁଣିଲୁ କନ୍ୟା ନାମ ଶେଖଳବାକୁ ଯାହା
କରଇ ସହଳେ ତାହା ଶାସ୍ତ୍ରର ଅନୁକ୍ତ,
ଅବୀଧଳିକଳ ଅଟେ ଅବୈଧ ଉଦାନ୍ତ,
ସମାଜ ବିପ୍ଳବ-ବାଞ୍ଛା ଅଶ୍ରୁଳ-ସଲଦ ।
ସେହିପରି ବିବାହ ଶାନ୍ତି ବାଲବିଧବାଏ
ହୋଇଲେ ବିବାହ କଷ୍ଟେ ସୁଚ୍ଛିତ୍ର ତାହା ।

ବିଶ୍ । —(କ୍ରୋଧେ) ଏ ଅଧମେ ଆମ୍ଭଙ୍କୁ ପାଠ ପଢ଼ାଉଛାଲୁ ! ଉଞ୍ଛିଦଅ ତୁମ୍ଭର ପାଠ ! ଆମେ ବେଦ ପଢ଼ିନାହୁଁ କି ଶ୍ରୁତି ବ ଜାଣୁଁ ! ଆମର ଭଉଦସ୍ଥଳୁ ମୂର୍ଖ ଥିଲେ, ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଳରେ ଆଜ କେହି ବେଦ ପଢ଼ି ନ ଥିଲେ—ଏ ଆସିଛନ୍ତି ବେଦ ପଢ଼ାଉବାକୁ ! ଆମେ ବୈଷ୍ଣବମିଶ୍ର ଆଉ ତା ଘୁଅକୁ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ କରାଉ-ଥାଉଁ—ତୁମ୍ଭେମାନେ ସବୁ ଉଠାଇନେଇ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରିଦେଲ ।

ଗୋଳ । —ସେହା ବେଦବେଦ ଶଉଡ଼ି ଭଣ୍ଡ ଲୋଟିବାକୁ ତାକୁ ସବୁ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ କରାଇବାକୁ ଯାଉଥିଲ ?

ବିଶ୍ । —ତୁମ୍ଭେମାନେ ଭଣ୍ଡ କରି କରବାକୁ ଦେବ !— ତାକୁ ମନା କରଦେଲ ଆଉ ତାଙ୍କ ଗୋସାଇଁଙ୍କି କହଦେଲ—ସେ ଆଉ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ କରୁଛ ?

ଗୋଳ । —ତୁମ୍ଭର ଯେ ବୁଦ୍ଧି ତା ଦାଢ଼ିଦେଲ ସେହିବ—ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ କଲ ?

ବିଶ୍ । —ଅରେ ଆମେ ବ୍ରାହ୍ମଣ—ଦଶଥର ଗାୟତ୍ରୀ ଜପିଦେଲେ ସବୁ ଗଲା ।

ଗୋଳ । —ମନ୍ଦ କଥା ମାରୁଥିବାଲେ ବି ସେହିଥିରେ ଛୁଟିଯିବ !

ବିଶ୍ । —ପିବନାହୁଁ ?—ଗାୟତ୍ରୀର ବଳ କି କମ୍ ?

ଗୋଳ । —ମେଘୁଶାଠ ସେଥିରେ ସିଆଳିଆ, ଦପଟାକୁର, ଅଧାର୍ମିକ ବାମ୍ଭ ବଢ଼ୁଥାଉଛ

ଯେଉଁ ଗାୟତ୍ରୀ ଜପିଦେଲେ ମୋକ୍ଷ ମିଳେ । ବାପ୍ରେ ବାପ୍ ! କି ଦୁର୍ଦ୍ଦଶାରେ ଗାୟତ୍ରୀ ପଡ଼ିଥିଲା ଆଉ କଳ୍ପେ ଆପଣମାନଙ୍କ ପାଇଁ ବଞ୍ଚିଥାଇ ପରି ପୁଣ୍ୟକାର୍ଯ୍ୟ କରିଲେ ଯାହା ଭଗବାନ ବ୍ରାହ୍ମଣେ ସ୍ମରଣ କରୁଛନ୍ତି !— ଗାୟତ୍ରୀର ଅର୍ଥ ଜାଣ ?

ରାମ ।—(ଶ୍ୟାମକୁ) ଦେଖିଲ, କେମନ୍ତ କହୁଛନ୍ତି ।

ଶ୍ୟାମ ।—(ରାମକୁ) ସେ କେବେ ଘଟିଛନ୍ତି—ବାପ ଅଗରେ ବଡ଼ଲୋକ !

ଭଣ୍ଡ ।—ଅର୍ଥ ଜାଣି ନ ପାରିଲେ କଣ ମହଲା ଯାଏ ?

କାଳି ।—ଅର୍ଥ ନ ଜାଣି ଆଉ ମନ୍ତ୍ରରେ କି ଦାର୍ଥ୍ୟ ହୁଏ ? ପଣ୍ଡିତଗଣ ଆଉ ବହୁଜ- ନାଙ୍କୁ । ଅର୍ଥ ନ ଜାଣିଲାରୁ ଜ୍ଞାନର ଅନର୍ଥ ଉପନ ବସିଛ ! ମିଶନାରିମାନ- ଙ୍କର ଗ୍ରନ୍ଥ କି ଲାଗିଯାଉ—ଅନର୍ଥର ସମ୍ଭାବ୍ୟ ଫଳ କହିବ ?

ଭଣ୍ଡ ।—ସମ୍ଭାବ୍ୟ ଶୁଣିଲ କି ହେଲା ? ସେ ବାହାନ ଯାଏ !

କାଳି ।—ହଁ—ହାନ୍ଦ୍ୟବୋଲି ଉଚ୍ଚାରଣ କଲ, ଆଉ କେବଳ ଦେବାରଥିଲେ ତାମ୍ବରି ଗୋଲ୍ଡାର ଥାନ୍ତି ।

ଭଣ୍ଡ ।—ଆମ୍ଭେ କଣ ବାନ୍ଧଘରେ ଖାଉଛୁଁ ?

କାଳି ।—ତୁମ୍ଭେ କି ଖାଉଛେ ତୁମ୍ଭର ସୁଅର ଖାଇଛ ? ସେହି ତୁମ୍ଭଘରେ ଏକାଠି ଅଛୁ, ତା ନାହାର ଜର ନେଉଛ ?

ଶ୍ୟାମ ।—ଏ ବାଳକୁ ଆଉ ଦୁର୍ବାକ୍ୟ ବହୁଶାରବ ନାହିଁ ।

ରାମ ।—ଦେଖିଲ, କେମନ୍ତ ସଭାରେ ନାରଣର ଭାରେର ଅପ୍ରଣସନ୍ତି ।

ଭଣ୍ଡ ।—ଆଉ ପୁଅଙ୍କୁ କଣ ପୋଷାଇଦେବ ? ତୁମ୍ଭେମାନେ ପୁଣି ଏ ଲୋକା ମିଳ ସବୁ ଲାଗ୍ରି ଜଲଦେଉଛ । ଦେଖିଲ ଆ କି କରିବାକୁ ଜରିଯାଉଛି, ଉଚ୍ଚଲା- ଟେକାକୁ ଦେବର ଦୋହାଇ ଦେଉଛ ।—(ଅତିକ୍ରୋଧେ) ତୁମ୍ଭେମାନେ ଏତେ ଦେଖୁଅ ।

କାଳି ।—ସମ୍ଭାଲଦ୍ୱାର କଥା କର—ଅଦୃଷ୍ଟବଶେ ଅଶଳୁ ନିଦ୍ରକଲେ ତୁମ୍ଭର ଉଷରେ ପଡ଼ିବ ।

ଭଣ୍ଡ ।—(ରାଗ କୋଳ) କଣ ଶାପଦେବ କି ମାରିବ ?

କାଳି ।—ତୁମ୍ଭରି ଦେବ ?—ଅଚ୍ଛା, ସଭାରେ କଣ ଶାର୍ଯ୍ୟ କଲ ?

ଭଣ୍ଡ ।— ଶାର୍ଯ୍ୟଙ୍କୁ ଏଡ଼ମନେ ଭକ୍ଷବା ଭବାଦ
ଅଟର ନାହିଁ—ଯେତ୍ତୁ ଯୋଗ ଦେବ ନାହିଁ
ଦେବ ସେ ପଣ୍ଡିତ, କେବଳ ଅଜାଣରେ ଗଣ୍ୟ,
ତାହାଙ୍କୁ ଧନ୍ୟରେଳ ଭ ଦରବେ ଦେବ,
ଦେବ କାହିଁ ଭୁପସ୍ତ୍ରିର ନବାହିଣୀରେ ?

ଗୀତ ।— ଦୋଉନାହିଁ ସୁକନ୍ୟାର,—ଜେବେ ବେ ଏ କଥା
ବୁଝି ନ ପାରବ,—ଦେଖ ଯେଉଁଠି ପ୍ରକାର
ଛାତ୍ରେ ଛାତ୍ରେ ଥିଲେ ସଙ୍ଗେ ପଢ଼ୁଛନ୍ତି ପାଠ,
ସମସ୍ତେ ମିଳିତ ବେଦ-ମାନ-ରକ୍ଷା ପାଇଁ ।
ପ୍ରସ୍ତାବ ଭୂମିରୁ କେବଳେ କାର୍ଯ୍ୟ ପରିଣତ
ଅପଣେ ଏ କାଳେ ହେବ ଜାତିରୁ ଉଦ୍ଧାର ।

ଲକ୍ଷଣ ବୃଦ୍ଧ ।—(କର୍ଣ୍ଣମୂଳରେ) ଭଣ, ଯନ୍ତ୍ରଣାର ଗୋଡ଼ାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟ ପାଳୁଛନ୍ତି ।

ଧର୍ମମ ।— ସମସ୍ତେର ପାଠଶାଳାରେ ପଢ଼ୁଛନ୍ତି,—ଏକାଠିରେ ବସାଉଠା, ପ୍ରିୟପ୍ରିୟ— ସମସ୍ତଙ୍କର ଏକାକଥା । ସେ ସମସ୍ତେ ମିଳିଲେ ଆପଣମାନେ ଉଣା କରିବେ ?—ଦେଖନ୍ତେ ମଣିଷ ଜାତିରେ ଜାଗିବ ନାହିଁ ।

ଅନ୍ୟ ବୃଦ୍ଧ ।—(ଧୀରେ କର୍ଣ୍ଣମୂଳରେ) ଏ ଠିକ୍ କହୁଛି !—ତେବେତ ଆମେ-ମାନେ ସେମାନଙ୍କ ଉଲଗ୍ନାମ କଲେ ସେମାନେ ସଙ୍ଗେ ରକ୍ଷି-ଦେବେ ନାହିଁ ।

ରାମ ।— ଆଉ ବୃଦ୍ଧାଙ୍କ କାଳ ନାହିଁ । ତାଙ୍କ କଥା ନ ମାନିଲେ ଶେଷରୁ ଗତି ଶକ୍ତି ଏ କ ମିଳିବ ନାହିଁ ।

ଗୀତ ।— ଧାତ୍ରୀ ଅଛି ବର୍ତ୍ତମାନ ଶାସ୍ତ୍ରପରେ ବସିଛନ୍ତି ,ମହୋଦୟଗଣ ! ଆମ୍ଭେମାନେ ଯେତେବେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ସମାଜର ସଭ୍ୟ ଅଟୁ, ସେତେବେ ପଣ୍ଡିତ ସ୍କୁଲରେ ପାଠ ପଢ଼ୁଛନ୍ତି, ସମସ୍ତେ ଏକମତରେ ପ୍ରତିଜ୍ଞାବଦ୍ଧ ହୋଇଛୁ ଯେ ବାଲ୍ୟ-ବିବାହ କରିବେ ନାହିଁ, ସମସ୍ତେ ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟାଶ୍ରମ ଉନବିଂଶ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପାଳନ କରିବେ, ଷୋଳ ବର୍ଷର ଊଣା କନ୍ୟାକୁ ବିବାହ କରିବେ ନାହିଁ, ଆଉ ଯେଉଁ ବାଳବିଧବା ଅଛନ୍ତି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ବିବାହ କରାଇ-ଦେବେ । ସମାଜରେ ନାନାପ୍ରକାର କଳଙ୍କ ଦେଖାଯାଉଛି । କେତେ ବାଳବିଧବା ପୁଣି ଅନ୍ୟ ଧର୍ମାବଲମ୍ବୀଙ୍କ ପ୍ରଲୋଭନରେ ପଡ଼ି ଜାତି ଧର୍ମ ଛାଡ଼ି ହିନ୍ଦୁସମାଜକୁ କଳଙ୍କ ଲଗାଉଛନ୍ତି । ଆମ୍ଭେ-ମାନେ ଅପେକ୍ଷା କରୁଥିଲୁ ଯେ ବୃଦ୍ଧମାନଙ୍କର ଜ୍ଞାନ ହେଲେ କିଛି ଭଲ ହେବ, ମାତ୍ର ଭଲହେବା ଦୂରେଥାଉ, ଆପଣମାନେ ଅନେକ ମୂଲ-କନ୍ୟାଙ୍କୁ ବୃଦ୍ଧଙ୍କୁ ବିବାହ ଦେଇ ତାଙ୍କୁ ମାଟିକରି ଦେଉଛନ୍ତି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଏକତା ଦେଖି ଯେପରି ନତ ହୋଇଛ, ସେହିପରି ଜଗଦୀ-ଶ୍ୱର ସାକ୍ଷୀ—ତାଙ୍କର କରୁଣାରେ ତାଙ୍କ ନିଦେଶ ପାଳନ କରୁ ଆମ୍ଭେ-ମାନେ ସମାଜୋଦ୍ଧାର, ଦେଶୋଦ୍ଧାର ଓ ଧର୍ମୋଦ୍ଧାର କରି ତାଙ୍କର ମହିମା ଘୋଷିବୁ ।

ଅଜ, ଓ ଅନ୍ୟ ଶିଷ୍ୟବୃନ୍ଦ — (ଗୀତ-ବାଦ୍ୟ ।)

ସୁଦା — (ଅନୁଗାମୀଙ୍କ ପ୍ରତି) ସବୁ ଦେବତାଏ ଏଠାରି ହେଉଛନ୍ତି !

ଗଦା — ସମସ୍ତେ ମିଶି ଆନନ୍ଦରେ ଓ ଉଲ୍ଲାସରେ ଗାଅ । ସନ୍ଦେହ ଭଞ୍ଜନ ଯାଉ ଯେମନ୍ତ ହୃଦୟ ହୋଇଛନ୍ତି ଯେଉଁ ପରେ ଥାଉ ଯେମନ୍ତ ଉଦ୍ୟା ଅଛିଛନ୍ତି — ଯାତ୍ରୀମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଯାଉଥିଲା ଯାତ୍ରୀ, ସଂଘର କହିବା ମୁଁ କାନରେ ଶୁଣିଛୁ ପଣ୍ଡ !

ଭକ୍ତ — ଆଉ କେବେ ବଳ କାହିଁ — ମୂଳ ଦେହ ଯାହା ଛାଡ଼ିବାକୁ ହେଉ ସାଆନ୍ତୁ — ଆମ ଧର୍ମ ଆମ ଦେହରେ ଥାଉ — କେବେ ଏହି ଦେଶ ନ ଯାଉ କାଉଥିଲେ ସଂସାରେ ।

[ଭକ୍ତମୂର୍ତ୍ତି ପ୍ରଭୃତି ପଣ୍ଡିତ ଓ ବୃଦ୍ଧମାନଙ୍କର ପ୍ରସ୍ଥାନ ।

ଶୀଳ — (କ୍ଷମାରେ ଗାଉଥାଇ) ଦେଖିଲ, ଏ ବୃଦ୍ଧାଶ୍ରୁଭାବ ଆମ ଅଙ୍ଗରେ ଠିକ ହୋଇ ସନ୍ନ୍ୟାସୀରେ ବାଧା ଦେବେ !

ଭଜ — ଶୀଳ କହୁଛ ! ଏ ପଣ୍ଡିତ ବୃଦ୍ଧାନ ଯେ ଅସାଠ ବାହାର ହେଉ ଉଣ୍ଡି ଶୁଣିଥିଲେ ନଷ୍ଟବାଇ ନୂତନ — ତୁମ୍ଭେମାନେ ଅନ୍ଧଲୋକଙ୍କୁ ଉଣ୍ଡ ଦେଲ — ଆମ ସଙ୍ଗକୁ ଉଦ୍ୟା ଦେଲ ବଳ ବାଟେ ନଷ୍ଟାରୁଛ ।

ଗୋପନ — ସ୍ୱରେ ସ୍ୱରେ ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କ କୀର୍ତ୍ତି ରହିଥିବ — ପାଠୁଆସାଥ ବିଜୟ ଲାହାର ଏକନ୍ତ ଭୋଜନ ଅଛୁ ଦେ ଭାକୁ ଦେଖିବେ ? ଏମନ୍ତ ଦେବ — ଏମନ୍ତ ପ୍ରଭୃତି ପାତୁଆଙ୍କ ଭଉଁରେ ଅନେ ଦେବେ ଦେଖି ନ ଥିଲୁଁ । ଏବେ ଏଦାର ଗୌରବ ଦେଖାଇଲ — ଆହା, ଗୀତାଦଶନ୍ତି ଯାହା ଭଲ ଜଗର ଦେଖୁଛି — ଯାହାଙ୍କ ଶିଷ୍ୟ ଙ୍କ ସମାଜେ ଶୁଣୁଥିଲେ । ଭଗବାନ୍ ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ଦୀର୍ଘାୟୁ କରନ୍ତୁ !

ସମ — ଭାଇ ଗେଲନ୍ତ ସମ୍ବେଦନ ଗାଁ ଯାଇ କେହି ଶାଉ ଭାବାନ୍ତୁ ! ଅହା ! ସ୍ୱପ୍ନର ଗୋଷ୍ଠୀ ଏ ଦୃଶ୍ୟ ! କଥାଟା ଭାଙ୍କ ଦୟାଳ ଖୋଲ ଦେଲେ — ସ୍ୱାମୀ ଭ ଅସନ୍ତ ଏଭଳ ନ ହୁଏ ।

ଶୀଳ — ଯାହା କହିଲ — ସବୁ ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ଗୋଚେ । କେବଳ ସ୍ୱାମୀ ଈଶ୍ୱରମେଶ୍ୱର ନେବର ମହିମା — ବେଦର ମର୍ଯ୍ୟାଦା — ରଖା କରିବା ପାଇଁ ସ୍ୱାମୀଙ୍କି ପଠାଇ ଥିଲେ । ସମସ୍ତେ କହ ସ୍ୱାମୀଙ୍କର ଜୟ ।

ସମସ୍ତେ — (ଉଚ୍ଚୈଃସ୍ୱରେ) ଜୟ, ସ୍ୱାମୀଙ୍କର ଜୟ ।

ଅଜ — ଶୁଣ ଲେବେ ସମସ୍ତେ ଶିବା । କୁରୁକ୍ଷେତ୍ର ଯୁଦ୍ଧରେ ଜୟଲାଭ କେଉଁ — ଏବେ ସୁଖରେ ଭକ୍ତଗଣର ଅନ୍ୱେଷଣ କରିବା । କୌଶିକ ସାହସ

ଅବଲମ୍ବନ କରୁ ଅଟଳ ସ୍ଥାନଗଣରେ ଅବଶ୍ୟ ନ ହେଲେ ସମାଜର କୁସଂସ୍କାର ଦୂରୀଭୂତ ହେବା ସମ୍ଭବ କୁହେ । ଶିକ୍ଷା କରୁ ଯେବେ ଅତ୍ୟାବଶ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟର ମୂଳ ଓପାଡ଼ିବା ସକାଶେ ସବୁସାହସ ନ ଛାଡ଼ିବ ଯେମନ୍ତ ଶିକ୍ଷାଲୁ ଥିବ । ଚାଲ ଏବେ ।

[ସମସ୍ତଙ୍କର ପ୍ରସ୍ଥାନ ଓ

ଷଟପରିବର୍ତ୍ତନ ।

ବୃନ୍ଦାବନ ଦୃଶ୍ୟ । କୁଞ୍ଜ-ମଣ୍ଡପ ।

[ବୈଷ୍ଣବ, ଗୌରଚନ୍ଦ୍ର, ଅକ୍ଷୟ, ନୀଳକଣ୍ଠ, ଅଜ୍ଞାନ ଓ ବିଦ୍ୟାଳୟର ବାଳକ ବାଳିକାଗଣ ସମାସୀନ ।]

ଗୌର ।—ପକ୍ଷୀମାନେ ଯେ ବୃଷ୍ଟ ପଳାଇଗଲେ ଆଜ ତାଙ୍କର ଦେଖାନାହିଁ । ଆମ୍ଭ ଭୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଦେଖିପାଇ ତାଙ୍କଠାରୁ ବର୍ଦ୍ଧ ଛାଡ଼ିଦେଇ ପଳାଇଗଲେ ।

ଅକ୍ଷ ।—ଆଉ ତାଙ୍କର ମୁହଁ ଅଛି ଯେ ଆସିବେ—ତାଙ୍କର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପରାଜୟ ହୋଇଛି । ଏଥରଠାରୁ କାଳ ନାହିଁ ।

ନୀଳ ।—ପରାଜୟ ର ଖଣ୍ଡନସ୍ବ—କିନ୍ତୁ ଆଉ ଆମ୍ଭମାନ ତାଙ୍କ ଶାସ୍ତ୍ର ଦେଇଛି ।—ଯେ ଜ୍ଞାନ ନାହିଁଥିଲେ ସାନଠାରୁ ବଡ଼ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମସ୍ତେ ଏକ ହୋଇପିବେ !

ଅଜ ।—ଏକ ହେଲୁଁ ବୋଲି ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ମିଳି ବୈଷ୍ଣବଙ୍କୁ ଅକାଳ କରିଥିଲେ ଏବେ ଆପେ ଆପେ ଅଜାଡ଼ ହୋଇଗଲେ ।

ବୈଷ୍ଣ ।—(ଉଠାଇଲବେ) ମୋର ଦୟାଳ ବଳ ଯେ ତୁମ୍ଭେମାନେ ମୋର ସହାୟ ହେଲ । ମୋତେ ଅକାଳ କଲାବେଳେ ଯେ ଯେତେବେଳଣ ଶକ୍ତିକଲେ ଖୁବେ ସମସ୍ତେ ମୁହଁ ଲୁଚାଇ ରହିଲେ—ନୈଧନ ଯାହାଯ ହୋଇ ତାଙ୍କର ନ ଥିଲା । ମୁଁ ତ କିଛି ମନ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁ ନ ଥିଲି—ସୁଅ ଝିଅ ଲେଖାପଢ଼ି କରିବା ଦେଖି ମନ ଉତ୍ସୁକ ହେବାରୁ ବଳାତ ପଠାଇଦେଇ ସର୍ବନାଶ ହୋଇଛି । ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ମୋର ଶତଧନ୍ୟବାଦ ଯେ ପଣ୍ଡିତମାନେ ଯେବେ ଧମକ ଦେଲେ ମୁହଁ ଶୁଖି ଅବା ପ୍ରଭାଷା ଯାଇବୁ ଭଲେ ଅନ୍ତର ହୋଇ ନାହଁ ।

ଅଜ ।—ଅମ୍ଭେମାନେ ଶିକ୍ଷା ଓ ଉନ୍ନତିର ପକ୍ଷପାତୀ । ଯେତେବେଳେ ଆପଣ ଭଲ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଛନ୍ତି ସେତେବେଳେ ଅମ୍ଭେମାନେ ଆପଣଙ୍କୁ ଯଥାସାଧ୍ୟ ସାହାଯ୍ୟ କ ରଲେ ଆପଣଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ରହିବୁ ।

ରେଜିନ ।—କାଁ ଖବର, ମାଷ୍ଟ ପଣ୍ଡିତେ ଉଭାନ ଗାଆଁ ବୁଝନ୍ତି ? ବଢ଼ାଇ, ଦେଶେ ଦେଶ ଅଜ୍ଞାନ ସ୍ତ୍ରୀରେ ପୁରେ ସମ୍ଭ୍ରମିତ ରହିଛନ୍ତି—ଯୁଗ୍ମଧାମରେ ବାସିବ ମନ୍ତ୍ର, କଟେଷ୍ଟ ସନ୍ଦୁମାନ କରୁଛନ୍ତି । ଅଜ ଗାଆଁବଜାର ଲହର, ଡାଲି ଛୁଟିଗଲା ଏକଥର ଦେବେକ ଭାରତବର ସମ୍ପ୍ରତି ପ୍ରସ୍ତାବ ଖାର୍ଚ୍ଚ କର ଯଥାଯୁକ୍ତ । ମାଷ୍ଟ ଚୋରର ପୋଷଣ ଯେବେ ମାଡ଼ିଗଲେ ! ପ୍ରସ୍ତାବ-ଗୁଣ୍ଡାଙ୍କ ହାତରୁ ଦେଖିବାରୁ ଖାଇ ଯେଉଁଯୋଗୁଁ ସମ୍ପାଦକମାନ-ଙ୍କର ସନ୍ଧ୍ୟାର ଧନ ଧନ ଭକ୍ତ ପ୍ରତିଯୋଗୀ—ଥାଉ ଦେଶର ସଭାକୁ ଅଗ୍ରରେ ଜ୍ଞାନୀ ଜାକି ଅଛନ୍ତି । କେତେଣ ଅପଣା ଟଙ୍କାରୁ ଦୁଇଭାଗ ପଠାଇ-ଦେଇଥିଲେ ନିଜକୁ ଲଜ୍ଜ ହେବ, ଏହିପରି ଜଗାଇ ଦେଲା, ଦୁଇବର୍ଷ ଯାଇ ପାଠ ପଢ଼ିବ, ଆଉ ଦୁଇବର୍ଷ ଚ ଶୁଣୁଣୁ ଟଙ୍କାରୁ ଚଉଦବର୍ଷ ଲୋକଙ୍କୁ ଭଲାଇ ଦେଲକରାନ୍ତୁ—ଏଥିଉଳେ କହନ୍ତୁ ବୁଝିଲାକ ବା, ପଞ୍ଚ-ହିଂ ମନଗଲା ଯେ । ମୁଁ ସିଜା ଖଲାଜି ଲମ୍ବ କରିଦେଇ ଅନ୍ ସନ୍ଧ୍ୟା-ମରେ ଅଛନ୍ତି । ବିଲ୍ଲାରଙ୍କା ବେଳିଠୁ ହୋଇଗଲା, ସରେ ଚାଲିଗ କହଲି—ଢ ଦେଖା ଶୁଣିଲୁ ପଠାଇବ ଏଣ ଷଣ୍ଡରଙ୍କୁ ଉଦ୍ଧାର କେବଳ ଆଉ ଲଘର ଚାହାଁଦେଲା ଲେଖ ମୁଲକୁ ଯିବ, ଡାକେଇଲୋକେ ବେଳର ଡଖା ନମ୍ବରେ । ଥକା ଭାଲୁ ବେଇଣ୍ଟ କେଳ, ସରକାର ବ ଜଗାଡ-ହାଇପ୍ରିଷ୍ଟ କର ଦେଉଛନ୍ତି—ଟେ ଅନ୍ୟ ଏ୍‌ର ଟଙ୍କାରୁ ପଠାଇବ । ଏହା ସମ୍ଭବମାନୁ କହିଲେ ମୁଁ ଯେ ଥାଉନ୍ତା ଯେ ଅପଣା କାଉର—ଅପଣା ଦେଶର—ଲୋକେ ସିଜ ଦେଖନ୍ତି ! ଏତେଥର ସହଇ ଏକର ! ଏସର ଗୁଣ୍ଡାଲୋକଙ୍କୁ ଯେଉଁ ସମାଜସଂସ୍କାର ଦେବା ଆ ସମାଜର ଭ୍ରଷ୍ଟ ଦେବ ? ଉପହସନିଆ ନାହିଁ, ଯେଉଁ ସରକାର ବା ଅଦେଶ ନାହିଁ, ସରକାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ସାହସ ଓ ପ୍ରତିଭା ନାହିଁ । ଏମାନେ ନଗରଗରିବଙ୍କ ଲୋକ ସେହି ଏକ୍ଷ କାର୍ଯ୍ୟ ନାହିଁ । ଯେଉଁମାନେ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ସ୍ୱାମୀଙ୍କର ଅପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ କରୁଛନ୍ତି ସେମାନେ ତାଙ୍କ ଉପରେ ସାଂଗ୍ରହୀ ଉଚ୍ଚାରଣ କରନ୍ତି ମୁଁ ବୁଝି ନ ପାରେଁ—ତାଙ୍କ ଜୀବନ ସଦା ଅଳ୍ପାଳକ୍ଷ୍ୟ ଥିଲା କରିଥିଲା ।

ଗାଳ ।— ଅନେକେ ସାମ୍ବାଦ୍ୟ ବୁଝେନେଇ—ଯେମାନେ ସାମ୍ବାଦ ନ ବୁଝନ୍ତୁ ସାମ୍ବାଦ ତାଙ୍କ ପଡ଼ୁଥାଉଛ ।

[କଲ୍‌ବେଶଧାରୀ ସାଧକଲି ହାକି ଧର୍ମ ପ୍ରଚ୍ଛାଳନର ପ୍ରବେଶ ।

ପୁଛା ।—(ସାଧକଙ୍କୁ) ଏହି ମଣ୍ଡଳେ କଲ ।

ପାଠ ।—(ସନ୍ନ୍ୟାସୀଙ୍କ ପ୍ରବେଶ !)

ବୃଦ୍ଧ ।— ସନ୍ନ୍ୟାସୀବର୍ଗ ! ଅତ କରୁଣାମୟ ଜଗତପିତା ପରମେଶ୍ୱରଙ୍କ କଲ୍ୟାଣରୁ ଏଦେଶରେ ଅପାର କରୁଣାବୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି ! ସର୍ବଗୁଣମୟ ଭଗବାନଙ୍କ କରୁଣା ଧାରା ମନୁଷ୍ୟ ଚିନ୍ତାମାତ୍ର କରିବାକୁ ସକ୍ଷମ ନ ହୁଏ । ପୂର୍ଣ୍ଣବତାର ମନୁଷ୍ୟର ଅବତାରରେ, ମାତ୍ର ଏଥିର ବସ୍ତ୍ରାଲ୍ଲର ବାଳସ୍ଥାଦାରା ସମସ୍ତ ଅବସ୍ଥା ଉପଯୋଗୀବଳରେ ସ୍ୱାଦୁସ୍ୱମ୍ଭ ଦାମ୍ଭକାମ୍ଭ ହେଲେ ଯେପରି କରୁଛନ୍ତି ସେପରି ହେଉଛି । ତାଙ୍କର ମହିମା ଅନନ୍ତ, ତାଙ୍କର ଜ୍ଞାନ ଅନନ୍ତ, ତାଙ୍କର ଶକ୍ତି ଅନନ୍ତ, ତାଙ୍କର ମଙ୍ଗଳମୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଅନନ୍ତ ତାହା । ଉତ୍କଳରେ ବିଭିନ୍ନ ଦେଶରେ ସମସ୍ତେ ଆପଣାକୁ ଆର୍ଯ୍ୟ ବୋଲି ମାନୁଛନ୍ତି ! ସେମାନଙ୍କ ବେଦାନ୍ତ ରୂପ ଅଟେ ଧର୍ମ କଲେ ଅଟେ ଅଟେ ଆର୍ଯ୍ୟମନ ଗଠିତ ହୋଇଥିବ । ସତ୍ୟଯୁଗଠାରୁ ସମସ୍ତ ବିଭିନ୍ନ ଦେଶରେ ଧାରଣା କରୁଛନ୍ତି ! ବିଦ୍ୟାଳୟମାନଙ୍କରେ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀଙ୍କର ସୁବିସ୍ତାର ବଢ଼ିଥାଇ ଗୁରୁମାନଙ୍କ ସହାୟଥରେ ଚଳିବା ସଦାଚାର ଇତ୍ୟାଦି ଦେଖାଯାଉଛି ସ୍ତ୍ରୀଶିକ୍ଷା ପ୍ରତି ସମସ୍ତଙ୍କର ମନ ଯାଉଛି ଓ ସମସ୍ତେ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ସମ୍ମାନ ଦେଖାଉଛନ୍ତି, ବାଲ୍ୟବିବାହ ଉଠିବା ହେବାର ଉପକ୍ରମ ହୋଇଗଲାଣି, ଆଉ ସ୍ୱଦେଶର କର୍ମ୍ମକ୍ଷେତ୍ର ଘର ବାଲ୍ୟବିବାହ ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟ ଏ ସବୁ ପ୍ରକୃତ ଆର୍ଯ୍ୟମତର ବିବାହ ସଦାଚାର ଅନୁରୂପ ହୋଇଛି । ଆର୍ଯ୍ୟ ଶୋଣିତ ସମସ୍ତଙ୍କ ଧମନୀରେ ପ୍ରବାହିତ ହେଉଛି ଆଉ ଶିକ୍ଷ ସକଳ ଜାତିକି ଏକମିଳ କରି ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଏକଥି ଯୋଜନା ଚଳାଉ ହେଉଛି । ଭିକ୍ଷାରୂପ ତାହି ସମସ୍ତ ମଳବତା ଦୂର କରି ମନୁଷ୍ୟରୂପ ସ୍ୱବୃତ୍ତିକୁ ଦେଖାଇଲ ଦେଖାନ୍ତି ଶୁଦ୍ଧଭାବ ପ୍ରାପ୍ତ ଯତ୍ନ କରେ । ଓଁ ଯାବନ୍ତି କା ମନୁଷ୍ୟ ବାଳେଇବାକମାନଙ୍କ । ମୁକ୍ତି ବର୍ମ୍ମ ଧର୍ମ୍ମ ବ୍ରହ୍ମ । ବିଦ୍ୟା ଦାନାପ୍ରଦାନ କର୍ମ୍ମର ଲୋକଙ୍କୁ ଜଗାଏ ଏବଂ ବିଦ୍ୟାର ପ୍ରକୃତ ଯତ୍ନ-ଦାଗ । ଓଁ ମହୋ ଅସ୍ତି ସରସ୍ୱତୀ ପ୍ରତେତନ୍ତୁ ଦେବୁନା । ଧିୟୋ ବିଶ୍ୱ ବିରାଜତି । ସେହି ବିଦ୍ୟା ଦାନପ୍ରଦାନ ଜ୍ଞାନର ଉନ୍ନତ କରି ସକଳ ହୃଦୟରେ ଶାନ୍ତି ସ୍ଥାପନ କରିବ ଏବଂ ମହାଶ୍ରିବଂ ଜଡ଼ିତଙ୍କ ଆଶିର୍ବାଦ ପଛ ବିଦ୍ୟାସମ୍ପନ୍ନ ଦାନପ୍ରଦାନରେ ଉନ୍ନତ ସ୍ଥାନ କରେ । ଏଣୁ ବିଦ୍ୟାଠାରୁ ଆଉ ପଦାର୍ଥ ନାହିଁ । ବିଦ୍ୟାର ଆଦର ବଢ଼ାଇ ପୂର୍ବଜମାନଙ୍କ ବୃତ୍ତିକର୍ମ୍ମ ବଦଳାଇ ପ୍ରତିପାଳନ କଲେ ଜାତୀୟତା ଅଛି ଅଟେ ଉନ୍ନତ ହୋଇ ଆର୍ଯ୍ୟାବର୍ତ୍ତ ଓ ଭାରତବର୍ଷ ସଙ୍ଗେ ଦେଶର ମହିମା ପ୍ରକାଶମାନ

ହେବ । ସତ୍ତ୍ୱମାନୁ ମୋର୍ ବେଦସ୍ୱାଭର ରକ୍ଷଣ ଉଚିତ୍ତ ତାହା ହେଉଛି-
ହେବେ ହିମାଳୟଠାରୁ କୁମାରିକା ଓ କୁରୁକ୍ଷେତ୍ରଠାରୁ ଗୋଦାବରୀର
ଅପରପାର୍ଶ୍ୱ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବର୍ଦ୍ଧିତ କରିବ ବେଦସେବକେ ସମସ୍ତ ସ୍ୱଭବ
ପ୍ରତ୍ୟାର ଆର୍ଯ୍ୟଭୂମିର ଗୌରବ ବିସ୍ତାର କର ଅନ୍ୟ ହେବ । ଈଶ୍ୱର
କରନ୍ତୁ ସେ ଦିନ ଶୀଘ୍ର ହେଉ ଏବଂ ସମସ୍ତେ ଆପଣାକୁ ଏକ ଆର୍ଯ୍ୟସନ୍ତାନ
ବୋଲି ଭାତୃ-ବନ୍ଧନରେ ଜଡ଼ିତ ଅନୁଭବ କରନ୍ତୁ । ଏକ ଈଶ୍ୱର ସତ୍ୟ,
ଏକ ଈଶ୍ୱର ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ପିତା ଏବଂ ଏକ ଈଶ୍ୱର ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ପର-
ମାରାଧ୍ୟ । ଓଁ ଶାନ୍ତିଃ ! ଶାନ୍ତିଃ ! ଶାନ୍ତିଃ !

ସଭ୍ୟବର୍ଗ ।—(ଆନନ୍ଦରେ କରତାଳି ପ୍ରଦାନ ।)

ବୃଦ୍ଧ ।—ଏମାନେ ଆପଣମାନଙ୍କର ଅନୁମତ ହେଲେ ଏଣିକି ଆଜି ବିବାହକାର୍ଯ୍ୟ ହେଉ ।

ସଭ୍ୟବର୍ଗ ।— ଧନ୍ୟ—ଶୁଭସ୍ୟ ଶୀଘ୍ରଂ ।

ଦେବଦେବ୍ୟ ।—(ଶଙ୍ଖ ଧ୍ୱନି ଓ ହୁଳହୁଳି ଶବ୍ଦ ।)

ବୃଦ୍ଧ ।—ଆପଣମାନେ ଟିକିଏ ଅପେକ୍ଷା କରନ୍ତୁ । (ପ୍ରସ୍ଥାନ ।)

ବୈଷ୍ଣ ।—ସ୍ୱାମିଙ୍କ ଦର ଭଲପାଇ ବେଦଜ୍ଞ ବିପ୍ରର ନ ହେଲେ କି କାର୍ଯ୍ୟ ହେବ !— ଆଉ ଦେଖିବ ଆଜ ଏଥର ବରକନ୍ୟା କରେ ବେଦମନ୍ତ୍ର ଉଚ୍ଚାରଣ କରି ବିବାହ ବନ୍ଧନରେ ଆବଦ୍ଧ ହେବେ ।

ଗୋପାଳ ।—ସତ କହିଲେ ସର୍ବଥା, ପୂର୍ବେ ତାହା ହେଉଥିଲା—ଏବେ ବନ୍ଦିଲେ ଭଗ୍ନ-ଦଶା ପରିଣତ ହେବ ।

[ଧୀରେ ଧୀରେ ବ୍ରହ୍ମାନନ୍ଦ ସଙ୍ଗେ କନ୍ୟାବେଶଧାରୀ ଲୀଳାବତୀର ହାତ ଧରି ସାଧବର ମାତା ଓ ବହୁସ୍ତ୍ରୀ ପରିଚାରିକା, ଲକ୍ଷ୍ମୀ, ମାଳତୀ ଓ ଲକ୍ଷ୍ମୀର ହୁଳହୁଳି ଓ ଶଙ୍ଖଧ୍ୱନିସହ ପ୍ରବେଶ ।

ବ୍ରହ୍ମା ।—ପଣ୍ଡିତେ ! ତୁମ୍ଭେ ମୋହିଏ ମଙ୍ଗଳ ଗୀତ ଗାଅ, ଦେବଦେବୀଗଣ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ବରକୁ ବରଣ କରନ୍ତୁ ।

ଲୀଳା ।—(ସଲଜ୍ଜ ସାଧବଙ୍କୁ ବରଣ କରଣ ।)

ମାଧ ଓ ମାଳ ।—(ଶଙ୍ଖ ବଜାଇବା ।)

ସାଧବ ମାତା ଓ ଜନ ।—(ହୁଳହୁଳି ପକାଇବା ।)

ଲକ୍ଷ୍ମୀ ।—(ବେଦଦେବ ସହିତ ଗୀତ ।)

ରାଗିଣୀ ସାହାନା । ତାଳ ଯତି ।

ଶିବଙ୍କ-ଭୂଷଣ ନ ମୁଖ ଦେଖ ଷଡ଼ାନନେ ।

ଲୀଳାବତୀ-ଶରଣମ୍ ଯଜ୍ଞ ଶୁଭକ୍ଷଣେ । ଶୋଭା ।

ହେମମାଳୀ-ଇନ୍ଦୁଧର   ସବୁ ଆଶା ପୂରିବେ
ଯଶୋଭର-ସାଗରୁ ପୁଣି ସ୍ନେହ ନବଲେ । ୧ ।

ଅନନ୍ତଙ୍କ ଲୀଳାକରୁ   ଲଭିବ ଭରତ ପ୍ରସରୁ
ସବାର ମାନସେ ଉଦିତ ସ୍ୱର୍ଗ ଅପ୍ସରା-ଧାମେ । ୨ ।

ଭକ୍ତି ଭଳି ଯୁକ୍ତ ଧର   ନବୀନ ପ୍ରେମଟି ଲଭି
ଉଚ୍ଛୁଳେ ଉଲିବ ଦେଶ ପ୍ରେମ-ସମ୍ମିଳନେ । ୩ ।

ନଲ ଯାକୁ ଅଶୀର୍ବାଦ   ସିନ୍ଧୁ ଲୋକେ ମନମଥ
ସାଧବ-ଲୀଳାବତୀର ପୁଣ୍ୟ-ମିଳନରେ । ୪ ।

ପୁରୋହିତ ।— (ହାତଯୋଡ଼ି) ଓଁ ସ୍ୱସ୍ତି ନୋ ମିମୀତାମଶ୍ୱିନା ଭଗଃ ସ୍ୱସ୍ତି ଦେବ୍ୟଦିତିରନର୍ବଣଃ । ସ୍ୱସ୍ତି ପୂଷା ଅସୁରୋ ଦଧାତୁ ନଃ ସ୍ୱସ୍ତି ଦ୍ୟାବାପୃଥିବୀ ସୁଚେତୁନା ॥ ଓଁ ସ୍ୱସ୍ତୟେ ବାୟୁମୁପ ବ୍ରବାମହୈ ସୋମଂ ସ୍ୱସ୍ତି ଭୁବନସ୍ୟ ଯସ୍ପତିଃ । ବୃହସ୍ପତିଂ ସର୍ବଗଣଂ ସ୍ୱସ୍ତୟେ ସ୍ୱସ୍ତୟ ଆଦିତ୍ୟାସୋ ଭବନ୍ତୁ ନଃ ॥ ଓଁ ବିଶ୍ୱେ ଦେବା ନୋ ଅଦ୍ୟା ସ୍ୱସ୍ତୟେ ବୈଶ୍ୱାନରୋ ବସୁରଗ୍ନିଃ ସ୍ୱସ୍ତୟେ । ଦେବା ଅବନ୍ତ୍ୱୃଭବଃ ସ୍ୱସ୍ତୟେ ସ୍ୱସ୍ତି ନୋ ରୁଦ୍ରଃ ପାତ୍ୱଂହସଃ ॥ ଓଁ ସ୍ୱସ୍ତି ମିତ୍ରାବରୁଣା ସ୍ୱସ୍ତି ପଥ୍ୟେ ରେବତି । ସ୍ୱସ୍ତି ନ ଇନ୍ଦ୍ରଶ୍ଚାଗ୍ନିଶ୍ଚ ସ୍ୱସ୍ତି ନୋ ଅଦିତେ କୃଧି ॥ ଓଁ ସ୍ୱସ୍ତି ପନ୍ଥାମନୁଚରେମ ସୂର୍ଯ୍ୟାଚନ୍ଦ୍ରମସାବିବ । ପୁନର୍ଦଦତାଘ୍ନତା ଜାନତା ସଂଗମେମହି ॥ ଓଁ ଶାନ୍ତିଃ । ଶାନ୍ତିଃ । ଶାନ୍ତିଃ ! ବର୍ତ୍ତମାନ ବରକନ୍ୟା ମଣ୍ଡପର ଆସନ ଦେଖାଲୁ ଅଛେ ଅନେକ ମଙ୍ଗଳ । ଆପଣମାନେ ସମସ୍ତ ସମ୍ପର୍କ ହେତୁରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ଶାନ୍ତିଜଳ ଓ ଦୋବାର ବର୍ଷଣରେ ଯୋଗ ଦେଇ ପରମ କରୁଣାମୟ ଭଗବାନଙ୍କୁ ଧନ୍ୟବାଦ ଦେବେ ।

ସମ୍ପାଦକ ।— ତଥାସ୍ତୁ ! (ଉଠି ଉଚ୍ଚୈଃସ୍ୱରେ) ଜୟ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଜୟ !

[ଧନେଶ୍ୱର ସ୍ୱାମୀ, ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ବରକନ୍ୟା, ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଓ କୁଳକୁଳାଙ୍ଗନା ଶ୍ରୀଲୋକମାନେ ଓ ବନ୍ଧୁବର୍ଗଙ୍କ ପ୍ରସାଦ ଓ ଅନୁଷ୍ଠାନମାନଙ୍କ ଗୀତ ଗାଇ ପ୍ରବେଶ ।

ଅଃ ଭୂଃ ।— (କୃଷ୍ଣ ମହୁର ରାଗ ।)

ଧନିଣୀ ହୋଇଲା । ଭାଲ ବଜାଇ ।
ବେଶ ଝଙ୍କାର-ଶିଞ୍ଜିନି !
କରୁଣ ତ ସାଥ କେତେ ବଖା ଲଭିଛି । ଦୋଷା ।

ପରମ ଅଭିରସ୍ତୁ ।

ଚୋପୁଡ଼ି ଅଦୀଷ୍ଟ ଶକ୍ତି   ଭାବନୁ ଅଭୀକ ଗାଢ଼ି

ଶକ୍ତିର ଗୁଣ ଅଜ୍ଞାନ୍ତି କର ଦେଉଛି । ୧ ।

ସଂସାରର ଚିହ୍ନ ଭର ଦେହ-ଘାତକେ,

ଭୂଷିଆ-ପ୍ରାଣ ଜଣାଅ ସୁନ୍ଦର ପଥେ,—

ଫୁଟନ୍ତ ଜୀବନ-ଫୁଲ   ରାଜଜନେ ନବ ଫୁଲ

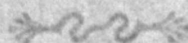
ଉନ୍ନତ-ପନ୍ଥ-ସୁଖ ଦେଖାଇବି,

ଭଲ ଚାହିଁବା ଦାନ ଭାଷ ଭଲ ଲଭିବି,—

ଚିନ୍ତୁଁ ସମ୍ମିଳିବ ଧନ   ସଫଳ ଭବ ଜୀବନ

[illegible] । ୨ ।

[illegible] ।

ବିଜ୍ଞାପନ ।

ଅମୃତର କଟକ [illegible] ପ୍ରେସରେ ମୁଦ୍ରିତ [illegible] ନିମ୍ନଲିଖିତ ପୁସ୍ତକମାନ [illegible]

ବିକ୍ରୟାର୍ଥ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଅଛି ।

ବଳିହାରି ନାଟକ	...	...	[illegible]
କଂସବଧ ନାଟକ	...	...	[illegible]
ଦାମ୍ଭିକାଚୁରଲ୍ଲ ନାଟକ	...	...	[illegible]
ନାଡିଚ୍ଛାଲୀ ନାଟକ	...	...	[illegible]
ଚୈତନ୍ୟଲୀଳା ନାଟକ	...	...	[illegible]
ଚଣ୍ଡୀମଙ୍ଗଳ (ଗୀତା)	...	...	[illegible]
ଜଳବାଳା ନାଟକ	...	...	[illegible]
କୃଷ୍ଣମୋଦକ ନାଟକ	...	...	[illegible]
ବଳ.ଘନା (ଉପନ୍ୟାସ)	...	...	[illegible]
ବୁଦ୍ଧାବତାର ନାଟକ	...	...	[illegible]
ପ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନ ନାଟକ	...	...	[illegible]
ପାର୍ବତୀପରିଣୟ ନାଟକ	...	...	[illegible]
ଶୁଂଭବଧ ସଂହିତା	...	...	[illegible]
ଯଜୁର୍ବେଦ ସଂହିତା (ପ୍ରଥମ ଖଣ୍ଡ)		...	[illegible]
,, ,, (ଦ୍ୱିତୀୟ ଖଣ୍ଡ)		...	[illegible]
,, ,, (ତୃତୀୟ ଖଣ୍ଡ)		...	[illegible]
ଛାନ୍ଦୋଗ୍ୟୋପନିଷଦ୍	...	...	[illegible]
ବୃହଦାରଣ୍ୟକୋପନିଷଦ୍	...	...	[illegible]
ଭଗବଦ୍ଗୀତା	...	...	[illegible]